İNSANCIL

AYLIK
KÜLTÜR
SANAT
DERGİSİ

YIL : 1 SAYI : 6

NİLGÜN KOZAL

AKLINI KENDİN
KULLANMA CESARETİNİ
GÖSTER

KANT

4.000 TL (KDV Dahil)

NİSAN 1991

• Sahibi - Yazıişleri Sorumlu Yönetmeni
BERRİN İSTANBULLUOĞLU

• Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU

• Kurum Yönetmeni
MUZAFFER ESER GÜNÇE

• Görsel Yönetmen
CEMİLE ÇAKIR

• Kurum Yazmanı
SEVİL SELÇUK

• Düzeltmen
EROL ÖZALP

• Teknik Kadro
İSMET HÜNERLİ
FERRUH ÇAKIR
ALİ SÜTLAŞ

• Katkıda Bulunanlar
NAZAN KARACA
İSMAİL TANJU
SADIK ALBAYRAK
H. ALİ ŞİMŞEK

Yönetim Yeri: Molla Fenari Sk. Nadir Han No: 40-42 Kat:5 CAĞALOĞLU-İSTANBUL
Tel: 511 79 94
Fax: 527 50 75
Posta Çeki No: 666 043

Abone Koşulları
Yıllık (12 Sayı) 40.000-TL. (KDV. Dahil)

Öğretmen-Öğrenci 35.000.- TL.

Dizgi: YÖN Dizgi İstanbul Tel: 522 44 97
Baskı: Pirmat Basımevi İstanbul
Tel: 527 50 75 - 522 79 64

İÇİNDEKİLER

Cengiz Gündoğdu
İnsan Sevgiyle Yaşar 1
Savaşlar En Çok Anneleri Öldürür 2
Nazif Uslu
Dünyada Kültürel Gelişmenin On Yılı 3
Timuçin Özyürekli
Yol Ayrımı (Şiir) 7
Kazım Polat
İnsanlaşma Üzerine Notlar(1) 8
Afşar Timuçin
Olduğum Gibi (Şiir) 10
Asım Bezirci
Mustafa Suphi Destanı 11
Hüseyin Şahin
Hep Bağırdım Uyum Korkunçtu (Şiir) 13
Aydın Öztürk
Gerçeklerin Üzerine Düşen Gölge: "Sis" 14
Öner yağcı
Üşüten Edebiyat 19
Kenan Mümtaz Akışık
Yarısı Turna Sesi (Şiir) 20
Vecihi Timuroğlu
Oğul Müjdecisi Ağustos Bulutları (Şiir) 21
Hilmi Büyükşekerci
Mektup 22
Nazan Karaca
Şiirler 24
Mehmet Türkkan
Yanlışı ve Doğrusuyla Türkçe 25
İzzet Kılıçlı
Aşk Bülteni 27
Ergin Koparan
Angolalı Genç Şair Victor Jorge ile Söyleşi 29
Victor Jorge
Şiirler 30
Albert Camus
Nihilizm Ötesinde 31
Nihat Kumser
Neyi Söyler Kuş Ötüşleri 32
Yusuf Çotuksöken
Dil Üzerine Seçme Kaynakça 33
Nejat Bozkurt'la Söyleşi 36
Nurdoğan Taçalan
Gümüş Çerçevedeki Soluk Fotoğraf (Öykü) 39
Süreyya Eryaşar
Tıpatıp (Şiir) 40
Çiğdem Sezer
Issızlık Aynası Suların (Şiir) 41
Cengiz Gündoğdu
Savaş Güncesi 42
A. Necmettin Borteçin
Okur Yazar Bütünleşmesine Öneriler 46
Sabahattin Yalkım
Oda İçi Resimleri (Şiir) 47
Işıltılı Çizgi 49

İNSAN SEVGİYLE YAŞAR

İnsanlık, yüzyıllar sonra yeniden iskolastik döneme sokulmak isteniyor.

Ortaçağın iskolastik dönemi dini hakikatlerle uğraşıyordu. Din aracılığıyla bütün hakikatler bulunmuştu. Yeni hakikatlerin aranması gereksizdi. Dini hakikatlerin öğretilmesi, sistemli bir duruma getirilmesi yeterliydi.

Şimdi yirminci yüzyılın sonunda tekelci sistemin hakikatleriyle insan aklının önüne set çekilmek isteniyor. Bütün hakikatlerin bulunduğu...yeni hakikatlere...yeni yorumlara...yeni anlamlarla gereksinme olmadığı söyleniyor.

Tekelci iskolastiğin sözde düşünürleri, herhangi bir hakikatın...herhangi bir eserin tartışılmasını istemiyor.

İşte biz böyle bir dönemde İnsancıl dergisi olarak, Kant'ın dediği gibi aklını kullanma cesaretini gösterenlerle yürüyoruz kültür dünyasında.

Bu sayıda Nazif Uslu, Kazım Polat, Aydın Öztürk, Öner Yağcı İskolastik hakikatleri cesaretle eleştirdiler.

İlk sayımızda söylemiştim. İnsanı özgürleştirici bir etkinlik kabul ettiğimiz felsefeye önem vereceğiz.

Değerli felsefeci Nejat Bozkurt'la yapılan söyleşiyi doyurucu bir duyguyla okuyacağınıza inanıyorum.

Daha ilk sayıda soruldu. Afşar Timuçin, Kemal Özer, Mustafa Sercan İnsancıl'da ama Asım Bezirci nerde.

Özlenen yazar Asım Bezirci, bu sayıda okuruyla buluşuyor.

Arkadaşımız Yusuf Çotuksöken, dergimiz için yorucu bir çalışmayla Dil Üzerine Seçme Kaynakça hazırladı. Yusuf Çotuksöken'in bu çalışması hepimiz için son derece yararlı olacak.

İnsancıl Yayınları'nın ilk dört kitabı dağıtıldı. Ulaşamadığımız okurlarımız, kitapları nasıl edinecekleri arka kapaktaki duyuruda öğrenebilirler.

Bu arada şunu söylemem gerekiyor. Dergimizle yeni tanışan okurlarımız birinci sayıdan abone olmak istiyorlar. Birinci sayımız tükendiği için bu istekleri yerine getiremiyoruz.

İnsancıl genç bir kadro... Bu genç kadro, Fan Grafik'le yaptığı futbol maçını 11-5 kazandı. Maçtan sonra ortaya konan baklavayı zevkle yedik.

Körfez savaşı, ekonomik açıdan birçok soruna yol açtı... Gelen mektuplardan anladığım. Birçok yol arkadaşımız sıkıntıda. Olumsuz koşullara karşın mücadele gücünü yitirmemek gerekiyor. Hayata asılmalıyız...

Olumsuz koşullarda insan daha duyarlı olur. Böyle günlerde insani dayanışma son derece önemlidir. Söz gelimi, dostlarımızın doğum günlerini unutmamalıyız... Bir telefon...bir kart...tek bir kır çiçeği, insana umut verir... İnsanı direngen yapar...

Sevgimizi...ilgimizi esirgemeyelim insandan... Çünkü insan sevgiyle yaşar.

Sevgideğer okurlarıma güzel günler diliyorum.

İnsancıl olarak okurlarımızın bayramını kutluyoruz.

Cengiz Gündoğdu

Not/ Onbeş günde bir TYS'nın salonunda yaptığımız kültür-sanat toplantıları, TYS'nın taşınması nedeniyle nisan ayında yapılamayacaktır. Okurlarımıza duyururuz

SAVAŞLAR EN ÇOKANNELERİ ÖLDÜRÜR

İNSANCIL

Fotoğraf: Hatice Tuncer

İnsanın yaşamında unutamayacağı anlar vardır. Yıllar geçse de kül örtülü köz gibi, yüreğinizin bir yerinde sımsıcak saklı kalır. Ellerinizle eşelediğinizde parmaklarınızın ucuna dokunan sıcaklık, sizi o ana götürür.

Cengiz Aytmatov'un Toprak Ana'sı bizler için böyle bir anlam özgünlüğüyle dolu. Hepimizin içinde şıvgınlar gibi taze kaldı. İkinci Dünya Savaşı'nın insanlığın üstüne kapkara bulutlarla çöreklendiği günlerde, savaşa oğullar vermiş bir ananın bekleyişi anlatılır. O, romanda hep ray boyundadır. Aylar geçer, mevsimler değişir, yıllar akar. Rayları karlar örter. Yağmur sağanağıdır. Zemheridir. Step soğuklarında kavrulur yüzü. O hep bekler. Küçük bir umutla da olsa... Saçlarında aklar çoğalır. Gözlerinin ışıltısı zayıflar. Ama o, perona inen her askere sorar: "Oğlumu gördünüz mü?" Yanıtlar umutsuz da olsa, belirsiz de olsa, o, hep yüreğindeki inançla bekler. Sesi, raylara, hızla geçip giden trenlerin ardına takılıp gider. Bir gün oğlu o trenlerden iner mi?

Yoksa anne acıyı yüreğinde çoğaltarak o yangınlı özlemle kabullenir mi ölümü?

Bir insanın parçasını yadsıyacağını sanmıyoruz... Üstünden bir hayli zaman geçmiş bir anısını anlattı arkadaşımız. Yaşlı bir teyzeyle konuşuyormuş. Ölüm üstüne. Yaşlıların ölümde öncelikli olduğu genel kanısını söylediğinde verdiği yanıtı hiç unutamamış. "Bu kural hep doğru değil. Barışta gençler, yaşlıları gömer. Savaşta da yaşlılar gençleri" Bir ananın, kendi elleriyle, yüreğinin parçasını gömerken acısını tanımlayamıyoruz. Manşetlerden iri puntolarla "Falan ülke yirmi bin ceset torbası ısmarladı... On binlerce tabut yapılıyor" başlıkları geçerken, kaç annenin, kaç sevgilinin, kaç çocuğun yüreği cız eder.

Bu savaşa, bu çılgınlığa hayır derken, sesimiz en çok annelerin yüreğine serin sular serper. Biliyoruz, savaşlar en çok anneleri öldürür.

DÜNYADA KÜLTÜREL GELİŞME ON YILI

Nazif USLU

"Üçüncü binyılın şafağında kültürün, gelişmenin odağında yer alabilmesi için..."

Günümüzde, gerek nükleer savaş tehlikesinin ve öbür global sorunların büyümesiyle, gerekse ekonominin gitgide artan ölçüde uluslararasılaşmasıyla yeryüzü ölçeğinde bir bütünsellik eğilimi güçlenirken, Birleşmiş Milletler'in rolü ve önemi artıyor. Dünyada böylesi bir bütünselleşmeye yol açan bilimsel-teknolojik, ekonomik, sosyal, politik gelişmelerin dayattığı köklü dönüşümlerin başarılması için gerekli uluslararası politik irade de öncelikle BM Örgütü çatısı altında biçimlenmekte; uluslararası, giderek ulusal kamuoylarının oluşmasında BM gitgide daha etkili bir güç olma eğilimi göstermektedir.

Birleşmiş Milletler'in uluslararası sorunlar çevresinde düzenlediği özel oturumlar, uluslararası konferanslar, yayınladığı çağrılar, ilan ettiği özel başlıklı *yıllar*, *onyıllar*, hazırladığı projeler, stratejiler bir yandan uluslararası gelişmelere uygun yaklaşımların, özellikle son yıllarda *yeni düşünce tarzı*nın uluslararası topluluklarca benimsenmesinde etkili olurken, öbür yandan yeni ihtiyaçlara yanıt verecek pratiğin yaşama geçmesinde esinlendirici oluyor.

Birleşmiş Milletler faaliyetinin ana eksenini barış ve silahsızlanma sorunlarıyla gelişme sorunları oluşturuyor. Günümüzde barışın ve gelişmenin bir bileşeni haline gelmiş olan kültürel gelişme de, 80'li yıllarda eskisinden farklı bir boyutta, başta UNESCO olmak üzere ilgili birimlerince BM'in gündemine getirildi. Nitekim, bu örgütlerin tavsiye kararlarını[1] göz önüne alan BM Genel Kurulu, 8 Aralık 1986 tarihinde, 41. Dönem, 100. Bileşiminde 1988-1997 dönemini *Dünyada Kültürel Gelişme Onyılı* ilan etti. Kültürel Gelişme Onyılı, 21 Ocak 1988 günü, UNESCO Genel Müdürü Sayın Federico Mayor'in, bir basın toplantısıyla resmen başlatıldı.

Onyıl'ın ilan edildiği oturumda BM Genel Kurulu, *Kültürel Gelişme Onyılı Eylem Projesi*'nin şu dört büyük hedefini onayladı:

- Gelişme sürecinde kültürel boyutun göz önünde bulundurulması
- Kültürel kimliklerin olumlanması ve zenginleştirilmesi
- Kültürel yaşama katılımın genişletilmesi
- Uluslararası kültürel işbirliğinin yükseltilmesi

Aynı oturumda BM Genel Kurulu 41/187 No.lu Karar Sureti ile, "Tüm devletleri, hükümetlerarası ve hükümetler dışı uluslararası örgütleri ve özel kişileri Onyıl'ın hedeflerinin gerçekleştirilmesinde aktif bir pay üstlenmeye ve bunun için gerekli düşünsel, insani ve mali kaynakları gönüllülük temelinde ve kendi durumlarına, önceliklerine ve olanaklarına uygun olarak seferber etmeye" davet ediyordu.

Kültürel Gelişme Onyılı ilanı ile ilgili bu Karar sureti, Türkiye'nin de içinde bulunduğu 146 evet, iki çekimser, bir karşı oyla kabul edildi.

GÜNÜMÜZDE KÜLTÜR VE GELİŞME ANLAYIŞININ GENİŞLEYEN KAPSAMI

Dünyada Kültürel Gelişme Onyılı Eylem Projesi hazırlanırken, bir yandan gelişmenin kültürel boyutunu göz önünde bulundurma, öbür yandan yaratıcı faaliyetin, yaratma yeteneklerinin ve doğrudan kültür yaşamının teşvik edilmesi gibi değişik yanlarıyla birbirini tamamlayan iki kaygı dikkate alınmış. UNESCO'nun hazırladığı *Eylem Projesi* tasarısında sık sık vurgulanan bu iki li

kaygı, gelişmenin günümüzde artık teknolojik ilerleme ve ekonomik büyüme (ya da kalkınma) ile ifade edilemeyeceği gerçeğinin hem gelişmiş ülkelerin, hem de gelişmekte olan ülkelerin deneyimleriyle ve karşı karşıya bulundukları ciddi sorunlarla açıklık kazanmış olmasından kaynaklanıyor. Böylece, gelişme ve kültürü *birbiriyle kenetli* bir süreç olarak değerlendiren anlayış[2], uluslararası toplulukça da kabul görmüş oluyor.

*Kültürel Gelişme Onyılı*nın başlatılması dolayısıyla BM Bülteninde yayınlanan yazıda bu gelişme anlayışı şöyle ifade ediliyor: "Başlangıçta ekonomik büyümenin istatistik terimlerle ölçülebilen düz bir süreci olarak kavranan gelişme, önceleri, felsefesi itibariyle ve mekanizmalarıyla sanayileşmiş ülkelerden kopya edilmişti. Şimdi ise gelişmenin son amacı artık, göstergelerin iyileştirilmesiyle sınırlı olmayıp, öncelikle bireysel ve kollektif refahla, toplumsal ve tinsel (düşünsel ve duygusal) boyutları içinde anlaşılan "İlerleme"yle, ya da daha basit olarak, hem gelişmiş ülkelerde, hem de gelişmekte olan ülkelerde bir değer olarak önem taşıyan "Yaşam niteliği"yle ilgilidir. Demek oluyor ki gelişme, öncelikle, halk yığınlarının kendi kültürleri içinde biçimlenen özlemlerini karşılamayı hedef tutmalıdır."

Görülüyor ki; bu anlayış, gelişmenin merkezine insanı koyan, kültürel ve insani değeri başa alan bir gelişme anlayışıdır. UNESCO Genel Müdürü, Onyıl'ın *Eylem Projesi*ni BM Genel Kuruluna sunduğu konuşmasında, "Gelişme için ilk iki onyılın bilançosu, yalnızca niceliksel ve maddi büyümeye dayalı gelişme anlayışının sürüklendiği çıkmazları ortaya koymuştur," dedikten sonra şöyle bir sapmaya yer veriyor: "Yenileşmeyi gözeten her tür girişim için, kültürel toplumsal gelişmenin nitelikçe düzelticisi olmakla kalmayıp, aynı zamanda, ilerlemenin asıl amacıdır."

UNESCO'nun 25 Ocak 1988 tarihli, yukarda sözü edilen bültende, uluslararası topluluk, birkaç yıldan beri benimsendiğine işaret edilen anlayış, kültürü, bir azınlığın sanatsal, bilimsel, entellektüel uğraşıları olarak gören seçkinci yaklaşımı dışlıyor. Yazıda, kültür kavramının kapsamının genişletilmesi ihtiyacının dayandırıldığı olgu şöyle açıklanmakta: "Kültür kavramı kapsamının bu genişlemesi, pek çok sayıda ülkenin bağımsızlığa ve dolayısıyla, egemenliğini çok daha önce kazanmış uluslarla hukuksal eşitliğe kavuştuğu uluslararası sahnede meydana gelen gelişmelerle zorunlu olarak atbaşı gidecekti. Gerçekten, bağımsızlığına yeni kavuşmuş ülkelerde kültür, dinsel ve toplumsal; ekonomik ve politik yaşamın kilit ögesi olduğu halde, gelişmiş ülkelerde kültür ve dinsel, toplumsal, ekonomik ve politik yaşam yüzyıllardan beri birbirinden farklılaşma eğilimi göstermiştir. Dar anlamıyla ele alındığında kültür kavramı, üçüncü dünya ülkelerinin pek çoğu için, hatta sanayileşmiş ülkelerdeki bazı özel gruplar için geçerli değildir."

BM ve UNESCO'ca benimsenen bu kültür anlayışının çerçevesi, 1982 Meksiko UNESCO Konferasında da, "Günümüzde kültüre, bir toplumun ya da toplumsal grubun karakterini ortaya koyan tinsel ve maddi, düşünsel ve kollektif ayırd edici özelliklerin bütünlüğü gözüyle bakılabilir. Kültüre, sanat ve edebiyatın yanı sıra, yaşam gözüyle bakılabilir. Kültür, sanat ve edebiyatın yanı sıra, yaşam tarzlarını, insan varlığının temel haklarını, değer sistemlerini, geleneklerini ve inançlarını da kapsar."[3] biçiminde çizilmişti.

Kültürel Gelişme Onyılı Projesi'ne egemen olan zihniyet, yüzyılımıza özgü önemli bir olguyu yansıtıyor. Ulusal kurtuluş hareketleri ve ulusal bağımsızlık mücadeleleriyle tarih sahnesinde ve BM çatısı altında yer alan çok sayıda ulus, yeni sömürgeciliğin, kanlı bölgesel savaşların, sert iç çatışmaların acılı ortamından geçerek, bugün artık, uluslararası topluluğun bileşimini olduğu kadar zihniyetini de etkilemekte, değiştirmektedir. Bu zihniyetin kökleşmesi uluslararası ilişkilerde demokratikleşme eğitiminin güçlenmesinde de olumlu bir rol oynayacaktır.

Genişletilmiş kültür anlayışının yansıttığı bir eğilim de, Asya-Afrika Yazarlar kongrelerinde, UNESCO-uluslararası yazarlar kongrelerinde bir süredir açıkça dile getirilmekte olan, edebiyatın Avrupa-merkezli olmaktan çıktığı, Asya, Afrika, Latin Amerika edebiyatının dünya edebiyatına damgasını vurmakta olduğu saptamasına benzer biçimde, Avrupa-merkezli bir kültür anlayışının, yerini kültürün evrensel karakterini ve kültürel kimlikleri, ulusal kültürlerin evrensel kültür içindeki yerini olumlayan bir kültür anlayışına bırakmakta olduğudur.

Ayrıca, BM'de kabul gören genişletilmiş gelişme ve kültür anlayışı, gitgide keskinleşen dünya ölçeğindeki insanlık sorunlarının büyük küçük, gelişmiş az gelişmiş ayrımı gözetilmeden, tüm uluslar topluluğunun dayanışma-

ALİ ERSİN GÜNÇE * PAZAR RESİMLERİ * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

sı ile çözümlenebileceğini öngören anlayışla da uyum içindedir. Bir başka anlatımıyla bu, ulusların karşılıklı bağımlılığın artmakta olduğunun da kabulü anlamına geliyor.

Ünlü İngiliz tarihçisi Arnold Toynbee'nin dediği gibi:

Sonuncu seçimi yapmak bizim için henüz mümkün:"Ya kendi elimizle kendimizi yıkıma uğratacağız ya da tarihte ilk kez dünya ölçeğinde bir birlik oluşturacağız."

KÜLTÜREL GELİŞME, BARIŞ İÇİNDE YAN YANA YAŞAMANIN DA GÜVENCESİ OLACAKTIR

UNESCO eski genel müdürü Amadou-Mahtar M'Bow, Kültürel Gelişme Onyılı dört büyük hedefinden, Bu öneriler, 21. Yüzyılın eşiğinde dünyada hâlâ boy gösteren büyük gailelere yanıt getirmeyi hedefliyor(4) diye söz etmektedir. Bilindiği gibi bu gailelerin adı, bir süreden beri *global sorunlar* ya da *genel insanlık sorunları* olarak dile getiriliyor.

Bunların başında insanlığın, yarattığı bütün uygarlıkla birlikte yok olma olasılığının günümüzde reel bir tehlike haline gelmiş olması bulunuyor. Bunun yanısıra, canlı doğal çevrenin tahribi, doğal kaynakların tükenmekte oluşu, açlık sorunu, dünya nüfusu arasında cehaletin artmakta oluşu yaklaşık 1 Milyar insan ya kısmi ya da tam cahildir, gelişmekte olan ülkelerin dış borçları gibi sorunlar, karşıt sınıfların, karşıt sistemlerin birlikte çözüm aramalarını, birlikte hareket etmelerini gerektiriyor. Bu nedenle, bugüne kadar karşıtlıklar üzerine kurulmuş geleneksel politik ilişkilerin de değişmesi söz konusudur. Öyle ki bu, karşılıklı birbirinin varlığına son vermek için mücadeleyi değil, barış içinde yan yana yaşayarak insana, temel özlemleri ve gereksinmeleri doğrultusunda en iyisini vermek gerekir.

Barış içinde yan yana yaşamak artık bir tercih sorunu olmaktan çıkmış, bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu kuşkusuz, uluslararası çapta ve tek tek ülkelerde demokratik ilişkileri de geliştirerek demokrasi kültürü dünya ölçeğinde yaygınlaşacak ve kökleşecektir.

BİLİMSEL-TEKNİK DEVRİM ÇAĞINDA KÜLTÜRÜN GİTGİDE ARTAN ÖNEMİ

UNESCO Genel Müdürünün, Onyıl'ın Eylem Projesini BM Genel Kuruluna sunuş konuşmasında, insanlığın karşı karşıya bulunduğu sorunların çözümünde ve geleceğin toplumunun kurulmasında kültürün artan önemine değişik açılardan vurgu yapılmıştır:

"Büyük sorunların bilince çıkması, bilim ve teknikteki, özellikle iletişim-ulaşım, enformasyon ve bioteknoloji alanlarındaki ilerlemelerin sanayi toplumlarına olduğu kadar, gelişmekte olan ülkelere de dayattığı hızlı ve derin köklü-değişikliklerden kaynaklanıyor. İnsanların kendilerini birbirlerine daha yakın, birbirlerine karşılıklı daha bağımlı hissettikleri bir sırada standartlaştırma, insan duyarlığı ve yaratıcılığı için zararlı olabilecek bir yeknesaklaşmaya yol açmaktadır. Bu yöndeki gelişmelerin genişliği ve temposu insanın günlük yaşam içindeki yerini ve bireyler, gruplar ve halklar arasındaki ilişkilerin karakterini hissedilir ölçüde değişikliğe uğratıyor. Bu bağlamda, eğitim, iletişim ve dahası kültür, —kültürün, bilimin, teknolojinin ve gelişmenin, insana bu türlü serpilme olanağı, toplumlara uyum içinde ilerleme yeteneği sağlayarak, yeniden bütünlüğe kavuşacakları bir gelecek arayışı içinde— yeni bir anlam ve önem kazanıyor."

Yukarda işaret edilen, "Derin köklü-değişiklikler"in, geleceğin yaşam tarzını belirlemede önemli bir etken olacağı bugünden belli olan bilimsel-teknik devrimle (BTD) ve onun 60'lı, özellikle 70'li yıllardan itibaren ortaya çıkmaya başlayan sonuçlarıyla ilgili olduğu açıktır. Son yıllarda ülkemizde de en çok tartışılan konulardan biri haline gelen BTD'in getirdikleri götürdükleri üzerinde ayrıntıya girmeden, kültürel yaşam üzerindeki kimi etkilerine kısaca değinmek istiyorum.

BTD, doğaya egemenliğinde yeni bir uğrak olarak, insana özgürleşmenin ufuklarını alabildiğine açabilecek olanaklarına karşın, bilimsel-teknolojik gelişmeleri elinde bulunduran güçlerin kullanım amaçları ve tarzları ile bağlı olarak ciddi sorunlar yaratmaktadır.

Bilimsel-teknolojik gelişmelerin ağırlıkla militarizmin hizmetine koşulması, dünyamızı nükleer bir felaketin eşiğine getirmekle kalmıyor, bugüne kadar her ilerlemesiyle daha insanca bir yaşam için olanaklar sağlayan bilim, toplumsal ve ahlaki amacına gitgide daha fazla yabancılaştırılıyor. Üstelik, insanı bilgilendirerek özgürleşmesine olanak sağlayan bilimle, her dört kişisinden biri cahil bırakılmış halk kitleleri arasındaki mesafe de gitgide açılmaktadır. Bunların yanı sıra, yeryüzünden açlığı, hastalıkların bir bölümünü silip atacak kaynakların *bilimsel gelişmeler* aracılığıyla silaha, bombaya dönüştürülmesi yabancılaşmanın kanıtları olarak sürüp gitmekte. Söylemeye gerek yok, böylesi bir gelişme tablosu, uygarlığın genel gelişim doğrultusuyla da çelişkin bir süreci sergiliyor.

BTD, insanın üretimdeki yerinin ve rolünün değişmesine yol

açarak toplumsal ilişkileri, toplumun değer yönelimlerini, bireyin gelişimini, psikolojik yapısını, düşünme süreçlerini etkiliyor, değiştiriyor. Bütün bu değişimler yeni bir kültürün, yeni bir uygarlığın habercileri mi? Bu nasıl bir kültür, nasıl bir yaşam tarzı olacak? İnsan, tarihin öznesi olma ayrıcalığını elinden kaçırmakta mıdır? Bu köklü dönüşümlerde insanın yeri ve rolü gelecekte nasıl olacak? Daha bir dizi felsefi, etnik, sosyolojik, kültürel soru var gündemde. Kültürel Gelişme Onyılı'nın hem bu soruların daha derinlemesine ve yaygın olarak tartışılması ve yanıtlanması için önemli bir vesile olacağı, hem de BTD'in ortaya çıkarmakta olan -şimdilik- olumsuz sonuçlarının geriletilmesi için gerekli toplumsal bilinci yaratacağı umut edilebilir.

KİTLE KÜLTÜRÜNE KARŞI DEMOKRATİK BİR KÜLTÜRÜN YARATILMASI İÇİN

Bilimsel-teknik devrimin kültürel yaşam üzerindeki en doğrudan etkisi kitle kültürü aracılığıyla olmakta. Son on yıllarda olumsuz hatta yıkıcı etkilerini ülkemizde de derinden yaşadığımız kitle kültürü, kapitalist ekonominin azami kâr eğilimine göre, devletle bütünleşmiş tekellerin dev boyuttaki üretim ve dağıtım ağıyla dünyanın büyük bir bölümünü etkisi altına alarak yayılıyor.Geçmişi 50'li yıllara uzanmakla birlikte, iletişim, enformasyon tekniğinin, bilgisayarlaşmanın başdöndürücü hızla gelişmesine paralel olarak yoğunluğu ve yaygınlığı artan kitle kültürü, gerçek kültürel sanatsal gelişmeyi engelleyen bir etken haline gelmekte ve bilimkültürü savunanlarca onun "Karşı kültür" işlevine haklı olarak dikkat çekilmektedir.

Gerçekten de, kitleleri adeta uyuşturucu maddeler gibi bağımlılaştıran kitle kültürü, gerçek sanat-kültür ürünlerine (zihinsel çaba gerektiren) talebi düşürürken, -kültür yaşamı üzerindeki antidemokratik baskılara, ekonomik zorluklara ek olarak-, hem kitle kültürü ürünlerine, hem de gereksiz bütün tüketim maddelerine talebi sürekli genişleterek yeniden üretiyor. Böylece, kültürü sanayiinin de genişletilmiş yeniden üretimini güvence altına almış oluyor.

Kitle kültürü bireysel ve toplumsal bilinci biçimlendirmek, denetlemek yoluyla standartlaştırılmış ihtiyaçlar, kalıpçı düşünceler dayatarak kitlelerin dikkatini reel yaşamın sorunlarından saptırıyor ya da düzene uygun çözümlerin, hatta çözümsüzlüklerin benimsenmesini kolaylaştırıyor. Hem de bunu eğlendirerek, boşaltarak, görsel-işitsel harikalarla büyüleyerek yapıyor.

Son değerlendirmede kitle kültürü, asıl amacı, kültürel ve tarihsel sürecin hümanizma doğrultusunda yol almasını, insanın tinsel yeteneklerini geliştirmeyi ve kişiliğin manen mükemmelleşmesini desteklemek olan *demokratik kültürün* tam tersi bir işlev görmektedir.

Kültürel Gelişme Onyılı canlı, etkili programlarla uygulanabilirse kitle kültürünün tahribatını önlemede etkili bir araç haline gelebilir. Çünkü en başta Onyıl'ın esprisi, kitle kültürü ürünlerinin taşıdığı şiddeti, saldırganlığı, militarist ideolojiyi, bencilliği, umutsuzluğu, yeni türden kaderciliği dışlayan; bilimsel teknolojik ilerlemeyi ve gelişmeyi hümanist ölçütlerle değerlendiren umudu, iyimserliği besleyen bir espridir.

Kültürel Gelişme Onyılı, kültür yaşamına katılımın genişletilmesini hedeflerken, kitle kültürü bireyi kitle iletişim araçları karşısında edilgen, toplumsal ilişkilerden yalıtılmış izleyiciler haline getiriyor. *Onyıl Projesi*, halkın aktifleşmesi yoluyla yaratıcılığının gelişmesini, yaratıcı faaliyetin yaygınlaşmasını öngörürken, kitle kültürü düşünme, okuma alışkanlığı edinmeyi, dolayısıyla hayal gücünün, yaratıcılığın gelişmesini önlüyor.

Kültürel Gelişme Onyılı Projesi, kültürel kimliklerin korunup geliştirilmesini önererek evrensel kültürün çeşitliliğini, renkliliğini artırmayı hedeflerken, kitle kültürü düşünsel derinliği, insani özü, geliştirici yanı bulunmayan, benzer temaların yinelendiği tekdüze ürünleriyle sınırları aşarak çeşitli uluslardan milyonlarca, milyarlarca insanı kuşatıp standartlaştırılmış bireylerden oluşan homojen bir tüketici kitlesi yaratıyor. Böylece ulusal, kültürel kimliklerin gitgide silikleşmesine yol açıyor. Dallas, Hanedan vb. dizilerde simgeleşen bir yaşam tarzının yarattığı özentiyle kendi gerçekliğinden ve insani değerlerden uzaklaşan kitlelerde ahlaki çürümeye de zemin hazırlanmış oluyor.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kitle kültürüne paralel işleyen olumsuz bir süreç daha var. Türkiye örneğinde olduğu gibi, geleneksel kültürün işlenmemiş ürünleri gelişmiş tekniklerle, eğlence ve tüketim sanayiinin ham maddesi haline getirilerek, hiçbir sanatsal kaygı gözetilmeden yeniden, yeniden üretiliyor. Otantik, özelliklerini de gitgide

AYTEN MUTLU * SENİ ÖZLEDİM * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

kaybederek ucuz beğeninin nesnesi haline getirilen yerel-geleneksel kültür böylece yozlaşıp gidiyor.

Kültürel Gelişme Onyılı, bilimin insancıl işlevine yeniden kavuşturulması, ulusal ve evrensel kültür değerlerinin korunup geliştirilmesi için, kültür ve demokrasi güçlerinin, iyi niyetli yöneticilerin ve halktan yana politikacıların elinde, BM'ce sunulmuş güçlü bir kaldıraç haline gelebilir.

Bugün ülkemizde yaşanan kültürel bunalımdan çıkış için kafa yoran, mücadele eden bilim, sanat, kültür adamlarımız, eğitimcilerimiz, tüm aydınlarımız için *Kültürel Gelişme Onyılı,* henüz el atılmamış değerli bir olanak olarak duruyor. Kültür güçlerimiz için, BM ve UNESCO'nun korumasında yürütülecek olan Onyıl'ın hedefleri doğrultusunda eylem plan oluşturmak ve yaşama geçirmek üzere güçleri birleştirmek işten bile değildir. Yapılması gereken sadece, bugün verilmekte olan kültürel mücadeleyi BM Kültür Onyıl şemsiyesi ve bütünselleştirilmiş bir perspektif altında kombine edebilmektir.

Bu Onyıl boyunca kültür çevrelerimiz, geniş halk yığınlarının sosyal-kültürel etkinliğini yükseltmenin, kültür yaşamına katılımı genişletmenin yollarını ne ölçüde yaratıcılıkla bulabilirlerse, kültürel bunalımdan çıkış yolları daha bir açıklık kazanacak ve halkımızın kitle kültürü afyonlamasından da, çağdışı, fanatik düşüncelerin örümcek ağlarından da kurtarılması o ölçüde umutlu hale gelebilecektir.

Desen: Nilgün Kozal

YOL AYRIMI

sevgili dostum hanidir görüşemedik bak zayıflamışsın
yeni şeylerden söz etmelisin yaşadığın karmaşıklıktan
uğultulu metropollerin ürkütücü vahşi yalnızlığından
insanı kedere boğup durmadan yayılan ölüm korkusundan

yıllar önce yanarca gülüşün çizgi değildi dudaklarında
kucakladın mı insanı mevsim ilkbahar dallarda çiçekler
oysa şimdi konuşsan her güzel sözcükten sonra buz dağları
istersen arkadaşım uzak dur anladım: sana bir şeyler olmuş

bende aynı ben değilim yaşanılan acı hayat zor günler
başka şeylerde var ah sana nasıl anlatsam: ayrılık
cezaevi sonra geçim sıkıntısı işsizlik inanır mısın?
arkadaşları öyle veya böyle yitirmenin korkunç sıkıntısı

demek görüşmediğimiz günlerde servetine servet kattın
kavgayı şiiri boş verdin kitap okumuyor musun? hayret!
bilmem ki söylesem bilmem ki ne kalmış söylenecek
haklısın arkadaş o zaman haydi sen yoluna ben yoluma...

Timuçin ÖZYÜREKLİ

1- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Karar Sureti No. 41/187 (8.12.1986): "Dünyada Kültürel Gelişme Onyılı" ilanı UNESCO tarafından Meksiko kentinde 1982 yılında toplantıya çağrılmış olan Kültür Politikalarına ilişkin Dünya Konferansı tarafından kabul edilen —ve UNESCO Genel Konferansı'nın, Dünyada Kültürel Gelişme Onyılı'nın ilanı için BM Genel Kurulu'na öneri götürülmesi tavsiyesini içeren— 27 sayılı tavsiye kararını göz önüne alarak;

Ekonomik ve Sosyal Konsey'in, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun kırk birinci döneminde Dünyada Kültürel Gelişme Onyılı ilanı sorununda bir karar almasını tavsiye eden 23.7.1986 günlü, 1986/69 sayılı karar suretini hatırlayarak;

2- Les nouvelles de l'UNESCO, No. 222-25 Janvier 1988,
"Lancement de le Décennie mondiale du développement culturel"

3- a.g.y

4- "Nouvelles Perspectives 6/987" Dünya Barış Konseyi yayın organı, "Dünyada Kültürel Gelişme Onyılı (1988-1997)"

5- a.g.y

** 25 Ocak 1988 tarihli UNESCO Bülteni, "Dünyada Kültürel Gelişme Onyılı Başladı" başlıklı yazıdan*

İNSANLAŞMA ÜZERİNE NOTLAR / 1

Kazım POLAT

... "İnsan ilk korkulu sendeleyişi ardından kendine gelip, bulduğunu tanıyabilmek ve adlandırabilmek yürekliliğini gösterebilirse, işte o zaman gerçek yaşamı, kendisinin olan yaşamı başlar."
(Elıas Caneti-Sözcüklerin Bilinci sayfa 18)

1

Aydınlanma düşünce hareketi burjuvazinin doğuşuna paralel ortaya çıkmış, Fransız devrimiyle doruğa ulaşmıştır. Yine de aydınlanma düşünce hareketini bu sınıfın malı gibi görmemek gerek. Aydınlanma insanlığın malıdır. Bu sınıf aydınlanmayı, erk'i ele geçirmek için kullanmıştır, sonra da bu düşünce hareketini işlevsizleştirmeye çalışmıştır. Tarihin o noktasında kalması için çabalamış. Aydınlan-ma nostaljiden başka bir şey değil artık, bize öğretildiğine göre.

Tarihe bakarken bakışımız adlarla sınırlı kalmamalı. İnsanlaşma sürecinin başlangıcıyla ele almalıyız aydınlanmayı. Ateşin kontrol altına alınması aydınlanma; oluşması, aydınlanma, yazının kullanılması, aydınlanma, matematiğin kurulması, aydınlanma... İnsanın soyutlama yeteneğinin gelişmesiyle evreni, dünyayı, doğayı anlamaya çalışması, anlamlandırması... Bütün bunlar aydınlanma çabası değil de ne?

İnsanın aydınlanma çabasında görmemiz gereken gerçek şudur: Aydınlanma insanın mücadelesidir: insanlaşma mücadelesi. İnsanlaşma özgürlüktür. Doğada, doğanın determinizmine karşı: toplumda tutucu, sömürücü erk'in baskısına karşı mücadeledir. İnsanın bütün bunları aşma çabasıdır aydınlanma.

İnsanlık tarihinin bir dönemini aydınlanma diye adlandırıyorsak bu adlandırma insanın aşma çabasının yoğunluğuyla kendini göstermesinden olmalı: yoksa insanlığın yalnızca bu dönemde aydınlanma çabasına giriştiğinden değil.

Aydınlanma düşünce hareketi insanı olduğu gibi görme çabasıyla insanlık tarihinde önemli bir yer edinmiştir. İnsan, kendine yönelir. Kendine herhangi bir bilgi objesi olarak yönelir. Aydınlanmacı, insanın kendini olduğu gibi görmesi, kendindeki yetenekleri keşfetmesiyle doruğa ulaşır.

"*İnsan* duyan, kafa yoran, düşünen, dünya üzerinde özgürce gezinen, egemenliği altına aldığı tüm öbür varlıkların önünde görünen, topluluk halinde yaşayan, bilimleri ve sanatları icat etmiş olan, kendisine özgü iyi ve kötü yanları bulunan, kendisi için efendiler yaratan, yasalar yapan v.b. bir varlıktır." Dönemin en önemli, en etkin olan düşünsel çalışması Ansiklopedi'nin insan maddesinin yazarı Diderot böyle başlıyor insanı görmeye, göstermeye.

Diderot gerçeklikteki insanı böyle boyutlu görüp, gösterirken. Ortaçağ'da Tanrı'nın gölgesinde "Hiçleşen" insanı ortaya çıkarmayı amaçlıyor. Olumlu, olumsuz olabildiğince yeteneklerini görmeye, göstermeye çalışmaktadır insanın.

2

Şu gördüğümüz, duyduğumuz, havasını hep birlikte soluduğumuzdan başka, bambaşka

bir dünyaya kaçmıştım bir zamanlar. Kurduğum, içimde bir dünyaya... Duvarlar örmüştüm. Hiç bir duygu, düşünce dışardan aşıp giremezdi dünyama aşılması zorlu duvarlarla çepeçevre... Değişene yer yoktu orada. Orada herşey görüldüğü gibi olmalıydı. Güzel güzel, iyi iyi, insan insan, bunların hiçbiri başka şey olamazdı. O dünyanın temel yasasıydı bu. "Yücelik" vardı... "Bilimselliğin sınırlarını aşmıştı" orada herşey böyle olmalıydı.

O dünyanın tiryakisi olmuştum. Tiryakilik, dış dünyadayken çok kötülükler getirmişti başıma. Unutmuştum tiryakiliğin yabancılaşmayı çağrıştırdığını bana. Geç anımsadım. Gizli bir bağ vardı tiryakilik ile yabancılaşma arasında bana göre. Yarattığım bir dünyada "Yalnızca" kendim "İçin ayin" düzenliyordum. Vicdanım piripak ölecektim. Hiçbir yalana dolana bulaşmadan. Ruhum yıpranmayacaktı vahşi, akıldışı bir sistemin kültür bombardımanından... Yalnızdım. Hiç kimse için değil kendim için, çirkin, ölgün bir bencillikle kendimi kendi vicdanımda aklamaya çalıştım...

Neden kaçmıştım? Dış dünyaya bunca nefretim nedendi? Şimdi netlikle görüyorum: yabancılaşmıştım neden'lere... Sanki zihnimde kurduğum o dünya hep vardı...

İnsandan, yaşayan insandan kaçmıştım. Şöyle yada böyle yalanlar, çıkarcılıklar, ikiyüzlülükler, akıldışılıklar, saçmalıklarla temellenmiş bir sistemin içinde eriyen insandan kaçmıştım. Yalnızlığa... İlişkilerle varolan, güzellikler yaratmaya, anlamlar alanı genişletmeye çabalayan insan yalnızlığa itilmişti: ya da kaçmıştı. Böylece, yaşam damarlarını yitirmiş, ölgünlüğün (yalnızlık ile çaresizliğin) damarlarına bağlanmaya zorlanmıştı...

Pişmancı değilim. Belki de yalnızlık da yaşanmalı. "Belki de" değil, yaşanmalı ancak yaşam biçimi olmamalı. Yaşam, yalnızlığı bir insan ömrü içinde taşıyamaz. Dönem dönem olabilir...

Görülmesi gereken bir gerçek vardı: kendimizi kendimize karşı aklama çabasını bırakıp çirkin, iki yüzlü, saçma ilişkiler, duygular, düşünceler varolsa da yaşamın içinde yeşerecek, yeşertebileceğimiz gerçek güzelliklere dönmeliyiz.

Önce insanı bilmekle, bilme çabasına girişmekle başlamalı diye düşünüyorum.

3

"İnsan." diye soruyorum "Nedir insan?"

Birşeyin ne olduğunu sorduğumda yanıt vermenin hem çok kolay hem de bir o kadar zor olduğunu görüyorum. "...Nedir?" sorusu yöneltildiği şeyi kategorilerle sınırlayarak tanımlamayı gerektiriyor.

"İnsan sosyal bir hayvandır." yada "İnsan tanrının kuludur." İki insan tanımlaması. Birinci tanımda "Sosyal nedir?": "Hayvan nedir?" sorularının yanıtını vermek gerek. Çünkü "Sosyal" ile "Hayvan"ı tanımlamak için de yeni kavramlar tanımlamak gerekiyor. "Nasıl" ile ,"Neden" soruları sorulmadıkça, yanıtları verilmedikçe, bu kavram tanımlamaları insanı ele vermez. "İnsan nasıl hayvanken insandır?" Bence herşey nasıllıkta yatıyor.

İkinci tanım için de benzer çözümlemeyi yapabiliriz. Sonuç olarak ikincide de "Neden" ile "Nasıl" soruları sormadıkça "Kul" olan insanı anlayamayız.

İnsanı içinde bulunduğu nesnellikle anlamaya, anlamlandırmaya çalışmak gerek. Bağlarından (Nesnel ilişkilerinden) koparılmış insanı anlamaktan çok ona ilgisiz anlamlar yükleriz. Bu ilgisiz anlamdırmalar ya hiç bir zaman ilişki kuramayacağımız bir insanla karşı karşıya bırakır bizi ya da ilişki kurduğumuz anda düş kırıklıklarına uğrarız. Düş kırıklıklarının insana deneyimler kazandırdığını, deneyimlerinde ilerlemeler sağladığı söylenebilir. Ancak düş kırıklıkları insanı yalnızlığa da sürükleyebilir...

İnsanı anlamlandırmadan önce, insanı anlamak bilmek gerek: yada bunun gerçekçi çabası... Anlama çabası insanın hızla değişimleri yada sistemin güçlü pekiştirmelerine paralel olmak zorundadır.

4

İnsanı düşünmeye başladığımda aklıma sürekli takılan kavram *yaşam*dır. *Yaşam* karma karışıktır. Nedense paramparça eksik olduğunu bildiğim halde bütün, eksiksiz görmeliymişim duygusuna kapılıyorum yaşamı. Yine de insan yaşamını fizik, biyolojik, ruhsal, kültürel ve bu gibi alanların bütünlüğü içinde görmek zorunludur. Yoksa yaşayan insanı eksik algılar-anlar-anlamlandırırız. Eksik algılama-anlama-anlamlandırma insani ilişkilerimize büyük zararlar verebilir.

Sanırım insan yaşamını bütünlüğünden, onun varolduğu alanların bütünü anlaşılmalı; yoksa kabul etmek gerek, insan uğraşlarıyla görülüyor ki eksik bir varlıktır. Eksiktir, çünkü doğa ona yaşamını hazır vermemiştir. O yaşamını kendi kuracaktır, var edecektir. Bu yaşamın sınırları belirsizdir.

İnsanı araştırıp- soruşturan birinin daha önce de belirlediğim gibi "Ne" sorusuyla birlikte "nasıl?" ile "Neden?" sorularını sorması gerekir. İnsan yaşamının bütünlüklü kavranmasının en can alıcı noktalarında "Nasıl" ile "Neden" sorularının yanıtları verecektir, bana göre. Çünkü insan ile yaşam değişime dahildir. Değişimi ancak "Nasıl" ile "Neden" soruları yakalayabilir "Ne" sorusu değişmeyeni sorgular. Kavram örneğin... Ancak bizim işimiz yalnızca kavramlarla değil. Aynı zamanda yaşamla işimiz... İnsanın boyutları arasındaki geçiş bağlarını değişim-dönüşümsüz kavramayız. İnsanın gerçek kimliği bu bağlardadır; değişim-dönüşümdedir. İnsana-kendimize-yabancılaşmamanın önüne geçmek için temel bilgiler sanırım yine bu geçiş bağlarındadır. "Neden" "Nasıl" sorularının yanıtlarındadır.

İnsanı anlama çabasına girişiğimde öncelikle yöntem sorunları çıktı karşıma. İnsanı nasıl anlayabilirim? Bunu bilmeliydim.

"Göz kendini görmez" derler. Ancak gözün kendini görmesinin bir yolu yordamı olmalı. İnsanı sağlıklı anlama-anlamlandırma gerekliliğine inanıyorum. Böyle bir çabanın yine insanın kendisinden başka kimsenin işi olmadığı açık. İnsan kendişini anlama-anlamlandırma çabasında öznelliğinden, tarafsızlığından ne kadar uzaklaşabilir? bilemem...

Yaşayan insandan söz etmeli, ona yönelmeli... Bir süre önce itildiğim, yada kaçtığım yalnızlık, umutsuzluk dünyasının hiç değişmeyen, iyisi iyi, güzeli güzel "Ne zaman, nerede doğduğu belirsiz" hayali insan diye adlandırdığım insandan önce yaşayan insana yönelmeli...

Hayali insan, yaşayan insanın mutsuzlukları, düş kırıklıkları, çıkmazların sonucu gerçeğe yabancılaşmanın orta yerinde bir seraptır. Tanrıların başka görüntüleri Platon'un idealarıdır. Kolay insandır...

5

Yaşayan insana ulaşmak, onu duyumsamak öyle kolay mı? Onunla ilişkide olmak... Dost olmak... Sevgili olmak... Omuzomuza bir ömür kavgaya varım demek; anlamaya çabalamak bir ömür. Değişim-dönüşüme rağmen sabırla çabalamak... Karmakarışık bir değişim şebekesinde değişen insan... Dile kolay.

Hayalet insan öyle mi? O bir kez mutsuzluk, yalnızlık çölümüzde "mutluluk", "birliktelik" sunan serap olmaya görsün. Artık değişmez... Seraptan kurtulmak istemeyiz. Hiç bir şey rahatımızı bozamaz. Geri dönüşümüz de zorlaşır her an...

Yaşayan insana yöneldiğimde onu anlamaya çalıştığımda gördüğüm manzaranın kaba yanı şu: bir yanda savunmasız bırakılmış insan, öte yanda ise her türlü yönlendirme, baskı aracını oluşturabilecek, oluşturmuş yetenekte sistem.

6

Bugün insanın aydınlanma çabası her şeye rağmen durmuş değildir. Ancak aydınlanma düşünce-hareketini hoyratça kullanıp, erk'i ele geçiren sınıf birkaç yüz yıldır, kendi varlığını korumak için insanın aydınlanma sürecinin önüne setler çekmiştir. Kanalları değiştirmiştir sistem. İnsanlaşmaya doğru kürek çekmektir aydınlanma çabası. Bugün yapma kanallarda kürek çektiriliyor insanlara. Hep aynı yere ulaştırıyor kürek çekişleri. Sistemi aşmayan sistem içi çabalar... Sınırsızca yaşamın aktığı kanallarda insan aydınlanma çabası içinde olabilir. Bunu görmeli, Yaşam insanda; insanla var yaşam. İnsanı görmeli. Ondaki yetenekleri, kanalları. Ona yönelmeli.

Aydınlanma küreklerinin çekileceği, yaşamın aktığı kanalların önündeki setlere yönelmeli... İnsanlaşma kanalıdır aydınlanma...

OLDUĞUM GİBİ

Bir çırpıda ellerimden kayıyor
Gidiyor arkasından bakıyorum
Bir yanım ölür sanıyorlar
Olduğum gibi kalıyorum

Dağlar kadar eski alışkanlığım
Kendinde dağlara salmak birini
Ya da benim kesin duyarsızlığım
Kuytularda saklamak kendimi

Çığlıkların ve gülüşlerin
Geceyi yırtayırta dağıldığı
Boş ve durgun zamanlarda
Kendimi sessizce üstüme örtmek
En eski bildiğim şey

Bir çırpıda ellerimden kayıyor
Bir süre gidişine dalıyorum
Bir yanım ölür sanıyorlar
Olduğum gibi kalıyorum

Afşar TİMUÇİN

"MUSTAFA SUPHİ DESTANI"

Asım BEZİRCİ

(Bu eleştiri, 1980 Ağustosunda yazılmıştı. Fakat 12 Eylülün gelişiyle yayımlanamadı. Ancak, "Mustafa Suphi Destanının yeni basımı (+) dolayısıyla --değiştirilmeden-- şimdi gün ışığına çıkabiliyor.)

Karadeniz
ıssız, karanlık
bir denizdir;
tasalı
kırgın.
Ve bir göl gibi
sıkışıp kaldığı
karaların
kıskacında
bunalmış gibidir.
Kıyılar boyunca
uzanan yamaçlar
bütün mevsimlerinde
yılın
ince bir pusla
örtülüdür.
...

Mustafa Suphi Destanı su gibi akan bu dizelerle başlıyor. Ataol Behramoğlu önce doğu Karadeniz kıyılarını tasvir ediyor. Ardından, Mustafa Suphi'nin yaşamanı özetlemeye girişiyor:

...
Mustafa Suphi
bu kıyılarda doğdu işte.
Giresun
1883.
Sonra Şam ve Kudüs
ilk öğrenim.
...

(+) Ataol Behramoğlu, "Mustafa Suphi Destanı" 3. basım, 1990, Cem Yayınevi

Destan'ın I. Bölüm'ünde, Mustafa Suphi'nin kişisel serüvenine kısaca değindikten sonra, Behramoğlu toplumsal/tarihsel duruma geçiyor: II.Wilhelm'in Payitaht-ı Osmaniye'yi ziyaretini, Alman kapitalizminin ülkeye girişini, Jaures'i dinleyişini, sosyalizmi benimseyişini, 1908'de Meşrutiyet'in ilan edilişini, İttihat Ve Terakki Fırkası'nın zorbalığını, yurduna dönen Mustafa Suphi'nin Osmanlı Sosyalist Fırkası'na katılmasını, Balkan savaşı ile birinci Dünya Savaşının patlamasını, Sinop'a sürgün gönderilen Mustafa Suphi'nin oradan Sivastopol'a kaçışını kalın çizgileriyle anlatıyor.

II. Bölüm'de Dünya Savaşı'nın gelişimi, Alman yenilgisi, İngilizlerin Çanakkale'ye çıkışı, Enver Paşa'nın başarısız Sarıkamış seferi, Mustafa Suphi'nin Rusya'da yakalanarak Kaluga'ya sürülmesi, Halife'nin sonuçsuz cihat çağrısı, 1917 Devrimi yine özetlenerek sergileniyor.

III. Bölüm'de Mustafa Suphi'nin Kızıl Ordu'ya katılması, Yeni Dünya gazetesini yayımlaması III. Enternasyonal'de konuşması, Kuvâ-yi Milliye'yi desteklemesi, Anadolu'da çetelerin ve Çerkes Ethem'in solcu güçlerinin direnmesi, Bakû'da T.K.P. kurultayının toplanması, Ankara'dan Mustafa Suphi ve arkadaşlarının çağrılması, Karadeniz'de tuzağa düşürülerek öldürülmesi özetleniyor.

Görüldüğü gibi, *Destan*'ın epey yüklü bir içeriği var. Tarihin uzun ve hareketli bir dönemini kucaklıyor. Mustafa Suphi olayını iyi belirtmek için Behramoğlu bireysel durumun yanı sıra toplumsal durumu da evrimiyle ortaya koyuyor. Bunun için sık sık tarihsel belgelere başvuruyor. Gerçi onları başarıyla deyişlendiriyor. (stilize ediyor) Göze batmayan uyaklar, kısa dizeler, kurulmuş tümcelerle açık, ya-

lın, duru bir anlatım kuruyor. Böylece en kuru; en çapraşık, en eski bazı belgelerin bile kolaylıkla anlaşmasını ve sıkılmadan okunmasını sağlıyor. Şu parçada olduğu gibi:

...
Ve Bahr-I Cedid vapuru
aralarında
Mustafa Suphi'nin de bulunduğu
yüzlerce sürgünü
taşırken Sinop'a doğru;
Genaral Liman von Sanders komutasında Alman Heyet-I Asker-i İslahiyesi
vasıl oldu
Dersaadet'e...
Ve donanmanın ıslahı için
İngiltere'den Amiral Limpus
ve jandarmanın ıslahı için
Fransa'dan
Bauman paşalar
getirtildi..
...

Gelgelelim, aktarılan tarihsel belgeler ile sergilenen olayların çokluğu, yoğunluğu ve bunlardan bazılarının Mustafa Suphi'yle doğrudan ilgili olmayışı ayrıntıların değerlendirilmesini köstekliyor. Ayrıca, genel/toplumsal durumun ağırlığı ve genişliği özel/bireysel durumun da yeterince belirtilmesini engelliyor. Bundan ötürü, Mustafa Suphi *Destanı*'da gereğince netleşip tipleşmiyor. Gerçi şair bunu önlemek için çaba göstermiyor değil. Örneğin, II. Bölüm'ün 3. kesiminde Mustafa Suphi'nin görüşünü şöyle çiziyor:

...
İnce, çelebi
gözlüklerinin arkasında
sevecen ve kararlı pırıltılar
ve yüzünde çizgiler taşıyan
genç bir adam
şöyle dedi bir gün onlara:
..

Yazık ki, böylesi somutlayıcı parçalara seyrek rastlanıyor. Mustafa Suphi'nin kişisel yaşamı gibi kendine özgü duyguları, hayalleri, eğilimleri, davranışları da genellikle gölgede kalıyor.

O kadar ki, Mustafa Suphi ve on dört arkadaşının canavarca öldürülmesi bile şu kısa ve kuru yedi dizeyle geçiştiriliyor:

....
Mustafa Suphi
on beş
kavga ve bilinç yoldaşı
bu denizde öldürüldü
ve bu dalgalara
gömüldü cesetleri...

Şöyle de denebilir: Mustafa Suphi olayını canlandırırken Behramoğlu devrimci bir dünya görüşüne, sağlam bir tarih anlayışına ve zengin bir bilgi hazinesine dayanıyor. Bunlarla, genel olarak, iyi bir 'iskelet' kuruyor. Fakat ona yeteri kadar et ve kan veremiyor.

Bunda şunun payı olmalı: Kitapta destan türünün genellikle dışına çıkılıyor ve onun geleneksel anlatım olanaklarına sırt çevriliyor. Belki bilinçle yapılıyor bu, ama destansallığın geride kalarak tarihselliğin öne geçmesine de etken oluyor. (Nâzım Hikmet'in **Şeyh Bedreddin** ve **Kuvâyi Milliye** destanlarında bundan nasıl sakındığını anımsayalım!)

Destan'da yetersizliği duyulan iki öğe daha var: Çoşku ve imge...

Bu önemli öğeler, ister istemez, Mayakovski'nin **Lenin Destanı**'nı akla getiriyor. Bilindiği gibi, Mayakovski bu eserinde coşku ile imgeye oldukça yer verir. Gerçi o da -Lenin'in özel yaşam ve eylemiyle birlikte- toplumsal ve tarihsel ortamı da yansıtır, ama çıplak belgeye pek az başvurur. Bu tutum destanın sıcak ve hareketli anlatımına uygun düşer, onu pekiştirir.

Behramoğlu kitabının önsözünde "Bu destan çalışması sırasında süslemelerden, abartılardan elden geldiğince kaçınmaya, olayların kendiliğinden akışının, hareketliliğini, dinamiğini yakalayıp yansıtmaya ve bu dinamik içinde Mustafa Suphi'nin yaşamı ve eyleminin yerini belirtmeye çalıştım. Bu yüzden, zaman zaman, belki gereğinden çok nesnel kalmaya özen gösterdim." diyor. Böylece, destanı için tehlikeli bir yol tutmuş oluyor: Eserin hacimce dar, fakat kapsamca geniş olması işlediği konunun ancak yüzeyden, yoğun bir biçimde sunulması sonucunu doğuruyor, onun derinleşip somutlaşmasına ve duyguyla beslenip sıcaklaşmasına olanak vermiyor. Bu da, birbiri üstüne yığılan olayların akışını hareketli kılacak dinamiklerin kullanılmasını kısıtlıyor. Dolayısıyla, anlatılanlar tümüyle 'inandırıcı' da olsalar, aynı ölçüde 'etkileyici' olamıyorlar. Oysa, şairin de belirttiği üzere, "Bir sanat yapıtı, bu destan çalışmasında olduğu gibi, somut tarihsel bilgilere, gerçeklere en büyük ölçüde dayanmış da olsa, sonuçta onun başarısını sağlayacak olan şey, yarattığı bütünsel imgenin etkililiği"dir.

Tarihsel gerçekliğe bağlı kalarak olayın düşün-

CEMİLE ÇAKIR * CEMREYE ÇAĞRI * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

sel özünü yakalamayı amaçlayan Behramoğlu, sanatsal fanteziye çoğunlukla uzak duruyor.

Destan'ın aksadığını sandığım ve ikinci basımında düzeleceğine inandığım bazı yanlarına karşın, şairini birçok bakımdan övmem gerekiyor. Her şeyden önce şunu söylemeliyim: Mustafa Suphi gibi önemli ve değerli bir devrim şehidi için bir destan yazarak onu geçmişin karanlığından şiirle bugünün ışığına kavuşturmak güç ve onurlu bir girişim... Bu uğurda sekiz yıl dirençle çalışmak, yeni yöntemler denemek yorucu ve olumlu bir uğraşım... Mustafa Suphi konusunu sömürmeye kalkışan bazı biçimci küçük burjuva şair ve hikayecilerine karşı onu sosyalist bir görüşle canlandırmak doğru ve yürekli bir tutum...

Kaldı ki, **Destan**'da severek okunacak yerler de az değil. Sözgelişi, I. bölüm'ün 1,3,8; II. Bölüm'ün 2,3 ve III. Bölüm'ün 7,10,11 sayılı kesimleri gerçekten güzel. Bunlarda sözünü ettiğim aksaklıklardan çoğu ya azalıyor ya da siliniyor. İmgeyle duygu, düşünceyle inanç temiz bir dil ve akıcı bir deyiş içinde uyumlu bir bütün oluşturuyorlar. "Bakû'da, Mustafa Suphi sokağında" dizesiyle başlayan kesim bunun iyi bir örneği. Halk şiirinden esintiler taşıyan 10. kesim de ayrı bir örnek:

....
Durmak olmaz ki bir kez
Halk için çıktın mı yola
Demiri tavında dövmek gerek
Ucunda ölüm de olsa
...

Karadeniz'in başarılı bir tasviriyle açılan Destan, Mustafa Suphi'nin ölümünden sonra, yine onun bir tasviriyle kapanıyor. Acı bitime karşın, Behramoğlu eserini umut, inanç ve dirençle bağlıyor:

"....
Halk
çok acılar çekti
ve çekmede...
Fakat ölüm
hayatı yıldıramaz...

Hiç bir şey
ne kan
ne zindan
ne ateş
halkın bağımsızlık
ve demokrasi
mücadelesini durduramaz..."

HEP BAĞIRDIM UYUM KORKUNÇTU

Bu uzun yağmur akşamları çıkarsa aradan
erkenci kuşlar gibi gelirim ilk defa
yağmurun kokusundan ayırtıp gülümün nefesini
sorarım, dilinde unuttuğum o soylar yıllığına
yarım kalan sevişmelerin.

Nerede?
İknalara sığmayan o yaralı kimliğim
durup durup asılan sokakların ucunda.

Şimdi diyorum,
arkamda kalan her sokağın başında
titreyip maviye boyansa dünya
ve kaşlarını yolan o gizli sancı
eminim güneşle çıldıracak ossaat
depremlerle yürüyen güz renkli evler
ve alev alev gecelerden geçen anlamak illeti.

Çok dar açılarda uçuşan kanamış kuş seslerini
hep bağırdım, uyum korkunçtu
içimde çoğalan her düşünmek sonrası hüznüne
bir haykırış buldum, sonra seni doğurdum
kızgın yaprakların sararması üstüne
ilk defa görenler bedenini
bir Abdal'ın yonttuğunu sandılar ellerini.

İşte o an önemsizleşiverdi gözümde dünya
Raskolnikov'un cinneti sonra
yaşama yabancı değilim, aç ölümlere de oysa
ellerim yol yol, tükenmez yara izlerini geçip gidiyor
eskimiş yaşamlar yeniden avuçlarımda.

Sen böyle yürürken dalgın ve düşünceli
Kaç zaman geçti, kaç gül
uyanamadı bir daha gövdesine biriken acılara
kilit seslerinin ince uzun eskimişliğinde
eşitlendi mi sandınız gündüzle gece
rıhtımlara biriken o kaçak yaşantılar
büyüdükçe kirlenen o artık değer
ve düşlerin tersinde gizlenen o müthiş kavuşmalar...

Hüseyin ŞAHİN

GERÇEKLERİN ÜZERİNE DÜŞEN GÖLGE: "SİS"

Aydın ÖZTÜRK

DAĞLAR KAR ALTINDA

İstanbul'a kar yağıyor. Gökten döne döne sessizce ayakuçlarına basarak iniyor. Kenti kirlenmişliğinden arındırırcasına beyazlara boyuyor. Karı özlemişim. Bir de karın bu doyumsuz güzelliğini tadabileceğim bir ülkede yaşıyor olsaydım... Bu çağda insanın bir karış kara yenik düşürüldüğünü görmek, kızgınlık salıyor içime.

Karla beyazlaşan yapraksız dalların üzerinden Marmara'ya bakıyorum. Kurşuniyle bulanmış bir mavilik seriliyor önüme. Sislerde yitip gidiyor. Ötelere geçiyorum. Bilincimdeki perde de eskilere kayıyor zaman. Yetmişli yılların kışına ayak basıyorum. Aylardan zemheri...

Dağlar kar altında. Günün son ışıklarıyla tutuşmuş yamaçlar. Munzur kıvrıla kıvrıla, taşlardan atlayarak, gelen maviliklerde... Şimdi anımsarken özlemi içime sızılar salan bir arkadaşımla, pencere kıyısına ilişmişiz. Ötelerdeyiz. Gözlerimiz ufkun kızıllığınca yangınlı. Gürül gürül yanan sobanın üzerindeki çaydanlıktan sıçrayan kızgın damlaların, pul pul olmuş yüzeyde patlayışını dinliyoruz. Bir de Saatin tiktakları sessizliği bozan... Arkadaşım tomurcuk kokulu çayımızı tazelemeye giderken teybe bir kaset koyuyor. Sazın bu tarz çalınışını ilk kez dinliyorum. Sıcak, içtenlikli, yumuşak, yaşarcasına bir ses geliyor ardısıra: "...Gel aslanım Mamak'tan /Erzincan'dan Kemah'tan/ Düşmanlar selam ister/Gözden, gezden, arpacıktan... " Sanki Gökçe yanımızda usul usul konuşuyor. Her yeni türkü yüreğimin telini titretiyor. İçimde sıcak, çoşkulu, umutlu, direngen birşeyler kımıldıyor. Alıp beni haklı kavgalara katıyor. Arkadaşıma kim diye soruyorum. "Zülfü Livaneli" diyor. İşte böyle başlıyor Livaneli'yle tanışıklığımız...

Zamanın sarkacı tiktaklarıyla gelip giderken bu türküleri dört kol üzeri mavi dalgalarla alanlara taşıyoruz. Yer gök inliyor kortej kortej geçerken bulvarlardan. Yarı bellerine kadar sarkan kızlar, üstümüze karanfiller yağdırırken, eşlik ediyorlar türkülerimize. Ağıt oluyor kiminde. Oğul acılı anaların sözleriyle dağlıyor: "... Hain tuzaklardan kan uykularda/ Vurulduk ey halkım unutma bizi..."

Hiç tanımasanız da yanıbaşınızda geçerken, ıslığıyla bu bildik türküleri tutturmuş birine kanınız ısınıyor. Biliyorsunuz ki dosttur.

Sonra Livaneli Yolunu sürdürdü... "Eşkiya Dünyaya Hükümdar olmaz", "Merhaba", "Nazım'ın Türküsü", "Atlının Türküsü", "Günlerimiz", "Ada", "Zor yıllar", "Gökyüzü Herkesindir"...

İlk dinlediğimde beni altüst eden Livaneli Müziği gitgide ilkinden ayrışan bir akağa girmişti. Şimdi de "Senfonik Müzik" diyor. Livaneli'nin müzik serüveninin tutarlı bir değerlendirmesini bu konuda müziğin estetiğiyle gerekçelendirdiğim yaklaşımlarım kalın çizgileriyle belirgin olsa da müziği insanlarımıza bırakmayı daha doğru bir tavır olarak görüyorum.

O GÜNLER

Sonra benim için kalemden, kağıttan, kitaptan, gazeteden, her şeyden önemlisi de Özgürlükten Yoksun günler başladı. Kiminde sayfalarında pencereler açılmış belki de kesekağıdı niyetine elimize geçen gazetelerden Livaneli bazen müzik elçisi gibi, bazen "Barış savaşçısı", bazen de Issık Gölü'nün kıyısındaydı Gorbaçov'la... Sonra "Yer Demir

Gök Bakır"! Şartlarım bu filmi izlememe olanak vermedi. Koğuşumuzun net görüntü vermeyen siyah- beyaz televizyonunda, tanıtımı için verilen saniyelik bir sahnesini anımsıyorum. Dünya'dan uzakta, karlı bir dağ köyüne açılan pencere. Evlerinin damlarına birikmiş insanların aniden hareketlenişleri. Sırtında kepeneklerle karı yara yara gelen büyülü bir atlı... Fonda etkileyici müzik. İzleyemediğime hayıflanmıştım.

BİR STAR

Yıllar sonra elimi kolumu sallaya, sallaya dilediğimce gezebileceğim günlere kavuşunca, İstanbul'da bir akşam Livaneli'nin Gülhane'deki konserine gitmiştim. Etiyle kanıyla Livaneli karşımdaydı. Mahşeri bir kalabalık. Onbinlerce insan. Belkide dünyanın en büyük korosunu dinliyordum. Livaneli "Hey Özgürlük..." dedikçe, kağıttan meşaleler, titrek mum alevleri, çakmak ateşleri müziğin ritmiyle dalgalanıyor, binlerce insan bir ağızdan göğün pasını atıyordu. Bu çoşkulu kalabalığın profilini çıkarmaya çalışıyorum. Çoğu genç. Gözleri ışıltılı. Kafalarında mitleştirdikleri bu insanın ardından atılmaya hazır...

Oradan ayrılırken, yıllardır Livaneli'ye dair biriktirdiğim- kimi olumlu, olumsuz- yargılarımı düşündüm uzun uzun. İçimde kıyasıya çatışmalar. Karmakarışık bir ip yumağını doğru ucundan çekerek çözmeye çalışma dürtüsü. Asla, içimde demlendiremediğim, temellendiremediğim bir bakışı, eleştiri olarak sunmak istemezdim.

Bazen şanslı olduğumu düşünüyorum. "Sis"in afişlere çıkması tamda bu sürece rastladı. Eleştirilerimi odaklaştırmada hızlandırıcı oldu. Kafamda Livaneli'yi koyacağım yeri saptamamda, hala flu duran bazı çizgilerin netleşmesini sağladı.

SİS GERÇEKÇİ DEĞİL

Daha afişlere çıkmadan aldığı ödülle beklentilerimizi kamçılayan Sis'i izlemeye kalabalık bir arkadaş grubuyla gitmiştim. Bir de yıllardır görmeyip, içeride rastlaştıklarım oldu. Şunun şurasında kaç kişiydik. Azalmıştık. Ne de olsa Livaneli filmiydi(!) Arkadaş grubundan yaşça en büyükleri bendim. Öbürleri Eylül'le başlayan Türkiye Sürecinden; ortaokullu, liseli yıllarından başlayarak geçmişlerdi. Kişiliklerininin ve değerlerinin en önemli oluşum evrelerinin üstünden, bilinçlerini yamyassı olmayı hedefleyen silindirler geçirilmiş kuşaktan.

Film bitip de sokağa çıktığım da, duyumsadıklarıma hayal kırıklığı demek, duygularımı tastamam ifade etmeye yetmiyordu. Bana haksızlık yapılmıştı. Bize haksızlık yapılmıştı. Canpahası kavgalarla çağlardan süzülüp gelen gerçekliğe haksızlık yapılmıştı. İnsanın inkarıydı bu...

Titrek ellerim cebimde. Yüzümde kızgınlık. İçimde isyanlar. Yutağımı tıkayan bir yumrukla arkadaş grubunun ortasında yürüyorum geceyarısı. Dostlarım kızgınlığımı anlamış. Onlar da suskun. Film hakkında görüşlerini ifade etmede acele davranmayan bir bekleyişteler. Yol aldıkça dilleri çözülüyor: Ardarda geliyor değerlendirmeler... Daha çokta kuşaklarının gözüyle bakıyorlar: "Görsel olarak çok başarılı. Ama...", "Orada çizdiği haydut tipli devrimciler bizim okulda da çoktu. Bana göre gerçekçi...", "Dönemin siyasallığı içinde doğmatik kavramayı iyi ifade etmiş..", "Olurmu kardeşim. Sadece sürecin olumsuz tiplemelerini taşımış filmine. Hiç mi aklı başında bir insan yoktu?..", "Uyduruk..." Sürüp gidiyor.

Hâlâ Suskunum. Biriyle gözgöze geliyorum. "Ağabey bunca kızacak ne var? " dercesine bakıyor. Öyle zor ki. Ne anlatsam... Nasıl anlatsam, Livaneli'nin Sis'te karikatürize ettiği devrimci tiplemelerin, gerçek yaşamdaki ağabeylerine, ablalarına hiçmi hiç benzemediklerini.

Bir kuşağın içinde yol aldığı yangının tam da ortasından dağlanarak geçmiştim. Tanıklık ettiğim süreçle, livaneli'nin çizdiği, "Hasta tiplemeler" diyebileceğimiz marjinal unsurlar, tarihe damgasını vurabilecek etkinlikte olmadılar hiç bir zaman. Bunu bilmem daha çok tepki duymamı ve hassas davranmamı haklı kılıyordu. Kaldı ki sürecin karalanmasına seyirci kalmak, kendimi de, inanarak yaşadıklarımı da, çizdirmek olacaktı.

ORMAN YANGINI

Ne ilgisi var diyebilirsiniz. Gene de anlatacağım: Bir orman Yangınının nasıl söndürüldüğünü bilir misiniz? Bir çoğumuzun aklına klasik söndürme yöntemleri gelir: Su sıkma, havadan kimyasal maddeler serpilerek, falan demek genellikle ilk söylenendir. Oysa büyük orman yangınlarında bu yöntemler etkisiz kalırlar. Ege'den bir orman bekçisi anlatmıştı. Yangının ilerlediği yönde ağaçlar kesilip, genişçe bir yol açılır ormanda. Bu bölge tutuşacak bitkilerden temizlenir. Yangın açılan boşluğun kıyısına geldiğinde, yolun karşısına atılmadan - bir süre için için yansa da- söner.

Tıpkı böyle olsun istendi. Bence geçtiğimiz on yıl, tarihimizde, bilinç ışınımıyla toplumumuzun aydınlanmasını kesintiye uğratan böylesi yapay bir orman yoludur. Bir kuşak açılan yolun kıyısında durdurulup her türlü yolla hafızası silinmeye çalışılırken, yeni filizlenen kuşak bu boşluktan geçmişle koparılarak karşı kıyılara geçirilmek istendi.

Düşünüyorum da, hayatın

karmakarışık edildiği Livaneli filminin böylesi bir süreçle vizyona girmesi ençok neye hizmet etti acaba? Bence hakim ideolojinin gözüyle hafıza silimlerine, yeni kuşağın tarih bilincinin saptırılmasına yaradı.

Ne diyor Livaneli: "... Sis bir ailenin 1960-78 yıllarına yayılan, öyküsü. Bir Türk ailesi üzerine kurulmuş bir film. Ama, tamamen benim evrenim; Türkiye ile, Türkiye'nin olayları ile birebir bağlantısı yok. Filmin kendi atmosferi, kendi tarihi, ve kendi dünyası var. Özellikle başından düşünüp kurdum. Ne dışardan birşey gösteriyorum, ne de olaylar denk geliyor... İstanbul başka İstanbul, dönem başka dönem, olaylar başka olaylar. Çok özel bir dünyası olan bir film..."

Sanat ve gerçeklik ilişkisinin tartışılacağı bir noktaya geldik. Böylesine birikim gerektiren ve iddialı bir konuyu şu kısacık yazının satır aralarına sıkıştırmak yakışık almazdı. Ancak bir gerçeğin altını- kalın çizgilerle de olsa- çizmek zorunlu. Biliyoruz ki bir sanat eserini güçlü, soluklu ve kalıcı kılan şey; gerçekçi ve insani olmasıdır. Hayatla bağ kurabilmesi, yaşananı damıtması, yeniden yoğurmasıdır insanı. Gerçeklik fantastik tarafımı da dışlamaz. İnsan düşlerinin sınırsız ovalarında, birebir olanlarla çakışmayan eserlere sıkça rastlarız...

SİS LİVANELİ'NİN KENDİ EVRENİ Mİ?

Peki Livaneli'nin "Sis"ine fantastik bir film diyebilir miyiz? Hayır.

ZORUN MANTIĞI

Bence gerçeğin üstünü örten, gerçeği soluksuz koyan, tarihimizdeki on yıllık bellek silimi sürecinin ideolojisiyle örtüşen bir film. "... tamamen benim evrenim, Türkiye ile Türkiye'nin olayları ile birebir bağlantısı yok... İstanbul başka İstanbul, dönem başka dönem olaylar başka olaylar... " diyen Livaneli kaçak güreşiyor. Yaşamış insanların gözlerinin içine suçlulukla bakarken, kendisini aklamaya çalışıyor...

Sis 27 Mayıs 1960 sabahını bir ailenin penceresinden yansıtmakla başlıyor. Radyoda ihtilal bildirileri. Marşlar... Bu harekete fiili taraflar olarak katılan, hareketi öven asker bir büyük baba. Biri harekete karşıt, öbürü taraflar iki oğlu. Tepelerinden uçuşan jetlere bir anlam vermeseler de görebilme merakı ile balkona koşturan iki sevimli torun. Genişleyen çevrenin gözünde 27 Mayıs Sabahı...

Sonra kamera balkondan jetlere el sallayan çocukları dışardan ve yukardan gösterip, çatıların üzerinde kayarken, siyah, beyaz görüntülenen her şey yavaş yavaş renklenir. "Onbeş yıl sonra." yazısını okuruz. Kamera yukarıdan balkon kapısı açık bir binaya yaklaşır. İçerisi aydınlıktır. Genç bir insan odanın içinde sağa sola doğru voltalarken, bir yandan da kitap okumaktadır. Duvarda kırmızı renklerin hakim olduğu bir afiş. Üzerindeki "1 Mayıs" yazısı seçilebiliyor. Bir silah patlıyor. Dışarıdan bu gencin içeride vurulup yere düştüğünü görürüz. İşlek bir cadde de hızla koşan bir genç taksiye biner. "Terli ve gerilimlidir."

Buraya kadar: "Tamamen benim evrenim. Türkiye ile, Türkiye'nin olayları ile birebir bağlantısı yok... İstanbul başka İstanbul, dönem başka dönem, olaylar başka olaylar..." deyip, gerçeğin üstünden atlamaya çalışan Livaneli'nin niye böyle dediğini anlayamıyoruz. Gösterilenlerin ve anlatılanların Türkiye'nin gerçeği ile çok yakın ilgisi var. Bunu izleyen her sahne dehşetten hayrete düşürüyor:

Öğreniyoruz ki, o caddede hızla koşan ve sonrada taksiye binen gerilimli ve terli genç öldürülen gencin kardeşi. Babaya ölüm haberi götürmek zordur. Olaylar gelişir. Cinayeti soruşturmakla görevli savcı, eski bir yargıç olan emekli babaya: "...Oğlunun, bazı örgütlerle ilişkili olduğunu... İki kardeşin düşman örgütlerden olduğunu biliyor muydun?" diye sorar. Babaya ikinci oğlunun katil zanlısı olduğunu ima eder gibidir. Bu imayla da kalmaz. Adım adım katil zanlısı edilirde... Baba şaşkın. İkinci kez ölür...

Hatıralardadır: On yıllık sürecin, bellek silimcilerinin durmadan ağızlarında çiğnedikleri bir sakızları vardı: "Kardeş kavgasını önlemek" (!!)

Evet bu noktadan sonra Sis'te omurgalaşan tiplemeler "Kardeş kavgası" demogojisini haklı kılmaya oynayan figüranlar gibidir. Zorun kimselere inandıramadığı mantığı aklar gibi.

Gecedir. Karanlık. Sokaklar bomboş. Uzaktan silah sesleri duyuluyor. Babanın yolu kesilir. Öldürülen oğlunun arkadaşlarıdır. Sanki şu ünlü "Baba" filmindeki sahnelerden fırlamış en kuralsız gangsterleri anımsatan tipler. Çiyan, yüzlerinde nefret, tiksinti, düşmanlık. Eller silahların kabzasında, sesleri yılan tıslaması gibidir. Derlerki: "... Murat'ın babası olduğun için dostumuzsun. Erol'un babası olarak düşmanımız. Erol'u cezalandıracağız. Eğer...!"

Peki Livaneli'nin Sis'te bu kişilik çizgileriyle bilincimize çizmek istediği gençler kim? Yanıt: Vurulan gencin arkadaşları. O gençte 1 Mayıs afişinin önünde vurulmasa, siyasi eğilimini asla bilemeyeceğiz. Dolayısı ile geceyarısı acılı bir babanın şakağına soğuk namluları çevirmiş bu gençleri de... Böylece Livaneli bu gençlerin solcu bir örgüte ait oldukları-

nı anlamamıza yardım ediyor. 1968 kuşağıyla başlayıp, bugüne uzanan tarih çizgisinde, genç kuşağın üstlendiği rol tartışma götürmez Bir şekilde açıkken, Sis'te Alkapon taslakları gibi çizilen bu tiplemeler hangi gezegenden dünyamıza geldiler acaba? Daha doğrusu hangi bakış açısı bu insanları böyle göstermeyi amaçlar. Hikayeyi sürdürelim:

Baba için yaşamındaki en zorlu günler. Bir insanın başına da ancak böylesi büyüklükte bir felaket gelebilir canım(!!) Şimdi herkeslerden sakındığı oğlunun, vurulan öbür oğlunun katili olabileceğini düşünmek dayanılmaz bir acıdır. Karabasanlı geceler, beynini kemiren kurtlar, kovalamaca günler... Erol'u hem öldürülen oğlunun arkadaşlarından, hem de cinayet faili sayıldığı için resmi güçlerden koruması gerekecek artık. Korku filmlerinin gerilimini yaşatan puslu, ürpertici, ezici, mekanlarda. Oradan oraya bir serüven başlar.

İstanbul'un belli belirsiz seçildiği sisli bir gece, oğlunu Sedef Adası'ndaki boş konağa götürür. Erol ürkek kuşlar gibidir. Martıların kanat çarpışlarından bile yüreği pır pır eder. Peşinden gölgeler görür. Gerilimlere ve terlere batık. Dikenüstü psikolojiyle yenilmiş kişilik çizgisindedir. Zülfü'nün çizdiği güvensiz, ikircilikli, kişiliği oluşmamış, zayıf, kartondan bir devrimci(!) anlayacağınız...

Erol adada kalamaz. Sirkeci'deki hanlardan birinin üstkatlarındaki bir büroda saklanmaya başlar. Baba her taraftan kuşatılmıştır. Oğluna, izlenir düşüncesi ile gidip gelememektedir. Öldürülen oğlunun nişanlısı İdil'i devreye sokar. İdil, Erol'a sık sık temiz çamaşır, yiyecek ve tütün taşır. Bu gidip gelmeler de görürüz ki: Meğer Erol ölen kardeşinin nişanlısı İdil'i kardeşi yaşarken bile için için severmiş de bunu saklarmış. İtiraf eder. İdil hem şaşkın, hem değil... İdil'in üzerinde daha kanı bile kurumamış nişanlısının kazağı varken, bir gün Erol'la sevişirler. Burada da Nazım Usta'ya kızıyorum(!) Hani: "... Seni asarlarsa yaşayamam." Diyen karısına: "... Yaşarsın karıcığım yaşarsın.../Yirminci yüzyılda /Bir yıl sürer ölüm acısı..." Dediği için. Meğer çok iyimsermiş Nazım Usta. Bu süre daha kısaymış(!) Ne olacak: Devrimcilik insanlara pek fazla nitelikli kişilik değerleri yüklemez(!!!) Ne de olsa. Haydi bunlar da normal olanlardan sayılsın. Ölen kardeş karısının öbür kardeşe verildiğinin örf ve törelerinde yaşandığı bir toplumda, haydi olayın bu boyutunu da tartışmayalım. Olabilir diyelim. Merak ettiğim şey Livaneli'nin Sis'indeki bir ailenin 1960-78 yıllarına yayılan öyküsünde, koskoca 18 yıl boyunca, gözümüzü ve yüreğimizi, doldurabilecek bir gence rastlanmamış olması ne büyük şansızlık değil mi(!) Tutarlılık, haklılık, umut, aşka saygı, vefanın bulaşmadığı serseri mayın bir gençlik akağına kapılmış kara bir öykü. Livaneli'nin bu kuşakla bir sorunu var galiba. Sadece kuşakla mı. Sanmıyorum. Daha önemli şeyler olabilir. Yunanistan'da Theodorakis YDP'ye çarkedince önyargılı olmaya başladım galiba...

Bu filmi Cannes'te seyreden bir İsviçre'li gazeteci Livaneli'ye şöyle bir yorum getiriyor: "... Benim anladığım kadarıyla filmde de öyle açıklanıyor, Erol kardeşinin katili değil, ama onun nişanlısına aşık olduğu için, zaten onun ölümünü bile dilemiş olabilir bilinç-altında ve kendisinde böyle derin bir alt suçluluk gelişip, bütün davranışlarında belirliyor..." Livaneli bu yoruma sıcak bakıyor. Kendinden geçiyor. Mest oluyor, ve diyor ki: "... Benim de film yaparken en büyük amacım, kompleks kişilikler yaratabilmek ve sorular sordurmak... Dostoyevski'nin de babası öldürülmüştü ve hayatı boyunca "Ben öldürdüm" duygusunu taşıdı. Çünkü ölmesini çok istemişti..." Böylece Livaneli'nin filminde ki ucube tiplemelerin, gerçekte yaşamayan, kendisince yarattığı "Kompleks kişilikler" olduğunu anlamak, dobra dobra bir özeliştiriye denk düşmüyor. Yazının devamında göreceğiz ki, Livaneli'nin yaşadığı gezegende, "Kompleks kişilikler" yaratabilmek için, Sis'li İstanbul'da elinde mum gezinmesi gerekmemiş... Bu kuşağın tümü Livaneli'nin "Kompleks kişilikler" tanımlayışına tastamam oturuyor(!!!)

ALİ FIRAT GERÇEĞİ BULDU MU?

Fazla dağıttık konuyu toparlayalım. Savcı, baba Ali Fırat'a, "Oğlunun katilinin yakalandığını" duyurduğunda, aylardır beynini kemiren kuşkulardan kurtulması, hiç değilse teselli verir. En azından Erol aklanmıştır. Ali Fırat "Katil" in Surdibinden başlayarak geçmişini eşeler. Kaynağından. Doğuşunu, ivmelenip akışını, vardığı yeri... Sorgular. Gel gör ki bu çaba boşunadır. Savcının şu sözleri dünyasını yıkar: "...Ben başından beri biliyorum bunu. (Yani Erol'un suçsuz olduğunu) Murat'ı Hüseyin Altın öldürdü. ama mesele bizim bilmemizde değil. Erol'u kurban istiyorlar... Sen kendin anlamıyorsan olanı biteni, Erol'un başında dönen, gazetenin hazırladığı komployu, ben sana ne anlatayım? Oğlunu örnek seçtiler. ama bilmiş ol, artık Erol'u koruman zor..."

Yılların arkadaşlığının hatırına bile birşey yapamayan savcı, içinde ezikliklerle dışarıyı seyrederken, Ali Fırat sessizce, yıkılmış duygularla kapıyı çekip gider.

27 Mayıs 1960 sabahı kapısından kovduğu Balıkçı Osman Reis son umududur. Erol'u dışarıya kaçırmada yardımcı olacağını düşünür. Bitiştirdiği ipuçlarından izini bulur. Fatsa yoluna düşer. Yolda çevirmeye rastlar. Aranan ve kişiliğini bilmediği bir genci kurtarıp arabasına alır. Yıllarca ailesiyle iletişim kuramamış ve bundan da dersini alıp, gidermek için çabalamayı başlatmış bir baba olarak -çocuklarının yazgısını anımsatan- bu delikanlı ile diyologu dener. Ne gezer. Bu da Livaneli'nin uydurduğu karton tiplemelerden... Bakalım bu tiplemeyi nasıl keşfediyor Livaneli: "... Biraz kalender, biraz hasta, yorgun. Çok nihilist tipler türedi ya Türkiye'de. 20 yaşındaki bir insanın geçemeyeceği büyük olaylardan geçmiş. 20 yaşında olduğu halde, yaşlı bir insanın hayata aldırmazlığını taşıyan, kendi ölümüne de, başkalarının ölümüne de aldırmayan, nihilist bir tip... Sonunda benim en çok sevdiğim yerde, çocuğun elinde tabancayla gülmesi ve hapşırarak çıkması..." Öncekilerden farklı değil. Tipler anonimleşiyor...

Livaneli'nin hakkını yemeyelim. Yıllar önce çocukları "İşkence" sözcüğünü ağızlarına aldıklarında hiddetle üstlerine yürüyüp: "Bunlar Latin Amerika'da olur..." diyen Ali Fırat'ın bu gerçeği görmesine yardımcı oluyor hiç değilse(!)

"Alacakaranlık İstanbul'un "İnsanı ezen mekanlarının altında", "Ezanları, trafik gürültüleri, vapurlar ve martı çığlıkları..." arasında baba oğul çaresiz kalakalırlar. Bir cümle düşer sis'li istanbul'a: "...Üstümüze bir gölge düştü bağışla..."

YORUMSUZ

Yazıma Livaneli'den bir bölüm almak istiyorum.Yorumsuz. Böylece Sis te irdelediği genç kuşağı nasıl gözlediğini de anlamış olacağız. Net ve kesin çizgilerle:

Atilla Dorsay sorar: "... Filmdeki "genç" karekterlerin arasında, özellikle ikisi ön plana çıkıyor. Surdibinden gelme "katil"le, Ali Fırat'ın arabasına aldığı tabancalı genç. Bundan 12 Eylül öncesinde gençliğin, bilinçli olarak farklı siyasal kamplarda toplanmaktan çok, bilinçsiz olarak kimi arka plandaki güçlere alet edildiği konusunda bir yorum çıkarmak mı gerekiyor?"

Livaneli bu soruyu şöyle yanıtlar: "... Bunların ayrıntıları var, değişik boyutları var. Ama çok geniş bir genelleme yaparsak, benim kanım O. Türkiye'de gençlik kesimleri, Türkiye'de güçlerini kanıtlamak isteyen odaklarca biribirine düşürüldü. Bu konuda: "İti ite kırdırmak " gibi resmi politikalar olduğunu da biliyoruz... Kışkırtıcı ajanlar yoluyla gençlik manipule edildi...

O kuşaklar Türkiye'nin genelinde kurban edilen kuşakları oldu. Bizim "Yitik kuşaklarımız", Gertrude Stein'in dediği gibi: "Boşlukta yiten kuşaklar" değil, hapishanede yiten kuşaklar oldu..."

Yoruma gerek var mı? Bence hayır. Böylece "Sis"i dokuyan mantığı daha iyi anlıyoruz.

Merak ettiğim bir şey var: Sahi, Resmi ideolojinin bakışıyla bu yaklaşım arasında belirgin bir farklılık var mı? Ben bulamadım da. Ya siz?

LİVANELİ TÜRKÜLERİNİ KİME SÖYLER?

Livaneli'yi dinlediğim o karlı günden bugüne neredeyse onyedi yıl geçti. Sesinden Nurhak'ı, Deniz'i, Ulaş'ı dinledik. Sis'te yerlere vurduğu kuşağın yol göstericilerini hepimize sevdirmede payı oldu. Yürürken söyledik. En onulmaz yerler de diri tuttu, ısıttı içimizi....

Sonra Gülhane'de küçüklerimiz, yani bizden gençler, Sen: "Hey Özgürlük" dedikçe, meşaleler yakıp, türküne fon yaptılar. Sesini bastıran dev bir koro oldular. Işıltılı gözleriyle gülümsediler, sana...

Sonra kan çiçekleri: "Bu şehrin üstünü duman sis almış/ Tomurcuk çiçekler kana belenmiş/Dağlar çiçek açmış, Usta dert açmış/ Umudun goncası kan çiçekleri..."

Sahi: "Umudun goncası kan çiçekleri.." diye tanımladıkların kim. Bu sözler senin. İnkar etme. Bu türküyü kime yaktın. Livaneli sakın geçiştirmek için: "Abidin Dino'nun "Kan çiçekleri üstüne" deme. Kaçış yok.

Düşünüyorum da: Piyasa kuralları bu kadar mı acımasız. Bazı değerler bu kadar mı ucuz?

Söylesene:

Yoksa bu türküler içtenliği boşaltılmış bakışların mı ? Söylesene...

KAYNAKLAR

1-SİS (SENARYO) 2- LİVANELİ

3- 26 EKİM 1989 Cumhuriyet Atilla Dorsan'ın Röportajı

4- KASIM 89'da BEYAZDERDE DERGİSİ'nde Ali Hakan'ın yaptığı röportaj.

YABA ÖYKÜ

Kültür Edebiyat Dergisi

Genel Dağıtım ve İsteme Adresi:
YABA P.K. 404 Ulus
06043 Ankara
Tel: 316 64 00 - 347 62 66

ÜŞÜTEN EDEBİYAT, "RUH ÜŞÜMESİ" VE ROMANIMIZIN BUGÜNÜ

Öner YAĞCI

Edebiyatımızın durumu iç karartıcı. Bu iç karartıcı durum, elbette dıştan dayatılan, zorla giydirilen bir gerçek. Tepeden oluşturulmaya çalışılan "Yeni" , "Modern", "Üst" , "Egemen" kültürün yarattığı bir gerçek bu. Edebiyatı, edebiyattan uzaklaştıran, insansızlaştıran, seçkincileştiren siyasal yaklaşımın —ki bu siyasal yaklaşım ekonomide de, siyasette de "Yeni" düzenini olgunlaştırıyor— kültürel saldırısının doğal sonucu olan bu gerçek, Türkiye kültür savaşçılarının aşmak zorunda olduğu bir gerçektir; yanıtlıcı, saptırıcı, gerçek olmayan bir gerçektir.

(Geçtiğimiz yıllarda yayımlanan: "*Gerçekçilik Yolunda*"[1], "*Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*" [2], "*80'lerden 90*'a"[3], "*Gerçekçilik Işığında*"[4], "Küfür Romanları"[5], "Sosyalizme Doğru" [6], "Rıfat Ilgaz" [7],"*A. Kadir*"[8], "*Şairce Düşünmek*"[9] gibi, adları ilk ağızda aklıma gelen kitaplar bize dayatılan ve bizi yok etmek isteyen, gerçeğe karşı, bizim gerçeğimizi savunma çabasında olan, edebiyatın umutsuz koşullarında umut olmaya çalışan yapıtlar.

Bir başka gerçek de bu yapıtlarla sürüyor edebiyatımızda. Geçtiğimiz yılın son ayında sunulan "*Manifesto Yerine/Damarı Sürdüren Yazılar(Dünden Bugüne)*"[10] adlı kitap da, adı üstünde bir "Damar"ın sürdürücüsü olarak, Nâzım'dan Sabahattin Ali'ye, Enver Gökçe'den Hasan Hüseyin'e, Rıfat Ilgaz'dan Asım Bezirci'ye, Yaşar Kemal'den Muzaffer İlhan Erdost'a, Bedrettin Cömert' ten Afşar Timuçin'e edebiyatçılarımızın düşünce dağarlarından parçalar sunuyor. İzdüşümü, bugün bize dayatılan yanıltıcı gerçeğin karşıtı olan bu düşünceler, edebiyata güç ve umut katmaya çalışıyor.

Yanıltıcı gerçeğin egemenliği Adalet Ağaoğlu'na "Ruh Üşümesi"ni[11] yazdırmış. Romanları, öyküleri, oyunlarıyla yakından tanıdığımız Adalet Ağaoğlu, bu yeni romanıyla, seçkinciliğin ve modernizmin kültürümüze yönelen saldırısına beyaz bayrağı tam kaldırmış anlaşılan. Bush dünyada, insanlığa çekidüzen verirken, bu yeni düzenin bir parçası olan kültür dünyamıza düşen pay oldukça yüklü oldu. Kültür dünyamızı düzenleyen kurumlar ve kişiler "Nasıl bir edebiyat?" istediklerini haykırıyorlar çılgın gibi, ve istedikleri edebiyatı sunanlara da yolları açıyor; ellerine bayrakları tutuşturuyorlar. Bu sistemli kampanya edebiyatçıların tepesinde "Demokles'in kılıcı" gibi sallanıp duruyor.

Sunulmasından başlamıştı aldığı pay.

"Adalet Ağaoğlu erotik roman yazıyor."

"Adalet Ağaoğlu erotik romanını yayımlıyor."

"Adalet Ağaoğlu'nun erotik romanı Ruh Üşümesi çıktı" Sonunda "Ruh Üşümesi" sunuldu. Gerçekten üşütüyor. Hani "Erotik roman" denince ısıtır (!) sanmıştım. Oysa üşütüyor. Ne istiyor egemen kültür? "Kadın" diyor, "Cinsellik" diyor, "Aşk yok" diyor- "Beden" diyor, "Ten" diyor, "Gerisi boş" diyor. "İnsan hakları" demiyor, "Adalet", "Eşitlik", "Özgürlük", "Barış" demiyor, "Aydınlık" demiyor, "İnsanı insanlığından utandıran baskılar, zulümler, işkenceler, katliamlar, bombalamalar olmasın" demiyor. "Edebiyatçı, bedenin yaşadıklarıyla uğraşsın yeter" diyor, "İki bedenle, üç bedenle uğrasşın yeter" diyor, "Birey başka nasıl özgür olabilir" diyor. "*Ruh Üşümesi*'nde bu denilenler var ve bu denilmeyenler yok işte.

Fotoğrafla, sinemayla, resimle, heykelle, müzikle canlandırılabilen erotizmin romanı diye sunulan

Ruh Üşümesi, "...Dışarda tek başına yemek yiyebilecek kadar yaşlı, cesur ve özgür " bir kadının yemek yiyişiyle başlıyor; "Minik kırmızı diliyle" cinsellik çağrışımları yaptıran kadının, masasına oturan bir adamla karşılıklı düşlemeleri ve cinsellik katılan yemekle sürüyor. Sonra yaşam kırıntıları ve kadın ve erkek bedeninin kıvrımları ustalıkla sergileniyor sayfalar boyunca. Arada birde vicdan hesaplaşması sokuşturulmuş sayfalar var: "Gül memeler memeler", diye toplumun aynasından yankılandırmakta kababıyık şarkıcı. Dinleyin halkın bağrından!.. (s.126), işte bir vicdan satırı daha: "Kadın: Ah bilsen kızımızı nasıl özlüyorum, onu ne kadar merak ediyorum. Tam bir ay boyunca hiç güneşe, havalandırmaya çıkarmamışlar. Çorbaların içinde hamamböcekleri yüzüyormuş, diye yakınmakta, karşısındaki erkek de masadaki tabağı garsona uzatarak; bunu alın lütfen, canım istemiyor, demektedir." (s. 128). Bir cümle daha: "Onların takımından bir kızın memelerinde sigara söndürmüşler. Lütfen memelerimi bırak."(s.129). Bir daha: "Arkadaşlarımızı unutup da benimle sevişmeye nasıl dalarsın öyle." (s. 74). Bu cümelelere bolca müzik terimleri, müzik aletleri, birkaç da şarkı ve besteci adı eklenince, herşeyi tene ve sevişmeye çağırınca tamamlanmış Ruh Üşümesi.

"Sevişmelerin içine sızan, sevişmeleri doğrayıp pörsüten bu olmamalıydı Adalet Hanım."

Örneğin "Kaybolan Kasaba"[12] bir ilk roman olmasına karşın, bunun nasıl anlatılacağının ipuçlarını başarıyla veriyor. Yasemin Yazıcı, yaşamın acılarının insan ruhlarını nasıl üşüttüğünü, sistemin beklentilerine boyun eğmeden anlatmasını bilmiş. "Kendini saran baskın kültürün duyarsızlığın başkaldırırcasına görkemli ve güzel" bir kentin insanlarını, geleceğe ilişkin umutlarını yüreklerinde gül gibi taşıyan insanları, gerçek özgürlük kaygılarını ve nasıl üşüdüklerini sevgiyle anlatmış. Tenden ve bedenden Yasemin Yazıcı da uzak düşmüyor, ama bu yakınlık onun yaşamı tene bağlayarak sistemin tuzağına düşmesine yol açmıyor. Aksine yaşamı bütünsellikli bir kavrayışla ele almasını, var olan insan gerçeğimizi aydın gözüyle yakalamasını biliyor. Özgürlüğü "Dışarda tek başına yemek yiyebilmeye" indirgeyen bir yaklaşımın yerine, başka insanlarla birlikte, insanın ve insanlığın sorunlarının çözümü için sürdürülen savaşımla kazanılan bir özgürlük arayışı egemen olunca, insanların nasıl üşüdüğünün anlatılması daha anlamlı oluyor. Ağaoğlu'ndaki anlamsız bir "Bireye/bedene indirgeyiş" yok Yasemin Yazıcı'da. Duygusu, düşüncesi, maddi koşulları, cinselliğiyle bir bütün olan insan var.

YARISI TURNA SESİ

İthal bir gökyüzü
Kanat kanat Afrikalardan
Yarısı turna sesi
Hüzünlü uzak yumuşak
Yarısı yayla
Yolları saydam

Öpüyorum sıcağını
Bulutların gururunda
Sanki seni şimdiki gibi
Yaşamdır okuduğum beyaz geceli
Kara gözlerde derin
Hançer hançer yuttuğum
Satırları aşk burgacında

Arıyorum kendimi

Kenan Mümtaz AKIŞIK

Yine cinsellik ağırlıklı bir roman olan "*Tekilleşme*"[13], insanın/kadının özgürlüğü konusunda gerçekçi bir yaklaşımın ürünü. Erkek egemenliğinden kurtuluşu kadının tekilleşmesinde bulan yaklaşımıyla Bener, bedenin tutsaklığı tuzağına düşmekten kendisini kurtarmış. Bu kurtuluş aynı zamanda insan ilişkilerindeki çarpıklık ve çelişkilerle birleşip romanı "Toplumun bir parçası olan" insanı anlatan bir yapıt haline getirmiş.

"Özgün Sevi"[14] adlı romanda da benzer bir yaklaşımı gözlüyoruz. Aşk'ın salt bedensel bir sorun değil, yaşamın bir parçası ve insanı yaşamda güçlü kılan bir duyarlık olarak özgürlüğün de bir parçası olduğunu aktarmaya çalışan M. Naci Ünver'in bunun üstesinden geldiğini görüyoruz. Bedenin tutsaklığından kurtuluşun yolunun insanlararası ilişkilerden geçtiği vurgulanan roman üşütmüyor, ısıtıyor.

İnsanın kendisiyle savaşımını, kimlik arayışını, aşka ve özgürlüğe yönelişini kendilerine özgü farklı anlatımlarla didikleyen "*iki Yüzlü Gerçek*"[15], "*Gölgede Kalan Yıllar*"[16] ve "*Aşksız Kimliksiz*"[17] adlı romanlarda da insana ve insanın arayışlarına gerçekçi yaklaşımı gözlüyoruz. Toplumumuz medyaların sürüklemesiyle her yıl yaratılan bir yada birkaç "Star"la, öne sürülen bir yada birkaç "Harika yapıt"la oyalanırken sessiz sedasız yayımlanan ve insanı, aşkı, özgürlüğü (insanın her yönlü özgürlü-

OĞUL MÜJDECİSİ AĞUSTOS BULUTLARI

Okul bahçesinde sevdiğim kız
Oğul uşak derdine düşmediyse
Yine gül hüznünde yanaklarıyla
Gülümsüyordur ıhlamurlu yolda
Ben unutmam sevdiğimi
Yarası oğul acısı

Yağmura tutulmuş kepeneksiz yolcu gibi
İlk güneşte açan sevinci duyuyorum
Serçe cıvıltıları alevlendikçe laleler
Oğul müjdecisi ağustos bulutları
Ben unutmam güzel günlerimi
Her sabah öperek uyandırdığım

Fotoğraf: Turhan Yazgülü

Çıkıp oturmuşum başına ocağın
Ateşini uyandırıyorum aşklarımın
Annenin göğsünde ikimizin de ilk sütü
Sonra yıldız yıldız gül yağıyor
Ben unutmam ikizimi
Gül mahfazamı ve gizimi

Vecihi TİMUROĞLU

ğünü) savunan birçok roman görmezden geliniyor. Geçen yıldan aklıma gelen "*Ağır Akan Su*" [18], "*İstanbul Kanatlı Ben*" [19], gibi romanlarla daha önceki yıllarda yayımlanan "*Darbe*" [20], "*Tek Kişilik Ölüm*" [21], "*Ben Aranıyor*"[22], "*Toprak Kurşun Geçirmez*" [23], "*Yorgun Çanlar*"[24], "*Onuncu Sigara*" [25], "*Eski Desenler*" [26] "*Gökyüzüne Akan Irmak*" [27] gibi romanlar bu ortamda, medyaların edebiyat dünyasına egemenliği nedeniyle, Ruh Üşümesinin daha yayımlanmadan önce yarattığı yankıyı yaratamıyorsa, edebiyatımızın durumu gerçekten "Vahim" demektir.

Bu tehlikeli "Gidişat"ta edebiyat "Star"lara, "Harika yazarlar"a ve kültürümüze tepeden şıringalanan programlara karşın görevini yapmaya çalışıyor. Edebiyat üzerine son yıllarda yayımlanan birkaç kitapla, sunulan birkaç romanımızı; edebiyatın, üzerine düşen görevi yerine getirmeye çalışarak, sürdürülen "Kültür bombardımanı"na karşı direndiğini göstermek için anımsatmak istedim. Bu anımsatma, aynı zamanda, edebiyatın aydınlatma görevini her koşulda yerine getirebileceği inancını da içeriyor.

(1) Gerçeklik Yolunda, Feridun Andaç, Cem Yayınevi,
(2) Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler, Gürsel Aytaç, Gündoğan Yayınları,
(3) 80'lerden 90'a, Atilla Birkiye, Cem Yayınevi,
(4) Gerçekçilik Işığında, İbrahim Oluklu, Kerem Yayınları,
(5) Küfür Romanları, Yalçın Küçük, Tekin Yayınevi,
(6) Sosyalizme Doğru, Asım Bezirci, Yön Yayıncılık,
(7) Rıfat Ilgaz, Asım Bezirci, Çınar Yayınları,
(8) A.Kadir, Gülen Aktaş/Afşar Timuçin/Aydın Hatiboğlu/Eray Canberk, Gerçek Sanat Yayınları,
(9) Şairce Düşünmek, Şükran Yurdakul, Gerçek Sanat Yayınları,
(10) Manifesto Yerine/Damarı Sürdüren Yazılar, Damar Yayınları,
(11) Ruh Üşümesi, Adalet Ağaoğlu, İletişim Yayınları,
(12) Kaybolan Kasaba, Yasemin Yazıcı, Broy Yayınları,
(13)Tekilleşme, Erhan Bener, Cem Yayınevi,
(14) Özgür Sevi, M.Naci Ünver, Cem Yayınevi,
(15) İki Yüzlü Gerçek, Sami Sülük, Cem Yayınevi,
(16) Gölgede Kalan Yıllar, Orhan Ural, Cem Yayınevi,
(17) Aşksız Kimliksiz, Mahmut Alptekin, Cem Yayınevi,
(18) Ağır Akan Su, Tahir Abacı, E Yayınları,
(19) İstanbul Kanatlı Ben, Mehmet Güler, Cem Yayınevi,
(20) Darbe, Bekir Yıldız, Cem Yayınevi,
(21) Tek Kişilik Ölüm, Vedat Türkali, Cem Yayınevi,
(22) Ben Aranıyor, Yüksel Pazarkaya, Cem Yayınevi,
(23) Toprak Kurşun Geçirmez, Şemsettin Ünlü, Remzi Kitapevi,
(24) Yorgun Çanlar, Ahmet Yurdakul, Bilgi Yayınevi,
(25) Onuncu Sigara, İsmet Kür, Varlık Yayınları,
(26) Eski Desenler Burhan Günel, Kerem Yayınları,
(27) Gökyüzüne Akan Irmak Öner Yağcı, Cem Yayınevi.

MEKTUP

Hilmi BÜYÜKŞEKERCİ

/ Beklemek
Son nefese kadar
Harikulâdeyi
Ehlileşmiş makineleri
İnsan olmuş adamları /

Şu yukarıdaki dizelerin, kimin olduğunu, hiçbiriniz bilemezsiniz. Bu kadarı, belleğimde kalmış. Bu dizeler benimdi. 1940'larda (Yeni Edebiyat Dergisi) yayımlanmıştı. Dergiyi, Suat Derviş Hanım çıkartıyordu. Şiirimin adını da unutmuşum; hatırlayamıyorum. Elli yıl, tam yarım yüzyıl eder. Bu elli yıla, kimi canlar dayanmaz, yok olur gider; bellek nasıl dayansın? Şiirimin daha başı, sonrası da olabilir... Çıkartamıyorum. M.İ.T'e damgalanmıştım. Korkudan yoketmiş olabilirim dergiyi (dergileri). Aradım İstanbul kütüphanelerinde; bulamadım. Sonra, duydum Sayın Rasih Nuri İleri'nin arşivinde varmış; evine konuk oldum, bana kocaman bir cilt çıkardı ve görebildim. Saklı, eski bir fotoğraf gibi gelmişti bana, gördüklerim.

Aslında ben size bunu, ya da bunları anlatmak istemiyorum; mektup göndermek istiyorum size, yazımın başlığını da ondan ötürü MEKTUP diye yazdım. Ne var ki köylüden mi kalmadır, eski sevdalardan mı, hasretten mi? Kimileri, mektubun içine bir şey koyarlar: çiçek gibi, yaprak gibi, bir tel saç gibi, bir damla gözyaşı gibi, hatta bir tek sigara, vb gibi... kimisi de mektubunun ucunu yakar da yollar. Eskiler bunlara rumuz derlerdi. Sevgili kızkardeşçiğimin biri Amerika'da yaşıyor. Orada çok güzel bir karpuz yemiş - Ne de olsa çiftçi kızı - ben de çiftçiyim... Mektuba karpuz konmaz ki... Gönderilmez de... Nasıl göndersin? Mektubunun içine karpuz çekirdeklerini koyup, bana yollamıştı. O çekirdekleri mevsimine değin sıcaktan, böcekten bucak bucak saklamıştım. Günü geldi, tarlayı hazırladık; bende kardeş özlemiyle, sevgisiyle, vefasıyla, hatırnazlığıyla (say sayabildiğin kadar) bir coşku ki sorma. Köyden babamın eski kâhyasını çağırttım. "Usta sensin, sadece bunları sen ek" dedim. İkimiz, bu Amerikalı karpuzların tarladaki yerini seçmek için her olasılığı düşündük, hesapladık. Sınırlara yakın ekersek, bostan bekçisi büyüğünü yapmaya hendeğe indiğinde, veledin biri "Abev! ne karpuzmuş be!" der koparır, kaçar dedik. Geceleri hep kıyılardan araklanıyor dedik; karar verdik, tarlanın orta göbeğine yer hazırladık; dikkat ede ede, özene özene ektik; yeri belli olsun diye de çevresine ayçiçeği, mısır tohumları sokuşturarak orayı bir türbe gibi özelleştirdik.

Meraktan tarlaya taşınıp duruyordum. Yeşil karpuz kökenleri, dalgalı, yeşil bir deniz gibi, tarlada, köpüre coşa kol atıp gidiyorlardı. Amerikalı karpuz kökenleri ise, çember oyalarıydı sanki; incecik kısadan bir sap üzerinde dantel dantel yaprakçıklar... Sonunda bize, portakal büyüklüğünde karpuzcuklar sundular. Babamın eski kâhyası Mehmed aga, gevrek gevrek gülmüştü.(1)

Belki bir parçası nasılsa belleğimde saklanan şiirimden dizeler de umulan, beklenen gibi değillerdir ama; ne olursa olsun mektupların içindeki sevgi işaretleri, insanları, duygulandırırlar. Ben

de mektuba, dizeler koydum.

Peki! bu mektubu ben kime gönderiyorum? "İNSANCIL / kültür sanat dergisine.. / (İNSAN İÇİN...) Dediği için ve daha ilk sayısında bir mektup gibi, bir kasaba köşesinde beni buluverdiği için. Onu zarftan çıkarıverince, ilkin Cengiz Gündoğdu ile karşılaştım, hemen aklıma mektup geldi. Varlık'a abone idim. Cengiz Gündoğdu'nun biçemi, savı, dobralığı, duygusallığı, somutla estetiğe yönelişi ilgimi çektiği gibi, sivrice yönlerine de değinmek içimden gelmişti. Karışmadan, mektup yazmadan edemedim. Yerine göre yazılarına da soktu beni; mektuplaştık da. Yolun istanbul'a düşünce, Varlık'tan, sorup aramaya gittim. Filiz Hanımsağolsun az sözlüdür: "Bugün Kemal Bey (Özer) yok" dedi. "Ben Cengiz Gündoğdu Beyi sormak istiyorum" dedim. "Beşte gelir" diye ekledi. (Önceden tanıyordu) Filiz Hanım/sahip/beni; yönetim odasına buyur etti. Saatime baktım: 4.30. "Beşe Doğru geleyim" deyip, aşağı yukarı dolaştım. Beşe beş kala Varlık'ın yönetim odasındayım. Beş sıraları kalın kaşlı, kahve gözlü, kalınca kır bıyıklı, kumral saçlı, buğdayımsı benizli, orta boylu, işini ciddiye alan tipte bir beyle selamlaştık; hemen bir masanın başına abanıp çalışmaya başladı. Ne onda bir çıt, ne bende bir çıt. Ne denli sürdü bilmem; merak etmiş olacak "Siz birisini mi bekliyorsunuz?" diye sordu. "Evet. Cengiz Gündoğdu Beyi" diye yanıtlamıştım. Meğer oymuş. Hiç yabancı değildik. İşini bitirdi. Sonra karanlığa değin söyleştik. Evlerimiz ayrı yönlerde olsa da o beni, bineceğim vapura kadar uğurladı, yalnız komadı. İçimde

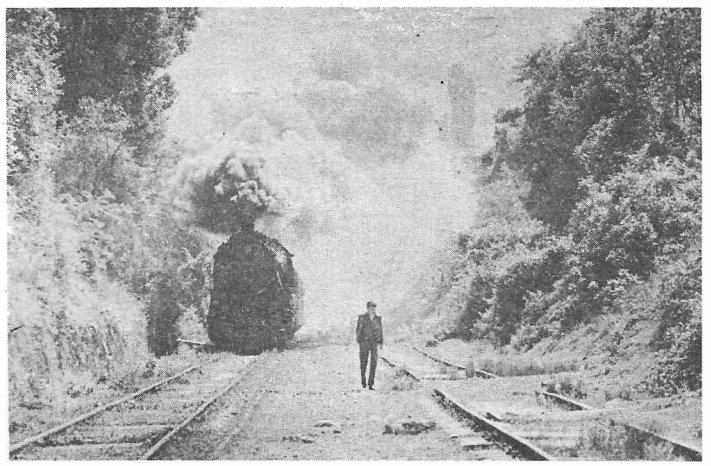

Fotoğraf: Sedat Tosunoğlu

boşlukları kalmış eski arkadaşlarımı anımsattı, duyumsattı bana. İçtenlikli ve yürekliydi; yazıları gibi. Son görüşüm de Varlık'a veda ettiği son toplantıydı. Boşuna geçirmemiş onca zamanı, hep birlikte tanıdıklarım, tanımadıklarımla birlikte, biz insanlara (İNSANCIL)ı yaratmışlar. Ben, öncelikle ve her zaman bir okuyucu olarak (İNSANCIL)ı yaratanlara ve katılıp yaşatacak olanlara, onu yüceltecek olanlara selam ediyorum, başarılar diliyorum. Ayrıca güveniyorum.

İNSANCIL, elime geçtiğinde, kasabadan köye-tarlama-gidecektim. Orada bana babadan kalma genişçe boş bir evimiz var, köyün uzağında, önünden 200 metre genişliğinde bir nehir akar. Eskiden gemiler, deltadan girerler, o binanın önüne yanaşır, bağlanırlardı. Karayolları gelişiverince, gemi taşımacığılı kalktı, önce su boşaldı. Sonra motorlu tarım geldi, hayvanlar, insanlar gittiler, ahırlar, meskenler boşaldı. O insan ve umur görmüş yapılar, orada yalnızlığı beklerler; ben gittikçe, insan yüzü görürler. Orada gece tükenmez, uzun bir sessizliğe gömülür. Lüksümü yakmam; o sessizlikte, hışırtısı irileşir sanki, can sıkar. Gaz lambasının ışığı sarıdır, hasta bir ışıktır. Üç mum yakarım, okurum. Arada sigara içerim, radyo dinlerim, düş kurarım, şiir yazdığım da olur. İnsancıl'ı orada iki gecede okudum. İki mutlu gece geçirtti bana, yalnız kalmadım. Çok düşündürttü beni. Kimi tümcelerinin altını çizdim, kimi açık yerlerine notlar düştüm ve İNSANCIL'dan çok şeyler öğrendim. Tartışılası, eleştirilesi yerleri yok mu? Var... Var... O hakları da tanıyor, İnsancıl. Ona çeki düzen vermek, bizim borcumuz. Sevgiler sana İNSANCIL! Selamlar sana!.. Başarılar sana!..

(1)- Kardeşimin Amerika'dan zarf içinde gönderdiği karpuz çekirdeklerinin, Hibrit bir karpuzdan olduğuna yıllar sonra, bilgilenince akıl erdirebilmiştik. Tohumculukta çeşit, türleri birbiriyle dölleye dölleye, bilim ve teknikle daha kaliteli, daha verimli ürünler veren tohumlar elde ediliyor. Ne var ki o elde edilen kaliteli, verimli ürünün tohumları tekrar ekilemiyorlar. Hibrit'teki döllenme melez olduğu için, Hibrit'teki tohum ekildiğinde Mendel kanununa göre melez açılması oluyor. Döllenen soylar, yeniden meydana çıkıyorlar.

NAZAN KARACA

1968 İstanbul doğumlu. Şiirleri ilk kez İnsancıl'da yayımlanıyor.

HASRET TÜRKÜSÜ

Gel konuk ol yüreğime
bir çayımı iç
gözlerin güneşe benzese de
sen hep yağmurlara sevdalısın
sususundan kuşkular havalanır
sususundan uzun yollar geçer
uzun türküler...

Nereye koyacağını bilemediğin
Kocaman birer sevinçtir ellerin
gel konuk ol yüreğime bir çayımı iç
gelirken korkularını da getir
Saçına taktığın baharı düşürme
Sıcak tut düşlerini
gözlerinde dirilen güneşi
hasreti bir de
çünkü hasrettir en yakışan yüzüne

NİSAN 90

ARALIKTA BAHAR

Ona göre aşk en çok
bir dostun özlenen gülüşüydü
aşktan sözedebilmek için yetmezdi
çiçekler solardı
belki sıcak ekmek
bir tas çorba
belki bir mektup
böyle bir günde yetmezdi hiçbiri
insan sıcaklığını anlatmaya

seni görünce unuttu bunları
merhaban yağmura yakalanmış
bir çocuk şaşkınlığı
aldı merhabanı saçına taktı.

ARALIK 90

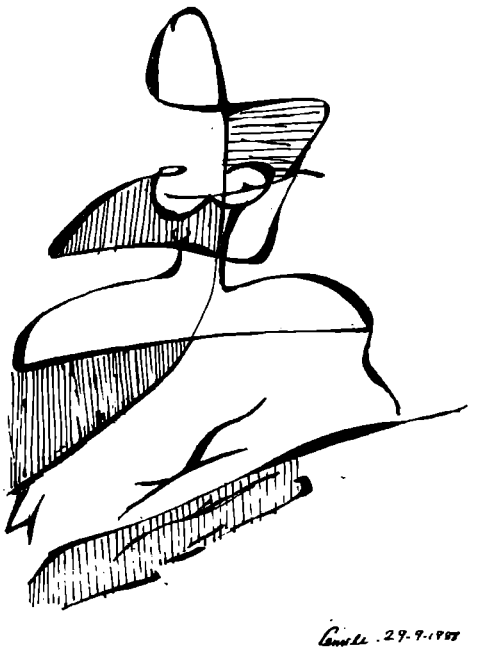

Desen: Cemile Çakır

ŞARKISI RÜZGAR

bir deniz kıyısı yüreğim
kıyıda
iki gözü iki bulut bir adam...
oturmuş düşlerini ısıtıyor
kocaman ellerinde

ayışığı gibi indi kıyıya
gecenin ayazında
durdu...
yıldızları bekledi
aşk masalları anlattı çocuklara

bir dilim sıcak ekmekti sözleri
tereyağlı
böğürtlen reçelli

bir deniz kıyısı yüreğim
kıyıda
karşılıksız kalmasın diye aşklar
şarkı söylüyor iki gözü iki bulut adam
şarkısı rüzgar...

YANLIŞI VE DOĞRUSUYLA TÜRKÇE

Mehmet TÜRKKAN

Dil konusunda son yıllarda bir Türkçe'yi umursamazlık, dili eğip büğme, Türkçe sözcükler dururken yerli yersiz yabancı sözcükler sokuşturan ve bunu da yabancı dil biliyor gösterisine büründürürken anadilini bile doğru dürüst kullanamama hamlığı, toplumun ve bürokrasinin üst katlarını sarmış durumda. İşin en kötüsü de bu eğilimin giderek toplumun orta ve alt katlarına doğru yayılması. Ne yazık ki öğrencilerimizde, öğretim üyelerimizde, hatta yazarlarımızda dile özen gösterme bilinci yeterince yerleşmemiştir. Bu konuda en tepedeki yetkiliden tabandaki sıradan insanımıza değin toplumca bir aymazlık içindeyiz. Profesör Mümtaz Soysal, Ömer Asım Aksoy, Oktay Akbal gibi öğretim üyesi, dilci ve yazarların çabaları ve arada bir yaptıkları uyarılar da olmasa koyu bir umutsuzluk karanlığına gömüleceğiz.

Günlük gazetelerde, haftalık dergilerde, hatta sanat dergilerinde o denli çok dil yanlışına rastlıyoruz ki Türkçe adına üzülmemek elde değil. Bir yazar, bir ozan dili yanlışsız kullanmak zorundadır. Bu, yazarlığın, ozanlığın "olmazsa olmaz" koşuludur. Yazar, hele hele de ozan dili doğru kullanmanın ötesine geçip güzel kullanmakla, hatta dilin anlatım olanaklarını geliştirmekle yükümlüdür. Bir dil işçisi, dil kuyumcusu olan yazar ve ozanın işi dili oya gibi işlemektir.

Dilin doğru kullanımına az da olsa bir katkımız olur umuduyla gazete ve dergilerde rastladığımız dil yanlışlarını doğrularıyla birlikte bu köşede sergilemeyi düşünüyoruz.

"...ne.....ne..." bağlacının yanlış kullanımı

"Ne kadının ne de erkeğin, ben çapkınım diye övünmesi ayıp bir şey. İnsanın aşk hayatı böyle sergilenmemeli."

("Çapkınlığını övmek ayıp" - Pınar Kür
Hürriyet Pazar Ekspres Sayfa 2.-13.01.1991)

"...ne.....ne..." bağlacı tümcenin olumlu yüklemini olumsuza çevirdiğinden "...ben çapkınım diye övünmesi ayıp bir şey değildir" anlamı çıkmaktadır tümceden. Bu ise yazarın amaçladığının tam tersi bir durumdur. Ayrıca bu parçaya konulan "Çapkınlığını övmek ayıp" başlığı iki bakımdan yanlıştır. "Çapkınlığını övmek" sözü "Çapkınlığı ile övünmek" biçiminde kullanılmalıydı. İkinci yanlış ise başlık yapılan sözcüklerin küçük harflerle başlamasıdır. Başlıkta sözcükler ya büyük harfte başlar ya da tamamı büyük harfle yazılır. (Başlığı Sayın Pınar Kür'ün koyduğunu sanmıyorum.) Ayrıca yazı bir röportajdan aktarma olduğu için yanlışlar aktaran muhabire ait de olabilir.)

"Ne Filistin konusundaki böylesine katı yaklaşım, ne de ambargo yerine silahın tercih edilmesinin akılcı bir politikayla ilgisi yoktur."

(KÖŞE - M. Ali Birand, Milliyet Gazetesi - 12.01.1991)

Birinci örnekteki yanlışlık bu tümcede de görülmektedir. "...ne...ne" bağlacı kullanıldığı için "ilgisi yoktur" sözü olumlu biçimiyle "ilgisi vardır," diye kullanılmalıydı.

Deyimi yanlış kullanma, dolayısıyla doğru

imge oluşturamama:

"Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı İmren Aykut'un konuşmaları da yangına kibritle koşmaktan ötede bir nitelik taşımıyordu."

(Olayların Ardındaki Gerçek - Cumhuriyet Gazetesi 09.01.1991)

Türkçe'de "yangına kibritle gitmek," diye bir deyim yoktur, "yangına körükle gitmek" deyimi vardır, öyle sanıyorum ki yazar bu deyimi kullanmak istemektedir. Kibrit yangını başlatan bir araçtır, yangın başladığına ve sürmekte olduğuna göre kibritin artık hiçbir işlevi kalmamıştır, yazarın dikkatsizce kullandığı sözler yanlış bir imge oluşturmaktadır.

Öğe eksikliği dolayısıyla anlam bulanıklığı:

"Önce peşin peşin temel görüşümüzün altını çizerek yazalım ve tekrarlanabileceği kadar da tekrarlayalım:

Savaşa karşıyız, barıştan yanayız!"

(Olaylar ve İnsanlar - Hasan Pulur, Milliyet Gazetesi 12.01.1991)

Yukarıdaki iki tümcenin her biri kendi içinde tamdır, üstelik yazar ikisini ayrı ayrı satırbaşı yaparak yazmıştır. Birinci tümcenin anlattığına göre temel görüşümüzün altını çizerek yazacağız ve bu yazma edimini tekrarlanabileceği kadar da tekrarlayacağız. Oysa yazarın kafasından geçen temel görüşün yazılmasının değil kendisinin tekrarlanabildiği kadar tekrarlanmasıdır, bu anlama ulaşabilmek için de "görüşümüzün" sözcüğü "görüşümüzü" biçiminde yazılmalıdır. En doğrusu tümcelerin "Savaşa karşıyız, barıştan yanayız" Önce peşin peşin bu temel görüşümüzü altını çizerek yazalım ve tekrarlanabileceği kadar da tekrarlayalım." biçiminde düzenlenmesidir.

Aşırı tutumluluk nedeniyle imgenin yeterince belirmeyişi:

"Saddam'ın esenlikten tümüyle yoksun tutumu, askeri çözümden yana olanların elini güçlendirmektedir."

(TBMM Göreve - Hasan Cemal, Cumhuriyet Gazetesi 11.01.1991)

Yukardaki tümce gerek söz dizimi gerekse sözcüklerin kullanımı bakımından doğru ve güzel; ancak yazar aşırı tutumlu davranarak hiç fazla sözcük kullanmamakta, dolayısıyla tümce demir leblebi gibi olmaktadır. Yazar askeri çözümden yana olanlarla barıştan yana olanların bir poker oyunundaymış gibi imgelemekte ne var ki aşırı tutumluluğu yüzünden bunu okura iletecek bir ya da iki sözcük dahi kullanmamaktadır. Bu da yazarda uyanan imgeyi okur açıklıkla kavrayamamaktadır. M. Ali Birand benzeri bir imgeyi aşağıya aldığınız cümleleriyle okura daha açıkça iletmekte fakat o da sözcükleri kullanma bakımından tutumsuz davranmaktadır.

"Bu durum son dakikaya kadar, hatta Amerikan bombardıman uçaklarının havalanması, ilk dalga tank harekatının başlama anına, yani sıfır dakikaya kadar dahi sürebilir.

Bu nefes kesici kumar oyununun sonunda, taraflardan biri diğerinin blöfünü görecek.

Her iki taraf da, sadece "savaş olasılığında" kaybedeceklerini biliyorlar."

(KÖŞE - M. Ali Birand, Milliyet Gazetesi 11.01.1991)

Sayın Birand'ın yazısında mutlaka düzeltilmesi gereken yönler ise şöyle: "havalanması, "sözcüğü ve virgül iminin yerine "havalanma ve" "olasılığında" yerine de "olduğunda" sözcüğü yazılmalıdır.

Eskilerin deyişiyle "Fahiş" bir yanlış:

"Fahriye Abla - Ahmet Muhip Dranas'ın çok sevilen, okul kitaplarına girmiş ünlü "Fahriye Abla" filminin sinemalaştırılması."

(Cumhuriyet TV Eki - Sayfa 9, 11.01.1991)

Bu yanlışların hangi birini düzeltelim. Şairin adının yazılışındaki yanlışlığı bir yana bırakalım, "Fahriye Abla" filmi okul kitaplarına nasıl girmiş ve Dranas bu filmin yapımcısı mı, yönetmeni mi senaristi mi onu düşünelim. Hemen arkasından da "Fahriye Abla" filminin sinemalaştırılmasının ne demek olduğunu bulmaya çalışalım.

Özel not: İzlediğim günlük gazeteler Cumhuriyet-Milliyet-Hürriyet olduğu için hiçbir kasıt taşımaksızın bu gazetelerin yazarlarından seçilmiştir. Aslında diğer gazetelerde daha bol örnek bulunacağı inancını taşımaktayım.

Damar

Aylık Kültür • Sanat • Edebiyat Dergisi

Nisan 1991

İlk Sayısı Çıktı

"hayatın damarlarından akarak"

Tüm Kitapçılarda

Dağıtım

İSTANBUL : Arkadaş, Barış, Cemmay
ANKARA : Damar Ltd.
İZMİR : Kabile Dağıtım
YAZIŞMA : Necatibey Cad. 54/10 ANKARA
Tel: 229 80 56 **Fax**: 229 80 56

AŞK BÜLTENİ -5-

İzzet KILIÇLI

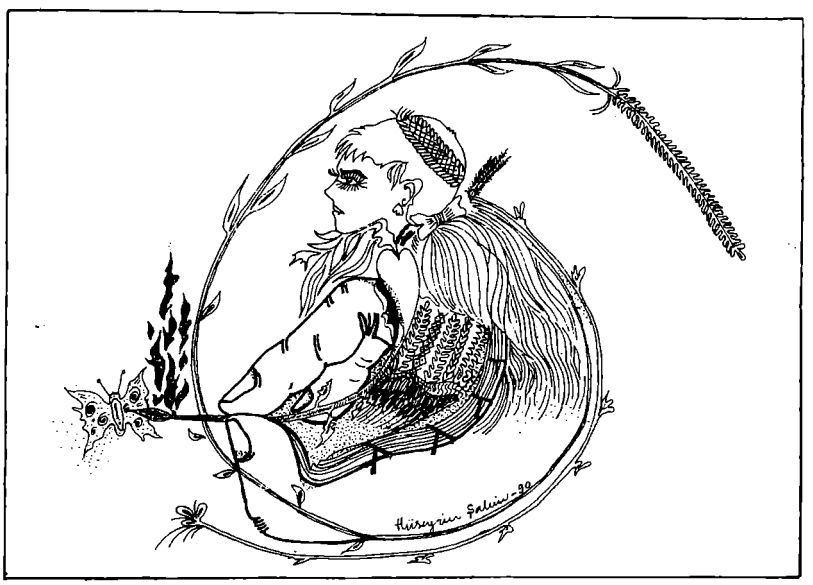

Desen: Hüseyin Şahin

27.10.1988

Saat 00.24. Çabucak geçmiş gecenin ilk yarısı. Seni anlatmışım yine bir sayfa. Seni her gün bir sayfa anlatmaya çalışıyorum. Ölümsüz seni. Yıllar geçip gidiyor. Şaşıracaksın. Bir gün görünce şaşıracaksın. Anlatmak. Düş yaşamın mutlaka gerçeği olmalı. Bir gün bana inanacaksın. Bir gün gerçekleri yaşamak isteyeceksin.

Saat 00.28. Dört dakika daha geçmiş. Hayır, beş dakika daha. Dokuz satır yazabildim beş dakikada. Neden o kadar az? Ama hala bir dakika geçmedi... İşte nihayet geçti; 00.30 oldu. Gidip uyuyacağım. Seni özleyeceğim uyurken. Antibiyotik içmeyeceğim, öksürüğüm var yine de içmeyeceğim... Çünkü evde antibiyotik yok.

31.10.1988

Hiç yanıt yok. Çekiniyor belli ki. Ya da eline geçmiyor gönderdiklerim. Belki bir gün... Yeniden mi sorayım sorularımı?

Her şey yine karanlığa gömülüyor. Hiç bir şeyin zamanı gelmiyor.

13.11.1988

Gece : 01. Çay demledim, içiyorum. aşksız geçen günler. Eskileri anımsama. Seni bulmak, bilinçaltından çıkarmak. Bütün kadınlar güzeldir. Yüklerimizi taşıtıyoruz bir de utanmadan. Erkek hegemonyasının kalkması için herkes çalışmalı. Sonlandırılması için bir şeyler yapılmalı.

Artık yaş kemâle erdi. Bundan sonra ne olabilir? Seni bulsam! Duyumsamalarla yaşıyorsun. Neden göremiyorum? Yoksa yok musun? Nerede yittin? Öylesine hızlı geçiyor zaman. Kaldık bir yerlerde . Ötekilerle... Artık nokta konmayacak yere de koyuyorum noktayı. Bu sen oluyorsun bazen. Bazen de bitmemiş bir tümce. Bu gecem çok verimsiz. Yeniden değişmeliyim. Yeni bir biçim bulmalıyım. Ruhsuzum yine. Yaşamın tadı yok yine. Kimseden yanıt alamıyorum yine. Kimse benimsemiyor yine. Korkunçluğunu anlatmalıyım yine. Çocuksu bir anlatım olmalı yine. Kimse neden söz etmiyor yine? Kimse anlatmıyor beni. Yavaş yavaş yürümeliyim. Sana doğru. Yazını bırakmadan, yazdıklarımı yayımlamadan... Yitiyor insanlar. Öykücüler yok oluyor. Ölüyorlar. Yaşarken ölüyorlar. İlgisizlik öldürüyor onları sanki. Yaşamalıyım, ölmeden yaşamalıyım. Doğmalıyım her gün yeni baştan. Kimse sürdürtüremez sancılarımı artık. Sen de öleceksin. Kan taşıyan ırmaklar. Su damlacıkları. Papağan sesler.

Köpekler bozdu gizemi. Geceyi yırttılar bir yerinden. Dolup taşan bir gençlikte kaldı suskun anılar. Anımsatma.

Yalnızlığımı eliyorum. Yalnızlığım kalıyor elekte. Artık tükeniyorum. Uzun uzun ne anlatacağım? Her şey kısa olmalı. Şiiri denemeliyim. Şiirle aydınlanmalı geceler. Sensiz, ırmak gibi zaman. Çıldırtan karanlıklar. Senden nefret ediyorum. Artık doldurmuyorsun benliğimi. Yavaş yavaş yok olur sevgililer. Ölüme doğru koşarlar.

Seslendim size. Öylesine çoktunuz ki. Hiç biriniz dönüp de bakmadınız. Ay, ışığını çekti gecemden. Yorgun yorgun döndüm mutfağıma. Işıksız ve yalnız. Neden dolmuyor boşalmış sevdalar? Anlatılar bitmiyor... Geceler bitmiyor... Soğuk ve gece. Hiç sevmediğim durumlar. Yine de onlarla oluyorum hep. Kara bir sessizlik var ikisinde de. Kara bir sessizlik, imgedir. Neyi anlatır? Sessizlik ve kara sözcüklerinden oluşan yeni bir anlamdır. Yaşamı umutsuzluğa büründürür. Anlatıyı da. O halde her şey kara bir seşsizliktir umutsuzda. Umutsuz muyum?

Beynim gitgide küçülüyor. Evrenin öbür boyutlarını da düşleyemiyorum artık. Damarlarım tıkanıyor. Hücrelerim ölüyor. Yeteneklerim yok oluyor. Parasızlık, günleri öldürüyor. Parasızlığı yaratan dünya. Dünyayı yönlendiren kişiler. Tanrı sanıyorlar kendilerini.

Pırasa yiyorsun, ıspanak yiyorsun, lahana yiyorsun. Et yok tencerelerde. Buzdolabı boş. Hayat boş. Zincirlerle bağlanmışız bir de.

16.11.1988

Bağımsızlık günü değil.

21.11.1988

Olmadık düşünceleri yaşıyorum. Her biri öldü aslında. Artık kimse aramıyor. Kimse yorulmuyor, yazmak istemiyor. Artık bende yazamıyorum. Okumuyorum. Gözlerimi düşünüyorum.

8.12.1988

Hüzün, yorgunluk, sıkıntı ve mutsuzluktan başka şey yok sanki yaşamda. Oysa var. Hangi yaştayım? Bir şeyler oluşsa bile tam olmayacağı kanısı egemen. Yaşlılığa doğru ilk adımlarımızı atıyoruz. Her alanda etkiliyor beni yaşlılık. Ölüm kötü, yaşamdan sonra olduğu için. Yaşamın ondan sonra olması gerekirdi. Üstelik onun kadar sonsuz. Belki öylesi de var. Ama kimse bilmiyor henüz. Başka bir gezegende mi?

Gecenin içindeyim. Kalp bölgemde ince ince bir ağrı var. Ne olduğu hakkında bilgim yok. Ara sıra nefes darlığı... Adale ağrısı olabilir mi? Bu şekilde geçiştirmek yanlış. Seni bulmadan elden ayaktan düşmek istemiyorum.

9.12.1988

Bir şey susuyor içimde. Anlatamadığım. Susan bir insandır belki. Seni özleyen. Hani o yaşamı bize vaad eden? Kimdi o ses? İşte susuyor. Belki de öteki benliğimdir. Her şeyi bilen, ama benden.

Araları gittikçe açılıyor yazdıklarımın. On gün, yirmi gün... Oysa aralıksız yazmam gerekiyor. Kendimi unutturmamak içindi. Yalnız sen olacaktın. Bir de geceler.

Ne zaman bitecek korkunç kabusum? Senin için katlanıyorum hep. Sen istediğin için değil. Muhammed kırk yaşında ilan etmişti peygamberliğini. Kırk yaşındayım. Peygamber değilim. Aşkımı ilan ediyorum yalnızca. Bir hedefe varmak için kırk yaşımda yola koyuluyorum, başarmalıyım... Senin için.

İnsanların mutlu günleri. Bense hangi umutlarlayım... Umutsuz olmaz. Elden kaçan, kaçırdığımız zamanmış. şimdi o özlemlerleyiz. Yarın unutacağız. Ya da yarın başka özlemlerimiz olacak.

Çok garip insanlarla karşılaşıyorum. Umutsuz... Ellerinde sıfır. Birisi, birisini yakalamak için bir yerlere gidiyor. Bulamıyor. Ama daha önce bulmuştu. Bulduğu halde hedefe varamamıştı yalnız. Bazı şeyler ulaşılmaz oluyor artık nedense.

28.12.1988

Gecenin Ol'i.

Her tadımlık an kısadır. Yitip giden gençlik.

Anımsıyorsun beni, biliyorum. Çay demlerken, bulaşık yıkarken... Aptal kız.

Ruhunu al gel yanıma yine. O karanlığı aşarak. Sessizliğe sığamıyorum. Bir yalvaç değilim. Esin perim de yok. Sabrımsa bedenimin bir savunusu.

Kocana sıkı sıkı sarıl. Çünkü aşk yoktur gerçekte. Seks çılgınlıkları örter o duyguları. Hepsi aynı. Bu çok dogmatik oldu. Yaşamımı değiştirmek. Öylesine güç. Yalnız başına düşünmek bile. İnsana olan sevgiyi, insancıllığı atmayacaksın bir yana. İki şey bir arada değil hiç.

Benimle olmalıydın. Çıldırtmalıydın durağan yaşamımı. Ya da çıldırtan birliktelikten sonra ölü bir denizdik şimdi, ikimiz. Yine çıldırmalıydı yaşam. Yazgıyı tekmelemeye gücümüz var oysa. Kullanamıyoruz.

YAZILI GÜNLER
Aylık Edebiyat Dergisi

Yazışma Adresi:
Caferağa Mah. Ruşenağa Sok. No: 16/A
Moda/İST.

ANGOLALI GENÇ ŞAİR VICTOR JORGE İLE SÖYLEŞİ

Ergin KOPARAN

Aralık ayının ilk günlerinde istanbul'da yapılan Asya-Afrika Yazarlar Birliği Sempozyumunun konukları arasında Afrika'dan gelen genç bir şair de vardı. Sempozyum'a Angola Yazarlar Birliği'ni temsilen katılan Jorge, daha sonra yapılan şiir ve müzik gecesinde de şiirlerini okudu. Jorge, bu arada kendisi ve ülkesiyle ilgili, ülkesinde yazarların konumuna ilişkin çeşitli sorularımızı da yanıtladı.

—Victor, bize kendini tanıtır mısın? Şiire nasıl başladın? Yapıtların nerelerde yayınlandı?

9 Mayıs 1960'da Negage'de dünyaya geldim. Ailem daha sonra Luanda'ya göç etti. Şiire, genç yazarları bir araya getirmeyi amaçlayan EDEBİYAT TUGAYLARI (Brigada Joven de Literatura) hareketi içinde başladım. Luanda Edebiyat Tugayı'nın kurucularındanım. Edebiyat Tugayları, önce başkent Luanda'da başladı. Daha sonra ülkenin belli başlı bütün kentlerinde kuruldu. Edebiyat Tugayları, edebiyatla ilgilenen gençleri biraraya getiriyor. Onlara yapıtlarını yayınlama fırsatı veriyor. Tugayın yayın organı düzenli olarak çıkmakta. Benim ilk şiirlerim de Tugay'ın yayın organında yayınlandı. Daha sonra, yine Tugay'ın yayınladığı antolojilerde çıktı. 1985 yılında, Tugay, şiir kitabım LUZ NO PRISMA (Prizmadan Gelen Işık)yı yayınladı. İlk şiir kitabımın yayınlanmasıyla birlikte, Angola Yazarlar Birliği (UNIAO DOS ESCRITORES ANGOLANOS) ne üye olma hakkını kazandım. Yakında ikinci şiir kitabım yayınlanacak. Bu arada dergilerde öykülerim de yayınlanıyor.

— Bize Angola'da edebiyatın durumunu ve yazarın konumunu anlatabilir misin?

Angola, şu anda güç günler yaşıyor. Ülkenin bir bölümünde henüz üstesinden gelinemeyen bir savaş sürüyor. Savaşın sona erdirilmesi için çeşitli görüşmeler yapılmasına rağmen savaş durumu ortadan kalkmış değil. Bu arada ülkede bir açlık tehlikesi de var. Yani ülke toplumsal ve ekonomik olarak zor durumda. Ülkem yaklaşık 10 milyon insanın yaşadığı bir yer. Nüfusun %75'i yazık ki okuma yazma bilmiyor. Bu çizdiği tabloya karşılık, edebiyatın durumu, Sempozyum sırasında konuşmalarını dinlediğim Asya ve Afrikalı dostlarımızdan daha iyi.

Angola Yazarlar Birliği'nin bağımsız yayın organları ve yayınevi var. Yazarların yapıtları buralarda yayınlanıyor. Yukarıda çizdiğim olumsuz tabloya rağmen bir kitap 15-20 bin, dergi 10-15 bin satıyor. Yani ülkenin içinde bulunduğu koşulları dikkate alacak olursak, neredeyse her okuma yazma bilen kişi ekmek gibi bir de kitap ve dergi alıyor. Buna para ayırmaya çalışıyor. Basılan dergiler ve kitaplar sattığı için bunların geliriyle yenileri basılıyor. Angola Yazarlar Birliği, dolayısıyla Angolalı yazarlar kimseye muhtaç olmaksızın yaratıcılıklarını sürdürebiliyorlar.

— Angola Yazarlar Birliği'nin yapısı nedir? Resmi bir organ mı? Bir devlet kuruluşu mudur? Çok konuşan yazarın sizde de kulağını çekerler mi?

Angola Yazarlar Birliği'ni, kurtuluştan önce, ünlü şair Dr. Agostinho Neto kurdu. Birlik, kurtuluş mücadelesinde büyük yararlıklar gösterdi. Kurtuluş mücadelesine, yazarların aktif katılımı nedeniyle, Angola'da şairlere, yazarlara önem verilir, saygı gösterilir. Dr. Agostinho Neto, aynı zamanda Angola'nın ilk devlet başkanıydı. Devlet başkanıyken Yazarlar Birliği Başkanlığını da sürdürdü. Bu dönem de içinde olmak üzere Birlik, bağımsızlığına hep özen gösterdi. Bağımsızlığını korudu. Neto'nun sağlığında da, şimdi de yanlış uygulamalar, hükümetin, iktidar partisinin görüşleri yazarlar ve şairlerce rahatlıkla eleştirildi. Bunun için başımıza bir şey de gelmedi. Yayınlarımızın engellenmesi de söz konusu olmadı.

—Ülkeniz eski bir Portekiz sömürgesi. Sen Portekizce konuşuyorsun. ülkende yerel diller var mı? Resmi dil nedir? İnsanların çoğu hangi dilde anlaşıyor?

Ülkemde resmi dil Portekizce. Ancak Portekizce, örneğin Hindistan'daki İngilizce'nin durumu gibi yalnızca aydınlara özgü bir dili değil. Angola'da herkes Portekizce bilir. Ülkede yerel diller var. Ancak bu diller kendi yöreleri dışında anlaşılmaz. Bir Angolalı ülkeyi boydan boya dolaşırken anlaşabilmek

VİCTOR JORGE

(Türkçesi: Ergin Koparan)

YAĞMUR

Yağmur yalnızca sudur
derlerse...
sakın inanma !

Tabiatın öpücüğüdür yağmur,
insanların dünyasına
kondurduğu !

YANILTAN BELİRTİLER

Bırakılsa da tüfekler yere
kolay kolay silinmez ufuktan
ateşin izleri...

... hazırlanıyor avcılar
alacakaranlık bastırınca
avlanabilmek için!

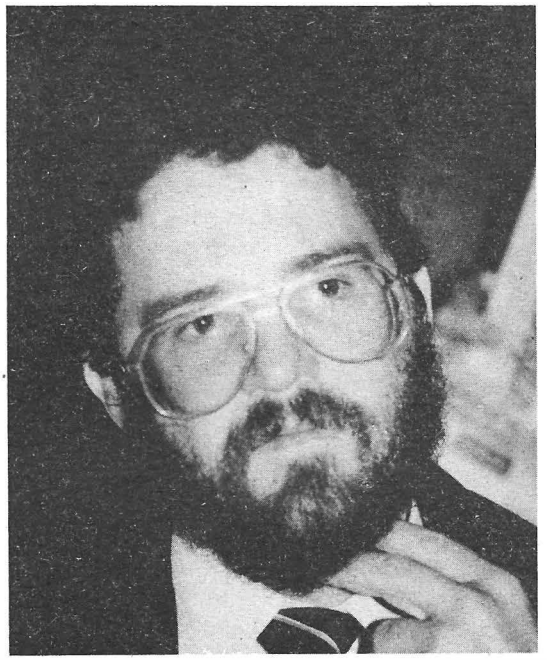

KELEBEKLER

Çiçekler mi açıyor yemyeşil ovada
yoksa kelebekler mi

renkten renge boyanıyor
gökyüzü ufukta

için Portekizce kullanır. Yerel dillerin gelişmesi için son zamanlarda enstitüler kuruldu. Bu dillerde kitaplar basılıyor. Bu dillere çeviriler yapılıyor. Ancak ülkeyi birleştiren, kültürel bütünlük sağlayan dil Portekizce.

— *Dünya önemli bir değişiklik süreci yaşıyor. Angola, glasnost ve perestroyka'dan etkilendi mi?*

Angola'nın kendine özgü bir konumu olduğunu daha önce belirtmiştim. Bizde fikirler hep açıkça savunulageldi. Eleştirmek bizim için yeni değil. Başka türlü söylersek, bizde açıklık hep vardı. Bu durum yine devam ediyor. Dünya tabii ki değişiyor. Angola da bundan etkilenecek. Sempozyum konuşmamda şöyle demiştim:

"Yazarın gözleri uzakları görmeli. Yazar halkının bilinci olmalı. Yazarların yıkmaya çalıştıkları, karşılarında onlara engel olan granit duvarlar şimdi ayaklarının altında tuzla buz olmuş durumda. Dünya, Savaş ve Barış arasında gidip gelirken yazar buna seyirci kalamaz. Sesi gür çıkmalı. Barış olmadan göğe ulaşamaz, mutluluğu yaratamayız!"

Bunun için biz de Angola'da tartışıyoruz. Ama konularımız farklı ve özgül olabilir. Örneğin, bana burada feminizmi sordular. Ülkemde böyle bir akım yok. Ama kadın hareketi var. Kadınlar erkeklerle eşit. Hatta bir çok ülkede olmayan haklar var. Örneğin, Anayasamız "bekar annelerin haklarının korunmasını" güvence altına almıştır. Yine de, zorluklar ve açlıkla mücadele eden ülkemde kadınların durumunun ideal olduğunu söyleyemem. Kadınlar ülkemde zor koşullarda yaşıyor. Erkekler de öyle. Angolalı yazarlar olarak, dünyanın ancak 'kalem ve sözcüklerle' değiştirilebileceğine ve yeni bir dünyanın böyle ve herkesin ortak çabasıyla kurulabileceğine inanıyorum.

ÇAĞDAŞ İNSANCILLIK YOLLARI: 3
NİHİLİZM ÖTESİNDE

Albert CAMUS **Çev: Yakup ŞAHAN**

Demek ki, insan için, kendisine uygun ortalama düzeyde, olası bir eylem ve bir düşünce vardır. Daha tutkulu her girişim, çelişkili bir durumdur. Tarih içinde yaşarken, saltık ne yaratılır, ne de erişilebilir bir şeydir. Siyasa, din değildir; yoksa, sonunda engizisyon gelir. Toplum bir saltık'ı nasıl belirler ki? Belki herkes arıyor, herkes adına, bu saltığı. Oysa toplum ile siyasanın tek görevi, herkesin işlerini düzenlemektir, bir ortaklaşa amacı bulmak için, herkesin boş zamanı ve özgürlüğü olsun diye. İşte tarih o zaman bir tapınma nesnesi olarak artık ortaya çıkarılmaz. O yalnız bir fırsattır, uyanık bir başkaldırı ile verimli kılınması söz konusu olan.

"Hasat kaygısı ve tarihe kayıtsızlık, diye yazıyordu güzel güzel René Char, benim yayımın iki ucudur." Tarihin zamanı hasat zamanından yapılmamışsa eğer, aslında tarih ancak uçucu ve acımasız bir gölgedir, insanın artık yapı olmadığı. Böyle bir tarihe kendini veren, hiçe verir kendini ve o da bir şey değildir. Buna karşılık, yaşadığı döneme kendini veren, savunduğu ocağa, yaşayanların saygınlığına kendini veren, yeryüzüne verir kendini ve ürün alır, tohum olan ve yeniden besleyen. Uzatmayalım, onlardır tarihi ilerletenler ve, zamanı geldiğinde, ona da baş kaldırmasını bilenler. Ama, bu sonu olmayan bir gerilimi ve, yine aynı ozanın değinmiş olduğu, dişlerini sıkan bir suskunluğu gerektirir. Ama hakiki yaşam bu üzüntünün özündedir. Bu üzüntünün ta kendisidir, ışık volkanları üzerinde süzü-lüp uçan ruh, dürüstlük çılgınlığı, ölçüde bitkin düşüren titizlik. Bu uzun başkaldırı serüvenînin sınırlarında, bizim için yankılanan şey, felâketimizin son kertesinde iken hiçbir işe yaramayan, iyimserlik formülleri değildir; tersine, denizin kenarında, erdemin ta kendisi olan, yürekli ve zekice sözlerdir. Bugün hiçbir bilgelik bundan fazlasını vereceğini iddia edemez. Başkaldırı, durmadan kötülüğe takılır, ama, her seferinde yapacağı tek iş, yeni bir atılıma geçmekten başka bir şey değildir. İnsan, kötülük olacak her şeye, kendinde egemen olabilir. Kötülük olabilen her şeyi, yaratısında onaracaktır. Bunun da ötesinde, çocuklar hep haksız yere öleceklerdir, en gelişmiş ülkelerde bile. Göstereceği büyük çaba içinde, insan, dünyanın acısını, aritmetik bir yolla azaltmaktan başka bir şey yapamaz. Buna karşılık, haksızlık ve acı kalacaktır ve, ne denli sınırlanmış olurlarsa olsunlar, rezalet olmaktan yine geri kalmayacaklardır onlar. Dimitri Karamazof'un "niçin?"i yankılanmasını sürdürecektir;Sanat ve başkaldırı, ancak, son insanla birlikte ölecektir.

Kuşkusuz, insanların çılgınca birlik istemlerinde biriktirdikleri bir kötülük var. Ama bu düzensiz devinimin kaynağında, başka bir kötülük de var. Bu kötülük karşısında, ölüm karşısında, insan, ruhunun derinliklerinde adalet diye haykırıyor. Hıristiyanlık, tarih boyunca, bu kötülüğe karşı peotestoya ancak, ebedi dünyayı, sonra da ebedi yaşamı bildirmekle yanıt verdi, inan istedi. Ne ki acı, umudu da, inanı da eskitiyor yıpratıyor; böylece tek başına kalıyor, hem de açıklamasız.Acı çekmekten ve ölmekten usanmış, çalışan yığınlar, tanrısız yığınlardır. Bundan böyle bizim yerimiz onların yanıdır, ihtiyarlardan ve yeni hocalardan (docteurs) uzak-

ta. Hıristiyanlık, tarihi boyunca, kötülüğün ve katlin ondurulmasını tarihin ötesine erteliyor, oysa bunlar tarih içinde yaşanıyor. Çağdaş maddecilik de bütün sorunlara yanıt verebileceğini sanıyor. Ama, tarihin uşağı olarak, tarihteki katil alanını genişletiyor ve aynı zamanda onu gerekçesiz bırakıyor, geleceğe inandan başka, yani o da yine inan istiyor. Her iki durumda da beklemek gerekiyor ve bu arada, masumlar durmadan ölüyor. Yirmi yüzyıldan beri, kötülüklerin genel toplamı hiç azalmadı yeryüzünde. Ne tanrısal, ne devrimci, hiçbir mucize gerçekleşmedi. Her acıya, hem de insanların gözünde en yaraşanına bile bir adaletsizlik karışmış. Promete'nin uzun suskunluğu, kendisini ezen güçlere karşı hep haykırıp durmakta. Gelgelelim Promete de, bu arada, insanların kendisine karşı dönmüş olduklarını ve kendisiyle alay ettiklerini görmüştür. İnsanların kötülüğü ile yazgı, yılgı(terrör) ile keyfilik arasında sıkışmış kalmış, hâlâ kendisi olabileni, küfrün gururuna kendisini kaptırmaksızın, ölümden kurtarabilmek için, başkaldırısından başka bir güç kalmamış elinde.

Böylece anlaşılıyor ki, başkaldırı, garip bir sevgi olmadan yürümez. Ne tanrıda, ne tarihte huzur bulamayan kişiler, kendileri gibi, yaşayamayanlar adına yaşamaya mahkûmdurlar: Ezilenler için. En katışıksız başkaldırı hareketi, o zaman, Karamazof'un yürek parçalayıcı çığlığıyla taçlanır: Eğer onların hepsi kurtulmadıysa, bir tek kişinin kurtuluşu neye yarar! İşte bunun gibi, İspanya hapishanelerindeki katolik mahkûmlar da dine katılmayı red ediyorlar, düzenin papazları, kimi hapishanelerde bu katılmayı zorunlu kıldıkları için. Yine bu adamlar, haça gerilen masumiyetin tek tanıkları, kendi kurtuluşlarını da istemiyorlar; eğer, bunun bedeli, haksızlık ve baskı olacaksa. İşte bu çılgın cömertlik, başkaldırının cömertliğidir, hiç gecikmeden kendi aşk gücünü veren ve hiç uzatmadan adaletsizliği red eden. Onun onuru, hiçbir şeyin hesabını yapmamakta, o anda var olan yaşama ve yaşayan kardeşlerine her şeyi dağıtıp bölüştürmektedir. O gelecekteki insanlara işte böyle harcar savurur kendini.

Geleceğe karşı gerçek cömertlik, şimdiki zamana herşeyi vermekten ibarettir.

Başkaldırı bununla, kendisinin, yaşamın bir hareketi olduğunu ve yaşamaktan vazgeçmeksizin bunun yadsınamıyacağını tanıtlıyor. Her içten haykırışı, her seferinde, bir varlığı ayağa kaldırıyor. Demek ki, o ya aşk ve berekettir, ya da bir şey değildir. Onursuz devrim, soyut bir insanı etten kemikten bir insana yeğleyerek, gerekli olduğu her seferinde varlığı inkâr eden, hesap kitap devrimi, aşkın, sevginin yerine düpedüz öfkeyi koyuyor. Cömert kaynaklarını unutan başkaldırı, kendisine öfke bulaşır bulaşmaz, yaşamı yadsıyor, yıkıma koşuyor ve, Avrupa'nın bütün pazarlarında, her türlü uşaklığa hazır olarak bekleyen, o uşak taneciklerinin, o küçük asilerin alaycı sürüsünü ayağa kaldırıyor. Artık o ne başkaldırıdır, ne de devrim, tersine, hınç ve zorbalıktır. Bu durumda, devrim, devlet ve tarih adına, ölüm makinası olduğu ve ölçüyü kaçırdığında, o zaman yaşam ve ölçü adına, yeni bir başkaldırı kutsallaşıyor. Bu kör karanlıkların sonunda, daha şimdi-den sezinlediğimiz ve var olması için her zaman savaşmak zorunda olduğumuz bir ışık, yine de kaçınılmaz bir biçimde görünüyor. Nihilizmin, her şeyi yoksayıcılığın ötesinde, yıkıntılar arasındaki bizler, bir yeniden doğuş hazırlıyoruz. Ama bilenler az bunu.

(l'Homme révolté'den)

NEYİ SÖYLER KUŞ ÖTÜŞLERİ

Yaşanmamış ve yazılmamış aşklar
Defterimde
Bir iç isyan başlıyor içimde
Bastıramıyorum
Kanlı bir isyan
Yaralarıma bir tutam leylak
Bastırıyorum

Yaralarım
Birdenbire sihirli bir dokunuşcasına
Kanıyor
Kapanıyor

Ben de çılgın bir mayıs öğleninde
Oturmuş bu şiiri yazıyorum sana
Bütün kır çiçeklerinden kuş ötüşlerinden damıttığım

Nihat KUMSER

DİL ÜZERİNE SEÇME KAYNAKÇA

Yusuf ÇOTUKSÖKEN

Hemen her bilim, kültür, sanat dalıyla ilgili araştırmalar öncelikle kaynakçayı gerektirir. Kaynakçalarda söz konusu alanla ilgili temel ve yardımcı yayınların genel bir dökümü yer alır.

Çeşitli zamanlarda öğrenciler, öğretmen arkadaşlar, dostlar, kendilerine dille (dil, dilbilgisi, dilbilim, anadili, yabancı dil, Türkçe, Türkçenin öğretimi...) ilgili kitaplar salık vermemi isterlerdi. Bu konulardaki kaynakçaların çokluk bilim dergilerinde yayımlandığını, bu nedenle bilim adamları ve uzmanlar dışında genel okura ulaşamadığını bildiğim için, seçme bir kaynakçanın yararlı olacağını düşündüm.

Bu seçme kaynakçada 140 kadar kitap yer alıyor. Uzun olmadığı için alt konu başlıkları açmadım. Buradaki yayınların pekçoğu, konularıyla ilgili kaynakça da içerdiğinden, ilgili okur bunlar aracılığıyla daha zengin bir yayın ortamına girme olanağını bulabilecektir.

* * *

Adalı, Oya, **Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler**, Ankara 1979.

Akalın, Mehmet, **Modern Lengüistiğe Giriş**, İzmir, 1983.

....., **Tarihi Türk Şiveleri**, ilaveli 2. baskı Ankara 1988.

Aksan, Doğan, **Anlambilimi ve Türk Anlambilimi**, Ankara 1971.

....., **Tartışılan Sözcükler**, Ankara 1976.

....., **Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim**, 3 cilt, Ankara 1977-1982.

....., **Türkçenin Gücü**, 2. baskı Ankara 1990.

Aksoy, Ömer Asım, **Türk Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü**, 3 cilt Ankara 1971-1977, genişletilmiş 5. baskı 2 cilt, İstanbul 1989.

....., **Gelişen ve Özleşen Dilimiz**, 4. baskı Ankara 1975.

....., **Dil Gerçeği**, Ankara 1982.

....., **Dil Yanlışları**, yeni baskı Ankara 1990.

Aktunç, Hulki, **Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü**, İstanbul 1990.

Ana Yazım Kılavuzu (Ö.A. Aksoy başkanlığında), İstanbul 1987, 1988, 1989.

Atabay, Neşe-Ayla Bayaz, **Karşılıklar Kılavuzu**, Ankara 1990.

Atabay, Neşe-Sevgi Özel, Ayfer Çam, **Türkiye Türkçesinin Sözdiziml**, Ankara 1981.

Atalay, Besim, **Türkçede Ekler ve Kökler Üzerine Bir Deneme**, İstanbul 1941.

Atatürkçü Dil Kurumu ve Sonrası, Ankara 1986.

Banarlı, Nihad Sami, **Türkçenin Sırları**, İstanbul 1971.

Banguoğlu, Tahsin, **Türkçenin Grameri**, İstanbul 1974.

....., **Dil Bahisleri**, İstanbul 1987.

Baraz Turhan, **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi Üzerine**, tarihsiz.

Başkan, Özcan, **Lengüistik Metodu**, İstanbul 1967.

....., **Yabancı Dil Öğretimi: İlkeler ve Çözümleri**, İstanbul 1969.

....., **Bildirişim**, İstanbul 1988.

Batı Kaynaklı Sözcüklere Karşılık Bulma Denemesi, 2 cilt, Ankara 1972-1978.
Baydur, Suat Yakup, **Dil ve Kültür**, Ankara 1952.
Baymur, Fuat, **Türkçe Öğretimi**, 2 cilt 1948-1949.
Bayrav, Süheyla, **Yapısal Dilbilim**, İstanbul 1969.
....., **Filolojinin Oluşumu, Çağdaş Dilbilim-Eleştiri Sorunları**, İstanbul 1975.
Bezirci, Asım, **Deyimlerimizin Sözlüğü**, İstanbul 1990.
Bilim Dili Türkçe-Yazın Dili Türkçe, Ankara 1989.
Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe, Ankara 1978.
Binyazar, Adnan-Metin Öztekin, **Yazın ve Bilim Dilimiz**, Ankara 1978.
Burdurlu, İbrahim Zeki, **Uygulamalı Cümle Çözümlemeleri**, İzmir 1967.
Caferoğlu, Ahmet, **Türk Dili Tarihi**, 2 cilt İstanbul 1970-1974.
Cin Recai, **Kavramlar Dizini**, 2 cilt, Ankara 1971.
Coward, Rosalind-John Ellis, **Dil ve Maddecilik** (çeviren Esen Tarım), İstanbul 1985.
Çotuksöken, Yusuf, **Türkçede Ekler, Kökler, Gövdeler**, İstanbul 1980.
....., **Deyimlerimiz**, İstanbul 1989.
....., **Atasözlerimiz**, 4. baskı İstanbul 1989.
Demiray, Kemal, **Temel Türkçe Sözlük**, İstanbul 1982.
Demircan, Ömer, **Türkiye Türkçesinde Kök-Ek Bileşmeleri**, Ankara 1977.
....., **Türkiye Türkçesinde Ses Düzeni, Türkiye Türkçesindeki Sesler**, Ankara 1979.
....., **Dünden Bugüne Türkiyede Yabancı Dil**, İstanbul 1988.
....., **Yabancı-Dil Öğretim Yöntemleri**, İstanbul 1990.
Demirel, Özcan, **Yabancı Dil Öğretimi**, Ankara 1987.
Denkel, Arda, **Anlamın Kökenleri**, İstanbul 1984.
Deny, Jean, **Türk Dili Grameri** (Osmanlı Lehçesi) (çeviren A. U. Elöve), İstanbul 1941.
Derleme Sözlüğü, TDK, 12 cilt, Ankara 1963-1982.
Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara 1962.
....., **Türk Argo Sözlüğü**, 6. baskı Ankara 1980.
Dil Davası, Ankara 1952.
Dil Tartışmalarında Gerçekler 1, Ankara 1989.
Dilâçar, Agop, **Türk Diline Genel Bir Bakış**, Ankara 1964.
....., **Dil, Diller ve Dilcilik**, Ankara 1968.
....., **Türkiye'de Dil Özleşmesi**, Ankara 1969.
Dilbilgisi Sorunları, 2 cilt Ankara 1967-1972.
Dil Yazıları, 2 cilt Ankara 1976.
Dilcilere Saygı (düzenleyen: H. Dizdaroğlu), Ankara 1966.
Dizdaroğlu, Hikmet, **Türkçede Sözcük Yapma Yolları**, Ankara 1962.
....., **Türkçede Fiiller**, Ankara 1963.
....., **Tümcebilgisi**, Ankara 1976.
Ediskun, Haydar, **Yeni Türk Dilbilgisi**, İstanbul 1963.
Emre, Ahmet Cevat, **Türk Dilbilgisi**, İstanbul 1945.
Eraslan, Kemal, **Eski Türkçede İsim-Fiiller**, İstanbul 1980.
Ercilasun, Ahmet Bican, **Dilde Birlik**, İstanbul 1984.
Erer, Tekin, **Türkiye'de Dil ve Yazı Hareketleri**, İstanbul 1973.
Ergin, Muharrem, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul 1962, vd.
Eyuboğlu, İsmet Zeki, **Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü**, İstanbul 1988.
Gencan, Tahir, **Dilbilgisi**, genişletilmiş 3. baskı İstanbul 1975.
Göğüş, Beşir, **Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi**, Ankara 1978.
Gökberk, Macit, **Değişen Dünya, Değişen Dil**, İstanbul 1980.
Göksel, Hüsnü, **Modern Türkçe Dilbilgisi**, İzmir 1974.
Göktürk, Akşit, **Okuma Uğraşı**, İstanbul 1979.
....., Çeviri: **Dillerin Dili**, İstanbul 1986.
Guiraud, Pierre, **Anlambilim** (çev. B. Vardar), Ankara 1984.
Gültekin M. Bedri, **Türkçenin Dünü ve Yarını**, Ankara 1983.
Hacıeminoğlu, Necmettin, **Türkçenin Karanlık Günleri**, İstanbul 1972.
....., **Yapı Bakımından Türk Dilinde Fiiller**, İstanbul 1984.
....., **Türk Dilinde Edatlar**, 3. baskı İstanbul 1984.
Hatiboğlu, Vecihe, **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**,

AYTEN MUTLU * SENİ ÖZLEDİM * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

Ankara 1969, vd.
....., **İkileme**, Ankara 1971.
....., **Türkçenin Sözdizimi**, Ankara 1972.
....., **Türkçenin Ekleri**, Ankara 1974.
İmer, Kâmile, **Türkiye Türkçesinde Kökler**, Ankara 1976.
....., **Dilde Değişme ve Gelişme Açısından Türk Dil Devrimi** Ankara 1976.
....., **Dil ve Toplum**, Ankara 1990.
Kantemir, Enise, **Türkiyede Liselerde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi**, İstanbul 1976.
Kaplan, Mehmet, **Kültür ve Dil**, İstanbul 1982.
Karamanlıoğlu, Ali Fehmi, **Türk Dili Nereden Geliyor, Nereye Gidiyor?** İstanbul 1972.
Kılıç, Hüseyin, **Dil Ana**, Ankara 1984.
Korkmaz, Zeynep, **Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi**, Ankara 1963.
....., **Türkçede Ekierin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıpiaşması Olayları**, Ankara 1969.
....., **Cumhuriyet Döneminde Türk Dili**, Ankara 1974.
Köksal, Aydın, **Dil ile Ekin**, Ankara 1980.
Kudret, Cevdet, **Dilleri Var Bizim Dile Benzemez**, Ankara 1966.
Levend, Agâh Sırrı, **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri**, 3. baskı Ankara 1972.
Lyons, John, **Kuramsal Dilbilime Giriş** (çev: Ahmet Kocaman), Ankara1983.
Martinet, André, **İşlevsel Genel Dilbilim** (çev. B. Vardar), Ankara 1985.
Millet, Antoine, **Dillerin Yapısı ve Gelişmesi** (hazırlayanlar: Cemil Meriç-Berke Vardar), İstanbul, tarihsiz.
Ömer Seyfettin, **Dil Konusunda Yazılar** (hazırlayan: Muzaffer Uyguner), Ankara 1989.
Özdem, Ragıp, **Dil Türeyişi Teorilerine Toplu Bir Bakış**, Ankara 1944.
Özdemir, Emin, **Öztürkçe Üzerine**, İstanbul 1969.
....., **Erdemin Başı Dil**, Ankara 1969.
....., **Terim Hazırlama Kılavuzu**, Ankara 1973.
....., **Dil ve Yazar**, Ankara 1973.
Özdoğru, Nüvit, **Türkçemiz**, İstanbul 1958.
Özel, Sevgi, **Türkiye Türkçesinde Sözcük Türetme ve Bileştirme**, Ankara 1977.
Özerdim, Sami N., **Yazı Devriminin Öyküsü**, Ankara 1978.
Özleştirme Kılavuzu, Ankara 1978.
Özön, Mustafa Nihat, **Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü**, İstanbul 1961, 1962.
....., **Osmanlıca-Türkçe Sözlük**, İstanbul 1971, vd.
Piaget, Jean, **Çocukta Dil ve Düşünce** (çeviren: S.E. Siyavuşgil), İstanbul 1938.
Porzig, Walter, **Dil Denen Mucize** (çeviren: Vural Ülkü), 2 cilt Ankara 1986.
Püsküllüoğlu, Ali, **Öz Türkçe Sözlük**, 9. baskı İstanbul 1989.
Saussure, Ferdinand de, **Genel Dilbilim Dersleri**, (çeviren: Berke Vardar), 2 cilt, Ankara 1976.
Sözcük Türleri (Doğan Aksan yönetiminde, hazırlayanlar: N. Atabay-İ. Kutluk-S. Özel), 2 cilt, Ankara 1976.
Stalin, Josef V., **Marksizm ve Dil**, İstanbul 1967.
Şimşek, Rasim, **Türkçe Anlatım**, Trabzon 1981.
....., **Örneklerle Tükçe Sözdizimi**, Trabzon, 1987.
Tahir, Kemal, **Notlar: Sanat Edebiyat 3 Dil Dosyası**, (hazırlayan: C. Yazoğlu), İstanbul 1989.
Tarama Sözlüğü, TDK, 8 cilt, Ankara 1963-1977.
Tekin, Halil, **Okullarımızdaki Türkçe Öğretimi**, Ankara 1980.
Timurtaş, Faruk, K, **Osmanlıca 1**, İstanbul 1962.
....., **Osmanlıca Grameri**, İstanbul 1964.
....., **Uydurma Olan ve Olmayan Yeni Kelimeler Sözlüğü**, İstanbul 1979.
....., **Türkçemiz ve Uydurmacılık**, 2. baskı İstanbul 1980.
Topaloğlu, Ahmet, **Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul 1989.
Tuncay, Selma-Adviye Aysan, **Türk Adları Kılavuzu**, Ankara 1981, vd.
Turan, Şerafettin, **Atatürk ve Ulusal Dil**, Ankara 1981.
Türkçe Sözlük, TDK, 2 cilt, Ankara 1983, 1988.
Uysal, Sermet Sami, **Yabancılara Türk Dilbilgisi**, İstanbul 1980.
....., **Türkçe Anlatım Yöntemleri**, İstanbul 1980.
Uygur, Nermi, **Dilin Gücü**, İstanbul 1962.
Üçok, Necip, **Genel Dilbilim** (Lengüistik), Ankara 1947.
Vardar, Berke, **Dilbilim Sorunları**, İstanbul 1968.
....., **Dil Devrimi Üstüne**, İstanbul 1977.
....., **Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri**, Ankara 1982.
....., **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü** (B. Vardar yönetiminde), İstanbul 1988.
Vendryes, Joseph, **Dil ve Düşünce**, (çeviren: B. Vardar), İstanbul 1968.
Yazı Devrimi, Ankara 1979.
Yazım Kılavuzu, Dil Derneği, Ankara 1989.
Yücel, Tahsin, **Dil Devrimi**, İstanbul 1968.
....., **Dil Devrimi ve Sonuçları**, Ankara 1982.

NEJAT BOZKURT'LA SÖYLEŞİ

İNSANCIL

— Sayın Nejat Bozkurt, bize kısaca özgeçmişinizden söz eder misiniz?

— 1945 yılında Ankara'da doğdum; ilk ve orta öğrenimimi aynı kentte yaptım, yüksek öğrenimimi ise Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Felsefe Bölümü'nde tamamladım. Bilim Uzmanlığı ünvanını (master) Hacettepe Üniversitesi'nde hazırladığım "Çağımızda Bazı İnsan Anlayışları" konulu bir tezle aldıktan sonra, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde, Prof. Dr. İsmail Tunalı'nın yönetiminde, "Hegel Estetik'i" üstüne bir doktora tezi hazırlayarak 1981 yılında doktor ünvanını elde ettim, 1987 yılında doçent oldum. Halen aynı bölümde Çağdaş Felsefe Akımları, Sanat Felsefesi-Estetik, Kültür ve Tarih Felsefeleri konularındaki ders ve araştırmalarımı sürdürmekteyim. Ayrıca Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde de Mitoloji ve Sanat Sosyolojisi dersleri veriyorum. Çeşitli makale ve tebliğlerim şunlardır: "**Hegel: Estetikten Seçmeler**, 1982" ; "**Kant: Seçilmiş Yazılar**, 1984"; "**Hegel: Seçilmiş Parçalar,** 1986" ; "**Nietzsche: Tarihin Yararı ve Zararı Üstüne**, 1987" ; "**Çağdaş Felsefelerden Kesitler**, 1990".

— Sayın Bozkurt, "Çağdaş Felsefelerden kesitler", Sosyal Yayınlar'dan çıkan son kitabınız; denemelerden, bilim uzmanlığı tezinizin önemli bölümlerinden, felsefe seminer ve kongrelerinde yaptığınız konuşmaların metinlerinden oluşuyor. Kapsamlı olma iddiasından uzak, çağdaş felsefenin belli durak ve kesitleri üzerinde akademik bir titizlik ve sorumlulukla oluşturulmuş. Çalışmanızda W. James, E. Husserl, M. Heideger, M. Merleau-Ponty, J. P. Sartre, K. Jaspers, B. Russell, A. Schaff, M. Foucault gibi filozofların felsefelerine ilişkin incelemelerin yanı sıra, aynı zamanda da I. Kant, Aydınlanma ve Türkiye'deki felsefe çalışmalarını ele alan yazılar var. Bunlar arasında bir birlikten ya da ortak noktadan söz edilebilir mi? Başka deyişle yapıtınızda vurgulamayı amaçladığınız bir ana tema var mı?

— Araştırmalarım sırasında belli bir mesajın iletiminden söz edilemiyeceği doğaldır; çünkü filozofun düşüncelerini, görüşlerini tanıma ve tanıtma çabası öne çıkıyor. Ne var ki yazılar bir araya geldiğinde gördüm ki çağımız felsefelerinde 'çözümleyici' (analitik) ve 'kurgusal' (spekülatif) yanlar belirginlik kazanmış. İşte bu çerçeveler içinde de çağdaş düşüncedeki çok seslilik ve renklilik ortaya çıktı. Kitapta da görüleceği gibi farklı kültürlerin ve coğrafyaların filozofları insan, toplum, varlık, bilgi, değer gibi çeşitli felsefe konularında farklı yorumlarda bulunmuşlar, kendi düşüncelerini ortaya koymuşlardır. Örnekse, bir Husserl (s: 47 vd.) , bir Heidegger (s: 60 vd.) dizgesindeki kurgusal yapı ile Russell'ın (s:144 vd) dizgesindeki aksiyomatik ve analitik yapı ayrıntılarda türlü çeşitlilikler, farklılıklar gösterseler de temelde birbirleriyle bağdaşmaktadırlar. Yukarıda sıralanan felsefe sorunları söz konusu filozoflarca değişik biçimlerde yorumlanmışlar, böylece farklı yanıtlar üretilmiştir. Bu da bizlere insanların sorunlarına çözüm getirme yaklaşımlarında tek yanlı bir düşünme biçiminin geçersizliğini göstermektedir. Düşünceyi özgürce dile getirme, onu hiçbir yargı ve doğma ile sınırlandırmama, felsefenin tarih boyunca 'sine qua non' (olmazsa olmaz) koşulu olarak karşımıza çıkmıştır. Nitekim kitapta yer alan varoluşçu filozoflar(s:60-144), insanın varoluşu sorunsalı üzerinde odaklaşmalarına karşın yine de farklı yorumlarda bulunabilmişler, değişik yaklaşımlar serimleyerek, insanı çeşitli açılardan görüp gösterebilmişlerdir. Soyut ve so-

mut alanlarda ortaya çıkan sorulara, kavramsal düzlemde yanıtlar arayan ve en genel anlamda bir düşünme etkinliği olan felsefe bu bağlamda hiç bir önkoşul da tanımaz.

Öte yandan kitabımda 20. yy felsefelerinin hepsine birden yer verememem, çağdaş felsefe akımlarına bütüncü bir yaklaşımı olanaksız kıldı. Bu bir eksiklik sayılabilir; ama böylesine kapsamlı bir çalışma ancak bir 20.yy Felsefe Tarihi'nin yazımında söz konusu olabilir. Ben yalnızca bir kesit vermeyi denedim. Kitabımın ana teması da felsefi düşüncelerin evrensel olduğu biçiminde ortaya çıktı.

— Sayın Bozkurt 20. yy'ın temel felsefe akımları hangi ortak konularda odaklanmıştır ve problemleri nelerdir? Başka deyişle çağımız felsefeleri nasıl bir yönelim gösteriyor, onları kendilerine özgü kılan özellikleri nelerdir? Felsefi düşüncelerin öteki insan başarılarına etkilerini neler olmuştur?

— 20.yy'da özgün felsefeler ve filozoflar var kuşkusuz. Nedir ki benim genel kanım felsefenin 1950'li yıllardan bu yana bir durgunluk içine girdiği biçiminde. Renaissance ve Aydınlanma'da görülen 'bireyleşme' ve 'evrenselleşme', insanın bu iki boyutu, giderek 20.yy'da 'yabancılaşma'ya dönüştü. Artık her şeyi pazar ekonomisi ve buna bağlı tüketim gücü belirler, koşullar oldu. 19. yy'dan bu yana, ama özellikle 20.yy'ın ikinci yarısından sonra, bilim ve teknolojideki hızlı ve yoğun gelişmeler, felsefi düşünceyi arka plana itti; felsefede arkeolojik kazılara, yani varolan düşüncelerin yeniden ele alınmasına öncelik verildi, Analitik felsefe eğilimi spekülatif felsefenin önüne geçti; tabii bu ağır basma, düşünme eğilimleri arasında var olan o duyarlı dengeyi de bozdu. 20.yy'da yerel pek çok savaşın dışında iki büyük savaş yaşayan dünyamızın batı cephesinde kültür depremleri görüldü. Örnekse, Varoluşçuluk, Fenomenoloji, Frankfurt Okulu gibi felsefe görüşleri, insan ve toplum konularında kurgusal bir yaklaşımı benimserken, bilimler ve teknoloji üzerinde odaklaşan çözümleyici felsefeler çağın sorunlarından uzak, bilimin dili, yapısı ile ilgilenerek teknik bir felsefe ya da bilimsel bir felsefeyi temellendirmeye soyundular. Doğaldır ki bu tutumun filozofu bir mühendis ya da bilim adamı gibi algılamaktan başka bir ereği yoktur. Genelde tüketimin koşullandırdığı üretimle, nedenlerle değil de sonuçlarla, amaçlarla değil de araçlarla ilgilenen çağımız insanı -batı kültür çevresinin insanı- doğal olarak felsefeye uzak düşmüş, pratik-pragmatik yönelim, teorik yönelimin önüne geçmiştir. Artık kültür bilimleri uzak akrabalar olarak görülmekte, bilimin teknolojiye uygulanabilen ürünlerine sıcak bakılmaktadır. Bilgi ve medya yarışı o hale gelmiştir ki, insan varlığını artık yalnız bunların belirlediğine inanılır olmuştur. Baş döndürücü ve mide bulandırıcı bu hız içerisinde dünyamızın sorunları azalmamış, tersine gün geçtikçe artmıştır. Denetlenemeyen nüfus artışı, kaynakların sınırlarının giderek daralması, üretim ve tüketimdeki büyük dengesizlikler, çevrenin bilinçsizce sömürülmesi gibi aktüel ve bir o kadar da zorlayan sorunlar gerçekten de teorik düşünmeden çok harekete geçmeyi, eylemde bulunmayı öne çıkarıyor. Ne var ki her eylemin kaynağında bir düşüncenin bulunduğu da unutuluyor. Bilimlerin ve teknolojilerin alt yapısı başta felsefe olak üzere kültür bilimlerin ve teknolojilerin alt yapısı başta felsefe olmak üzere kültür bilimleridir. İşte bu bağlamlar içerisinde, 20. yy'ın felsefe akımları, 'insanın biricikliği ve yabancılaşması', 'bilimin ve tekniğin felsefesi', 'çevre felsefesi' (echophilosophie) , 'politik ve ekonomik sistemlerin eleştirisi' gibi belli başlı ortak konularda odaklaşmışlardır. Bu felsefe sorunlarına bazı analitik felsefe eğilimindeki filozofların da yaklaştıklarına tanık olmaktayız (Russel, Popper, Ayer). Felsefenin bilim, sanat, din, teknik gibi insan başarılarına etkileri ve katkıları göz önünde bulundurulacak olursa felsefenin temele ve öne alınmasının gerekliliği daha iyi anlaşılacaktır kanısındayım. Dünyada ve ülkemizde bu alanlarda görülen durgunluğun ve etkinsizliğin kısa sürmesini temenni edelim.

— Kitabınızda ülkemizdeki felsefenin gelişim sürecinden de kesitler var. Yurdumuzdaki felsefe çalışmalarının durumu ve niteliği hakkında bilgi verir misiniz? Bu konuda iyimser olabilir miyiz acaba ?

— Türkiye'de laik, din-dışı felsefe, daha önce bazı kırpırdanışlar olsa da, Cumhuriyet dönemiyle başlar. Yetmiş yıl gibi kültür tarihinde kısa sayılabilecek bir zaman dilimi içinde, dilimizde özleştirmeler ve kavram bakımından zenginleştirmeler, hemen her alanda, çeviri ve yazım yoluyla gerçekleştirilmiştir. Öteki dalları arasında felsefe dili, kurulması en zor dili olmakla birlikte, Türkçede terim ve kavram sıkıntısı önemli ölçüde giderilmiş sayılır. Ne var ki hala temel felsefe metinlerinin Türkçeye kazandırılmamış olduğunu üzüntüyle görüyoruz. Tam ve doğru felsefe metinleri oldukça sınırlı dilimizde. Bu güne değin ne bir Aristoteles, ne bir Kant ve Hegel, ne de çağdaş filozofların çoğu -Heidegger, Sartre, Russell- temel yapıtlarıyla Türkçeye kazan-

CENGİZ GÜNDOĞDU * RÜZGAR * ELEŞTİRİ * İNSANCIL YAYINLARI

dırılabildi. Tabii bu konuda devlet ve özel kesimin bir arada özverili çalışması gerekli, hem de taviz vermeden. Bu alanlarda bireysel çalışma yapanlara da köstek değil, destek olunmalı. Öte yandan ülkemizde yayımlanan felsefe dergileri de özlenen sayıdaki, düzeyde ve nitelikte değil ne yazık ki, Buna felsefe alanındaki gerekliliği kaçınılmaz olan eleştiri ortamının kısırlığını da katacak olursak, felsefenin ülkemizdeki durumu konusunda ortaya pek de parlak bir manzara çıkmaz. Felsefe bizde henüz yeni ayakları üstünde durabilmekte ve küçük adımlarla yürüyebilmekte iken toplumsal çalkalanmalar, ara dönemler ona çok zarar verdiler; bir anlamda felsefenin sesini kıstılar. Çünkü felsefe özgür ortamlarda filizlenen bir düşünme etkinliğidir. 80'li yıllardan sonra yoğunlaşan kitap yasaklamaları, karanlık çağlar denen dönemlerde bile görülmeyen yaşamın pek çok alanındaki kısıtlamalar, politik baskılar ve ne olduğu belirsiz resmi ideolojinin etkisi felsefeyi iyice cılızlaştırdı. Hele son yıllarda resmi ideoljinin istemi doğrultusunda ortaya salıverilen teologların felsefe yapmaya yeltenmeleri olayı iyice trajik bir hale getirdi. Devlet katlarında gümrükten mal kaçırırcasına hızla kadrolaşan bu kesimin ortaya koyduğu dişe dokunur bir şeyler de pek yok; olacağını da sanmam. Nasıl olsun ki İslamın ortaya çıkışından günümüze değin yoğun bilimsel ve felsefi o da dinsel felsefi, çalışmalar yaklaşık 13 yy içinde 6 yy tutar; başka deyişle islam felsefesi 8. yy'dan 14.yy'a değin sürmüş ve günümüze gelinceye kadar da onun üstüne pek birşeyler eklenmemiştir. Dinin sınırları içerisinde kalınarak felsefe yapmayı öngören Türk-islam düşüncesi denilen alan da felsefeden başka bir şeydir. Nasıl bir Fransız-Katolik, bir Alman-Protestan, bir İngiliz-Anglikan felsefesinden söz edemiyorsa, Türk-İslam felsefesinden de söz edemeyiz. Eğer edilirse bundan başka bir şey murad edilmiş demektir. Kaldı ki Türk-İslam felsefesini savunanlar bu alana giren filozofların Farabi, İbn-i Sina, Mevlana gibi düşünürlerin önemli yapıtlarını bile henüz Türkçeye aktaramamışlardır. Öte yandan Araplar bu filozofları Arap, İranlılar ise İranlı olarak kabul etmektediler. Felsefe tarihinin 2500 yıllık serüveni içinde ancak 500 yıl gibi bir süreyi kapsayan İslam felsefesi abartılmadan ve bilimsel yöntemle araştırılarak felsefe tarihi içindeki yeri gözetilmek suretiyle ele alınmalı ve bu alandaki etkinliklerin yalnız Türkler tarafından değil, ama aynı zamanda İran, Arap, Yahudi hatta Rum filozofların çabalarıyla oluşturulduğu unutulmamalıdır. Yine Yunan-Roma dönemi ile Renaissance dönemi arasındaki köprüyü bu aynı çok uluslu islam uygarlığının kurmuş olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Türkiye'deki felsefe çalışmalarının henüz yeni olduğu göz önünde bulundurulacak olursa, alınan yoldan memnun olmamak için bir neden yok. Ancak felsefenin anavatanı sayılan İonya'dan günümüze değin bu düşünce sürecinin Anadolu'daki damarlarını ortaya çıkarmak ve felsefi düşüncenin yurdumuzdaki izlerini sürerek belirlemek yapılması gerekli önemli görevlerden biri olarak karşımızda duruyor. Gördüğünüz gibi bu alanda yapılacak daha pek çok şey var; yeter ki felsefi etkinliğe gereksinim duyduğu ortamı açalım. Çünkü felsefe, içinden çıktığı toplumun insanları hiçbir kaygı ile bağlı olmaksızın düşündükleri ve düşündüklerini de özgürce ifade ettikleri oranda ve düzeyde vardır.

— Sayın Bozkurt, bundan sonraki çalışmalarınız hakkında bilgi verir misiniz?

— Uzun zamandır bir kaç konu ile ilgili araştırmalar yapmaktayım; tabii bunlardan da ortaya bir kaç kitap çıkacak. Bu kitaplardan ilki sanatlarla ilintisi içinde ele aldığım bir mitoloji kitabı. Öteki ise giriş niteliğinde olan ve sanatlar ile toplumlar arasındaki etkileşimi ele alan bir Sanat Sosyolojisi kitabı. Eğer çeşitli kaynak yoksunluklarından ve engellerden yakamı kurtarabilirsem bir 20. yy Felsefe Tarihi de yazmayı düşünüyorum.

ROSA LUXEMBURG

(Biyografi, Cilt I)

Yazan : **Peter NETTL**
Çeviren : **Osman AKINHAY**

"Mizacı, -kendi sözleriyle- çayırını ateşe verecek güçteydi... Yaşam tutkusu iki kişiden fazlasına yeterdi..." Rosa'nın kişilik özelliklerini, dostluklarını, aşklarını, devrimci bir kadın, bir sosyalist olarak mücadelesini okurun şimdiye dek bilmediği ayrıntılarla, çarpıcı bir dille öyküleştiriyor Peter Nettl.

İKİ GÖZÜM AYŞE

Sabahattin Ali'nin Özel Mektupları

Yayına Hazırlayanlar : **Ayşe SITKI - Doğan AKIN**

Sabahattin Ali'nin Konya ve Sinop Cezaevleri ile Ankara'dan Ayşe Sıtkı'ya gönderdiği, her biri ayrı öykü tadı taşıyan, Sabahattin Ali'nin edebiyatçı, aşık dost ve mahpus kimliğiyle görüldüğü satırlar.

ATAOL YAYINCILIK : Hamam Sok. No: 2/15
C.oğlu-İST. Tel: 526 58 89

GÜMÜŞ ÇERÇEVEDEKİ SOLUK FOTOĞRAF

Nurdoğan TAÇALAN

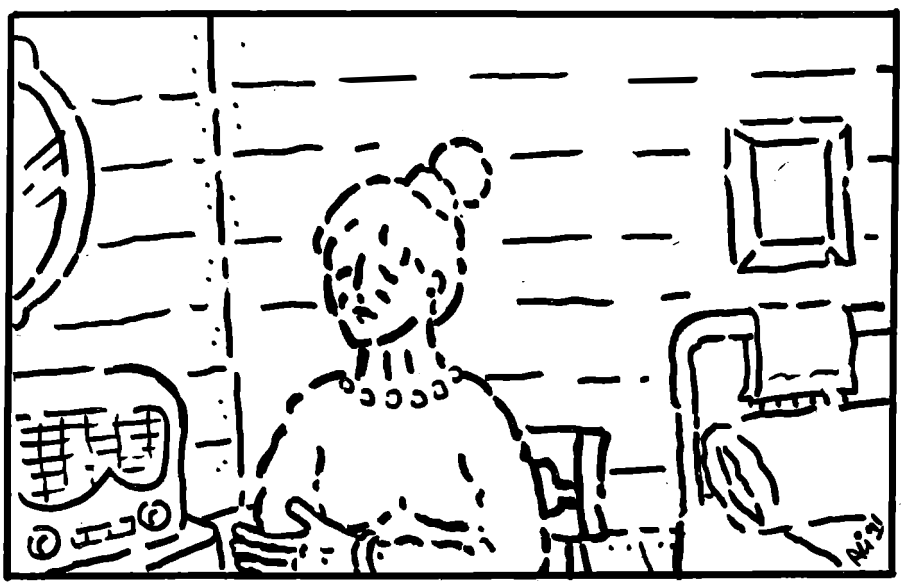

Desen: H. Ali Şimşek

Kapıyı açıp içeri girdi. Oda küf kokuyordu. Belki de başka bir şey. Ekşi ter, naftalin ve geçmişe dönüklüğün, geçmişe bağlılığın sonucu, odaya sinsice birikip bir daha da çıkmayan o anlatılmaz hava...

Anası, her zamanki gibi oyma ceviz koltuğundaydı.

Kıpırtısız. Sanki bin yıl önce ölmüş, ya da bin yıldır hiç kalkmadan o koltukta oturmuştu. Duvarda atlas üzerine işlenmiş eski Türkçe bir yazı; "Dahilek ya Resulallah" *-anası söylemişti böyle yazdığını-* Konsolun orta yerinde kararmış gümüş çerçevesi içinde; sararmış, soluk bir resim vardı *-bir Kafkaslı mı, yoksa İranlı mı ne-*

"Yüz elli yıl önce geldik Anadolu'ya İran'dan... Babama, yani senin dedene o yüzden Acem Ali derlerdi."

Gerekli gereksiz, sorulmadan söyler dururdu bunu.

Tek övüncesiydi bu soluk resim ve İran'dan gelmiş olmak. Bu topraklarda doğup büyümüştü oysa. "Her şeyimizi bırakıp gelmişiz İran'dan aşiretle. Eşelesek belki ortaya çıkarırız mallarımızı." Bunu da sık sık söylerdi. Saklayamadığı bir şişinmeyle. "Ama kim uğraşacak? Acem Ali genç yaşında öldü gitti."

Aslında, Acem Ali pek de genç yaşında ölmemişti. Yunan işgalini görmüş, işgal boyunca onların buyruğunda kasabanın tellâllığını yapmıştı. Ama anası burasını es geçer, Acem Ali'yi genç yaşında öldürürdü temize çıkarmak için.

Gümüş çerçeveli resim Acem Ali'nin miydi, yoksa bir başkasının mı, orası da pek belli değildi. Başı kalpaklı, göğsü fişeklerle bezeli resimdeki erkek, gününe göre Acem Ali olurdu, gününe göre de onun babası. Aşiretleri *-Çepni mi, Tahtacı mı yoksa Yörük mü, kimse bilmezdi bunu-* kalkıp Batı Anadolu'nun bir kasabasına göçmüştü İran'dan. Göçün nedenini bilen de kalmamıştı. Ara sıra gözlerini kocaman kocaman açar "Töbe de töbe" derdi, "Bizim o çıra söndüren Kızılbaşlarla ne işimiz var?"

Daha evlenmeden, anasıyla aralarına buz gibi bir soğukluk ve gizli düşmanlık girmeden önce, çocukluğunu, genç kızlığını kopuk kopuk aklına esti-

ğince anlatır dururdu.

"Bir gün gâvurlar gelmiş -*çok sonraları bu gâvurların Alman arkeologları olduğunu öğrenmiştik*- dere tepe dolaşmışlar. Sonra Abdülhamid efendimize demişler ki; "Biz burada kazı yapacağız. Çıkan çanak-çömlek ve taş parçaları bizim, altın, gümüş ve mücevherat sizin olsun." Abdülhamid efendimiz çok şaşırmış bu işe; "Şu gâvur milletinde de hiç akıl yok" diyesiymiş.

"Sonra Adalılar geldi. Giritliler, yarı gâvurlar. Konuşmaları da kendileri gibi meymenetsiz. Tıpkı Rum mahellesindekiler gibi. Davar gibi ot yerlerdi. İşte o adalılar geldi, memlekette bet bereket de kalmadı..."

Yunan işgalini de anlatırdı -*Acem Ali'nin tellallığına hiç değinmeden*-

".... O zaman beş yaşındaydım. Dikilisultan bayırında Yunan'ın kaynaştığını gördük uzaktan. Kasabanın çocukları "Tencere kafalılar gelmiş" diye bağırışıyorlardı. O zamana kadar miğfer mi görmüştü bizim milletimiz. Eşraftan Bektaş, Hacı Rıza, Tahsin efendiler Yunan gâvuruyla anlaşma yapmışlar, tuz-ekmek götürüp (biz karşı koymayacağız, siz de kan dökmeyin diyerekten). Sonra Kemalciler kasabayı basıp bir gece Yunan'ı Çandarlı'ya kadar sürdüler. Geri dönüp Bektaş'la Hacı Rıza'yı öldürdüler. Tahsin Efendi'yi bulamadılar. Tavan arasına saklanmış. Ama Kemal Paşa'mız gâvuru denize dökünce onu da astırdı."

"Gürültüden mi uyandın?"

"Gürültü filan duymadım ben" dedi anası. Başını deminden beri ilk kez oğlundan yana çevirdi:

"Ne olmuş, ne gürültüsü?"

"Çocuklar sokakta çok gürültü ediyorlar da."

Anası, konsolun üstünde duran örgüye uzandı.

"Yat uyu, yorma kendini."

"Az kaldı, şunu bitireyim. Karın nerde?"

"Komşuya gitti, neredeyse gelir."

"Hıhh," dedi anası. Kızmakla gülmek arası.

"Bir isteğin var mı?"

"Yok, sen git karının yanına"

-*... Geceleri oldu mu, mahallenin kadınları çoluğunu çocuğunu alıp Mahmure ninenin evinde toplanırdı korkudan. Kasabada eli silah tutan ilaç için bir erkek bile kalmamıştı. Kimi can korkusuna, kimi millicilere katılmak için kaçmışlardı. Geceleri Mahmure ninenin evinde oturur, Rum mahallesinden gelen laterna seslerini dinlerdik. İşte öyle gecelerden birinde. Mahmure ninenin merdivenlerinden biri güp güp yukarı çıkmaya başladı. Gelenin bir erkek olduğu besbelliydi. Karı kısmı merdivenleri öyle zangırdatabilir mi? Kadınlar korkudan birbirlerine sarılırlar, ben yaştaki bebeler korkudan ağlar.. .Kapı açıldı, odanın kapısı. Bir Yunan askeri dikeldi karşımıza. Güler de güler bizim halimize. Elini cebine soktu bir avuç ceviz çıkardı, yuvarladı bize doğru. Sonra öteki cebinden de ceviz çıkardı. Onları da yuvarladı. Çıplak tahta üstünde tıkır tıkır sesler çıkarıyordu cevizler. Çocukluk işte, korkuyu filan unutup atıldık cevizleri kapışmak için. Yunan askeri, bizim cevizleri kapışmamızı gülerek, sevecen bir yüzle seyretti, sonra geldiği gibi, merdivenleri zangırdataraktan çekip gitti. Şu gâvur kısmısının da şakacısı, iyisi oluyor canım..*-

Anasına en çok dokunanı, fırıncı Yani'nin başına gelenlerdi. Fırıncı Yani'nin acıklı öyküsünü anasından her dinleyişinde, ilk kez işitiyormuşçasına duygulanırdı.

-*... Yunan gâvuru gelince yerli Rumlar da onlarla birlik oldular. Yalnız Fırıncı Yani hariç. Yerli Rumların bize ettiklerini gördükçe "Nankör bunlar nankör. Yemek yedikleri kaba sıçıyorlar" dermiş. Başı darda kalan çok kasabalıyı evinde sakladıydı. Yunan bozulunca, yerli Rumlar da kaçmaya başladılar. Ee tabii, etme bulma dünyası. Kemalciler gelin-*

TIPATIP

keşke göklerinizi öpseydim
sizi arınmış kıyılarınızda
sağlıcakla bırakıp

yapraklarınızı titreşseydim keşke
nazı bir yıldıza asıp
çocukluğunuzu damlasaydım
güzü yaza katıp

korku konmaz yüreğimi
zambaklarla uzatıp

usunuzu yıkasaydım keşke
coşkularla arıtmasaydım

keşke terlerinizi sarsaydım
şimdi yanınıza uzanıp

aynı siz gibi tıpatıp
düşümüze abanmayıp
keşke sizi yaşatsaydım
ahh sizi

Süreyya ERYAŞAR

ce, başlarına neler geleceğini bilmezler mi? Fırıncı Yani de bir kaç parça eşyasını alıp onlarla gitmeye kalktıydı. Eşraftan bazıları "Biz senden bir kötülük görmedik, kal burada" demişler, "koruruz biz seni" demişler. Tüm gâvurlar gitmiş bir fırıncı Yani kalmış kasabada. Derken bizimkiler geldi. Karayağız bir mülazim başlarında..." Gâvurlardan kalan var mı?" Kasabanın ileri gelenleri "Bir Fırıncı Yani kaldı. O da bize işgal sırasında şöyle iyilik yaptı, böyle iyilik yaptı" diyecek olmuşlar. Ama mülazıma meram anlatmak mümkün olmamış. "Biz buraya gelinceye kadar neler gördük biliyor musunuz?" diye kükremiş. "Bulun şu Yani denen domuzu..." Yani'yi bulup apar topar getirmişler ve hemen oracıkta...

(Öykünün burasında anası hep ağlardı) *-Ne bilsindi kasaba halkı böyle olacağını. Bilseydiler, bırakırlardı kaçsın gitsin fukarayı. ona iyilik etmek istemişlerdi. Belki de şimdi hâlâ yaşar mıydı kaçsaydı?-*

"Sen git karının yanına."

Kapıya doğru yürüdü, yavaşça kapatıp dışarı çıktı.

Anası, "Git karının yanına" diye homurdandı arkasından. Tek çocuğuydu. Kocası genç yaşta ölünce, tüm sevgisini oğluna vermişti. Tıpkı kocasına benzemişti büyüdükçe.

-... Yunan işgalindeyken söz vermiştim kendi kendime. Pırıl pırıl apoletleri, çizmeleri olan bir zabitle evlenecektim. Orda kasabaya girince onu gördüm. Yani daha sonra baban olacak zabiti -Fırıncı Yani'yi öldürten değil ha.- Ne parlak apoletleri, ne de çizmeleri vardı ayağında. Bu günkü gibi hatırlarım; giydiği postallar söküktü. Kasabayı kurtaran bölüğü ev ev misafir ettik, ağırladık. Baban da bizim eve düşmüştü. Sonra da...-

(Burada genç bir kız gibi kıkır kıkır güler, sözün gerisini getirmezdi.)

-... Güzel de sayılmazdım ya, onca yıl kadın görmemenin, sıcak bir yuva sıcak bir tas yemek özleminin sonucu olacak işte... Öptü anamın elini "Allahın emri, Peygamberin kavliyle kızını istiyorum anacığım" dedi. Kendi göbeğini kendi kesti senin anlayacağın.-

Erkeksizliği bir kurşun ağırlığıyla duyduğu geceler, gider oğlunu seyrederdi. Beyaz kısrağının üstünde kasabaya giren kocasını yeniden görür gibi olur, yüreği mengeneyle sıkılırdı.

Yıllar sonra evlenmişti oğlu.

Artık, uykusu kaçtığı geceler, oğlunun odasına gidip gizlice onu seyredemiyordu. Yatağında tek başına dönüp durduğu gecelerde, gelinin fıkırdamalarını, inlemekle ağlamak arası çıkardığı sesleri dinlemek zorunda kalıyordu. Bitişik odada karyolanın gıcırtılarını işittikçe, daha da bir uykusu kaçıyordu. Böyle gecelerde "Şırfıntı, pis şırfıntı." derdi hep. Onun zamanında kadının bu işten zevk aldığını belli etmesi bile ayıptı. Sigara içen, içki içen, ayağı pantolonlu pis bir şıllıktı ona göre oğlunun karısı. Böyle orospu karı cilvelerine neden göz yumardı ki oğlu?

Kasabadan bir kız almak istemişti oğluna. Şehir yerinde ellenmedik, dillenmedik kız mı vardı?

Örgüyü aldığı yere, konsolun üstüne bıraktı. Gümüş çerçevedeki soluk resim çok uzaklarda kalmış yıllardan donuk donuk bakıyordu kendisine. Terliklerini giyip kalktı kapıyı açtı. Oturma odasına geçti. Oğlu oturmuş gazete okuyordu.

"Daha gelmedi mi karın?"

"Gelmedi.."

Kemikleri fırlamış parmaklarını oğlunun siyah saçlarının arasına soktu. Sevecenlik ve nefret arası bakışlarla dikti gözlerini oğluna.

Bir şeyler söyleyecek oldu. Sonra caydı. Geriye, odasına döndü. Kapıyı kapatıp bin yıldır oturduğu oyma ceviz koltuğuna çöktü.

ISSIZLIK AYNASI SULARIN

Kanatır kızgın bir tel
Gergin bedenini gecenin
Duvarların uykusuz yüzü
Dinler ağulu şiirini ayın

Bir gelin düşer göğsüme eli kınalı
Zulmün nöbetini tutarken tarih
Akar derinden ırmağı koca kentin
Aşınır aşkın atardamarı

Issızlık aynası suların
Dili tutulmuş yolcular uğurluyor
Kabuğu koparılmış yara gibi
İçimde başıboş gezinen ölü balıklar

Çiğdem SEZER

CEMREYE ÇAĞRI * CEMİLE ÇAKIR * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

SAVAŞ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

27 Ocak Pazar

Güneş gazetesinde Hadi Uluengin'in yazısı... **Barış ve barışperestler** Bu yazıyı okuyunca kendimce savaşın güncesini yazmaya karar verdim.

Önce şunu söyleyeyim. Bu savaş yüzünden kendimi aldatılmış...kandırılmış...rezil edilmiş hissediyorum... Yirminci yüzyılın sonunda ben insanın böylesine bir savaşa girişeceğini hiç beklemiyordum... Saddam'ın Kuveyt'i işgal etmesini savunmuyorum. Saddam'ın Kuveyt'i işgali yanlış. Ama ben bu sorunu, insan, savaşmadan çözebilir diye düşünüyordum. Beklentim...umudum buydu...kayıtsız şartsız buydu... Şimdi insan savaşıyor. İş burda kalsaydı...savaşla kalsaydı belki kendimi avutabilirdim. Bir takım güçler, insan istemese de bile savaş çıkardı... Savaşıyor dedim. Böyle düşünürdüm. Belki avuturdum kendimi... Ama savaş, çok daha acı bir hakikatı gösterdi bana. O hakikat şu. Bazı yazarlar savaşı savunuyor. Bir yazarın savaşı savunmasından daha acı...daha tatsız bir hakikat olamaz.

Hadi Uluengin, bu tatsız...bu acı hakikatin en belirgin örneklerinden biri... Türkiye'de savaşı savunan yazarlar, derinlemesine yaşamadılar bu işi. Barışseverlere "Eşşek kafalı" filan dediler. Sövdüler. İlk kez Hadi Uluengin, hiç kimsenin aklına gelmeyen bir yöntemle savaşı savunuyor. Şöyle. Bir sosyal dışavurum tarzı olarak barışperestlik sözcüğüne tekabül eden pasifizm demokratik ve çoğulcu toplumlarda mümkündür. Felsefi temeli, önemli ölçüde Hıristiyanlıktan kaynaklanır. Yani Ahit'in "bir yanağına vurulduğunda ötekini de uzat" düsturu, sulhperestliğin ideolojik temelini oluşturur."

Türkiye'de barışseverlerin önü...halkla ilişkisi çeşitli "taktik-ideolojik" yöntemlerle kesildi. Şimdi Hadi Uluengin, değişen gerçekliğe uygun yepyeni bir "taktik ideolojik" yöntem kullanıyor. Müslüman halkın çoğunlukta olduğu Türkiye'de barışseverler için "Bunlar Hıristiyandır" diyor. "Ben Hıristiyan değilim" diyor.

Hadi Uluengin'in buluşunu irkiltici bir hayranlıkla okuyorum. Ama Uluengin, bu ince zekasını insana karşı kullandığı için kendimi aldatılmış...kandırılmış...rezil edilmiş gibi hissediyorum.

Söyledim. Savaşı savunan yazarlar olmasaydı avutabilirdim kendimi...ama tatsız hakikat ortada. Türkiye'de bazı yazarlar savaşı savunuyor...

Gecenin ileri bir saati... Soğuk...rüzgarlı... Çekip gitmek istiyorum. Şimdi yola çıksam sabaha karşı ordayım. Kapıyı çalışımdan anlar..."Gündoğdu geldi" der... Soba ateşlenir...gürül gürül...dağlardan inen rüzgar pencereyi zorlar... Biz demli çayın başında uzak anıları konuşuruz.

Ama burdayım. Burda kalmalıyım... Olumsuz koşullara karşı barışı savunmalıyım. Şöyle düşünüyorum. Bireyciler haklı değil. Çünkü insan aklı...zekası bireysel değil. Binlerce yıl var...binlerce insanın emeği var bireysel zekanın...aklın temelinde. İşte bundan dolayı...yalnız bundan dolayı savaşı savunan zeka, savaşı savunan akıl, insani değil. Çünkü zeka, akıl, kimsenin babasının malı değil. Zeka, akıl insanlığın artık ürünüdür. Ortak ürün, in-

sanın mutluluğu için kullanılsa insani olabilir.

28 Ocak Pazartesi

Savaşın çıktığı gece...erken yatacaktım. 02'de...cigara içiyordum. Birden savaş haberi geldi televizyona...elim ayağım boşaldı... Sabaha kadar oturdum. Yarım saatte bir yüznumaraya gittim... Sabah kahvaltıda...lokmalar ağzımda büyüyor... Oysa ne severim kahvaltıyı...kızarmış ekmeğin kokusunu... Taze demlenmiş çayı... Sevincimi kestiler... Sabah 8.00'de yola koyuldum. Annem yeni ölmüş sanki... Yine böyle soğuk bir gündü... Soğuk toprağa gömerken "N'olur üşüme anne" demiştim. Şimdi savaşı düşünüyorum. "N'olur üşümeyin, diyorum savaşta ölenlere.

Yolda yürürken karar verdim... Savaşı hiç kimseyle tartışmayacağım. Ters bir söz beni yaralayabilir... Bunun için derinlere...dibe inmeliyim... Orada durmalıyım...hep orada. Susmalıyım.yalnız içimde.

29 Ocak Salı

Savaşın ikinci gecesi Fahir Armaoğlu'nun **Siyasi Tarih** adlı kitabını okudum. Kitabın orta Doğu bölümü şöyle başlıyor. "1. Dünya Savaşına ait gelişmeleri açıklarken, belirttiğimiz gibi, İngiltere Arap halkını Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklandırmak için özellikle Mekke Şerifi Hüseyin ile bir takım anlaşmalara girişmiş ve ona bir Arap İmparatorluğu veya bir Arap Devleti Federasyonu kurmayı vaad etmek suretiyle Arapların bağımsızlık duygularını kışkırtmıştı. Fakat bir yandan bunu yaparken öte yanda da 1916 yılında Rusya ve Fransa ile yaptığı anlaşmalarla Orta Doğu bölgesinin, yani Arap ülkelerinin kendisi ile Fransa arasında paylaşılmasını kabul ettirmişti." Armaoğlu bundan sonra Batılı devletlerin oyunlarını anlatıyor. Sonra şöyle diyor "Arapların İngiltere ve Fransa tarafından uğratılmış oldukları bu peşpeşe aldatılmalar, iki savaş arası devresinde Orta Doğu'nun devamlı bir kaynaşma içinde kalmasına sebep olmuş ve Batı emperyalizminin bu kötü davranışları etkilerini günümüze kadar devam ettirmiştir."

Saddam yanlış bir adam. Yanlış bir olgu. Ama kendiliğinden yanlış değil. Saddam, Orta Doğu'yu allak bullak eden Batı emperyalizmin...bu hakikatın olgusu. Yanlış olguya kızalım. Ben de kızıyorum. Ama hakikatı da görelim...gösterelim. Türkiye'de savaşı savunanlar hakikatı saklıyor. 28 Ocak tarihli Hürriyet bir anlamda hakikatı gösteriyor. Şöyle "Irak'ı tepeden tırnağa silahlandırıp keselerini doldurdular, şimdi yok etmeye çalışıyorlar. (...) Batılıların kirli çamaşırları tek tek ortaya çıkıyor. Üç kuruşluk çıkarları için insani değerleri ayaklar altına alan firmalar, birer birer açıklanıyor. Her ülke sorumluluğu başkasına atmaya çalışıyor."

Bitti denilen emperyalizm işte budur.

30 Ocak Çarşamba

Sabah kalkınca doğru pencereye... Yıllardır böyle yaşarım. Gece yatarken, bir de sabah kalkınca gökyüzünü incelerim. Güneş, ay, yıldızlar, bulutlar bakalım yerinde duruyor mu... Biliyorsunuz bulutlarla selam gönderirim yol arkadaşlarıma...

Bu sabah gökyüzü baştan başa bulutlu... Damlarda kar...

Kahvaltı...kızarmış ekmeğin kokusu... Sevindim buna... Savaş yüzünden koku duygumu yitirmiştim. Yavaş yavaş toparlıyorum kendimi.

Kahvaltıda Cumhuriyet gazetesindeki Aylık Sanat Söyleşisi düşündüm. Tahsin Yücel, Ferit Edgü, Konur Ertop konuşmuşlar. Refik Durbaş yönetmiş. Konu 1980'lerde Türk edebiyatı

Bu söyleşiye katılan herkes büyük haksızlık yapmış birçok yazara. Sanki haksızlık yapmak için konuşuyorlar. Refik Durbaş da bu haksızlığı yönetiyor.

Şunu düşündüm. Yazarların haksızlık yaptığı dünyada savaşlar bitmez. Bu söyleşiye katılanlar belki haksızlık yapmıyorlar. "Nesnel" bakıyorlar. Ama "nesnel" dendi mi yalnız kendi çevrelerini anlıyorlar. O çevrenin dışı yok. Bu, bile bile haksızlıktan daha tatsız. Dünyayı kendi çevresi sanan bir yazar... Çok tatsız. Dünyayı böylesine dar gören, kendine haksızlık yapılana kadar susar. Çünkü o dünyayı göremez... Tahsin Yücel, Ferit Edgü, Konur Ertop, Refik Durbaş edebiyat dünyasını göremiyor. Göremez.

Berbat bir şarkı vardı radyoda. Radyoyu kapadım. Vivaldi dinledim... Mevsimler.

Yolda...kar serpiştiriyor. Cumhuriyet'teki söyleşiyi düşündüm. Sinirlendim. Sinirlenince kan basıncım yükseliyor. Ense kökümde ağrılar...yumruk gibi vuruşlar...küt...küt...

Geçen gün Ali Ersin'le sabah kahvesi içiyoruz. Bir doktor geldi. Ali Ersin genel bir denetimden geçecekmiş...(Doktor denetimin) nasıl olacağını anlattı. Sonra bana döndü "Çok cigara içiyorsunuz azaltın, yoksa bize gelirsiniz" dedi. Kaç paket cigara içiyorum...Çok...

Yolda...sinirlenince bunlar da geldi aklıma... Sonra hepsini sildim kafamdan...söyleyişi...beni uyaran doktoru... Bir hayal kurdum. Milyonlar ayağa kalkmışız...yürüyoruz. Irak'a, Orta Doğu'ya..."Savaş istemiyoruz. Kesin savaşı" diyoruz. Savaş duruyor.

Kar serpitili havada bu hayalle yürüyorum... gülümsüyorum.

31 Ocak Perşembe

Soğuk...karlı bir gün... Gece, Ali Ersin Gün-

çe'nin evinde... Yemekten sonra Ali Ersin'in şiirlerini inceledim. Bir çoğu yayımlanmamış. Yıllarca beklemiş dosyada. Belki ilk kez ben okuyorum bazılarını. Güzel şiirler... Dosyada bekleyen şiirler bir hüzün gibi dolaşıyor iç dünyamda.

Ali Ersin, damadı Murat'la gecenin ileri bir saatinde evime götürüyor beni...

Evde...gazeteler...Günaydın'da bir haber "Saddam'a silah sağlayan Fransız Savunma Bakanı görevinden ayrıldı. Savaşta ilk Skandal." Başlık şöyle devam ediyor, "Ülkesinin aktif savaşa girmesini önleyemeyince istifa eden Jean Pierre Chevenenment, Irak'a son 10 yılda büyük miktarda silah satan Fransız Silah şirketlerinin adamı idi."

Joyce'nun Dublinler adlı kitabından iki öykü okuduktan sonra yattım. Bir düş gördüm. Meğerse ben vatan haini olmuşum. İki kişi ellerimi kelepçeledi. Öylece mahkemeye götürdüler. Savcı kürsüsünde Cengiz Çandar'ı görünce çok şaşırdım. Cengiz Çandar, elinde bir tomar kağıdı göstere göstere "Bu adam vatan hainidir. Çünkü barışı savunuyor" dedi. Konuşmak istedim. Savcı Cengiz Çandar izin vermedi. N'olduğunu anlamadan dışarı çıkardılar. "N'oluyor" dedim. Vatan haini olduğum için kurşuna dizeceklermiş beni. "Saat 17.00 'de bir gençle görüşmem var dergide. Daha sonra kurşuna dizseniz" dedim. "Olmaz" dedi adam. Saat 17.00 'de yavuklusuyla buluşacakmış. Ne terslik... Tam bu sıra Zeynep...kızım geldi koşa koşa, para istiyor. "Kızım, beni kurşuna dizecekler" dedim. Sordu. "Niye..." Adam: "Baban, vatan haini" dedi. Zeynep güldü. "Kurşuna dizin ama, babam ölmez" dedi. Bu sıra Cengiz Çandar bir tankla geldi. "Vatan hainini bunla kurşuna dizin. Sonra da üstünden geçin" dedi. Ben, "Tankla olmaz" dedim.

Çalar saatin ziliyle uyandım.

1 Şubat Cuma

Sabah görünüm şöyle. Uzakta...bulutların arasında güneş...kıpkırmızı. Havada kar... Şubat ayına girdik bugün... Sakal tıraşı olurken yıllar öncesini düşündüm. Mutlu günlerimi...çocukluğumu... Teyzem...anneannem...annem...hep süslü, giyimli dolaşırdı teyzem...hemen sokağa çıkacakmış gibi... Sabah kahvaltısına bile süslü otururdu. Bazen kızardı anneannem. "Bulgurlu'ya gelin mi gideceksin" derdi...gülerdik. Annem...gündüzleri yoktu. Ebe...köy köy dolaşırdı. Bazen beni de alırdı... Annem evde hep susardı gülümseryüzle. Yıllar sonra öğrendim. Büyük...acılı bir aşk yaşamış...Susmuş sonra...hep sustu...yıllarca...

Anneannem hep bir şeyler yaşardı, namazını kıldıktan, Kuranını okuduktan sonra. Şurup, reçel... bayat ekmeklerden , peksimet.

Kış gecelerinde sobanın başında türküler... şarkılar söylenirdi. Birden, teyzem ya da annem başlardı. Acılı...hüzün dolu türküler. Hava ağırlaşınca...gizli hıçkırıkları susturmak ister gibi anneannem el çırpardı. Neşeli maniler düzerdi. Ayları anlatan bir türkü vardı. Hep birlikte söylerdik . Şubatı anlatan bölüm gelince pek üzülürdüm... "En geride, cüce Şubat' /Utanarak gelir sakat." İçimden "Utanma şubat...utanma" derdim.

Anneannem çok tutumluydu. Her şeyi katık ederdik. Hep az yerdik. "Yarın belli olmaz" derdi. "Yarına bir şeyler kalmalı" Gaz bitmesin diye gaz lambası hep kısık yanardı. "Savaş yüzünden" derdi. Bir gün sordum "Savaş nedir." dedim. "En büyük ihanet" dedi. "İnsanın insana en büyük ihaneti."

Teyzem...anneannem...annem... Hiçbiri yok... yıllar önce...hepsi öldü. Yıllardır türküsüz yaşıyorum. Bizim evde birden bire başlardı. Çok sonra anladım bunu. İnsan sıkılınca birden bire türkü söylemeli. Nerde olursa olsun. Türkülerle yürümeli sıkıntıların üstüne... Traş olurken...birden ben de başladım türküye...o berbat sesimle. "En geride cüce Şubat/Utanarak gelir sakat. Utanma şubat dedim sonra. Biz utanmalıyız. Anneannemin, insanın insana en büyük ihanet dediği bir savaş yaşanıyor... Hainler...ödlekler...bıçakladılar beni... arkamdan... Günlerdir bastırdığım içim... Bir yanardağ... Uykum geliyor...uyumak istiyorum... Günlerce...yıllarca... Uykum var. Başımı duvara dayasam uyurum... Hayır diyorum. Hayır. Hızla giyiniyorum. Acı soğukta dolaşacağım. üşümeliyim...çok üşümeliyim...türküyle.

2 Şubat Cumartesi

Değişik günlerde dergiye kadar geldiler. Şunu merak etmişler. Gazetelerde barış için ilanlar çıkıyor. Bu ilanlarda niçin benim adım yok. Bir tavır mı bu...

Dergiye kadar gelenlere söylediğimi burda yazmalıyım. Herkes bilsin. O ilanların hiçbirine imza vermedim. Vermeyeceğim. Şunun için. Uluslararası P.E.N.'in yazmanı Jean Blot **Düşman Sözcükler** adlı yazısında (Unesco'dan Görüş Dergisi. 7/ 1987) savaşa karşı yazarın görevini anlatır. İnsanları savaştırmak için, "çıkar gizlemek, yaşamsal bir gereksinim olarak gösteriş, insanların onu savunmak ve elde etmek amacıyla her şeyi göze alabilecekleri biçimde sunmak için, sözcükleri maskeliyişi, gerçekliği, heyecan ve hayranlığa dönüştürmek gerekir" der.

Şimdi şu bilinmeli. Bu hep savaş aralarında yapılır. Bir savaştan sonra insanlar, ikinci savaşa hazırlanır. İşte bu arada edebiyatın...yazarın bir göre-

vi vardır. Eserlerinde temel hakikatleri göstermek... dili bunun için kullanmak.

Jean Blot, "savaşa öncülük eden, onu maskeleyen, allayıp pullayan sözcük taburları doğrudan denetimimiz altındadır, burada sorumluluğumuz birincildir" diyor. Sonra yazarı şöyle uyarıyor. "Geçmişte birçok kez yeteneklerimiz savaşı körüklemek için kullanıldığından sorumluluğumuz daha da büyüktür."

Kaç kez yazdım, kaç konferansımda söyledim. Edebiyatın...yazarın görevi vardır dedim. O imzacılar, buna karşı "Yazarın...edebiyatın görevi yoktur" dediler.

Eserlerinde, insan zihninin tortularını...çünkü biz bu tortularla savaşa gideriz. Kırmak için hakikatı örtücü bir dil kullandılar. Edebiyatın insanla...hakikatle ilgisi yok dediler.

Sisteme yapışık...sistemi pekiştirici... İnsanı, sisteme teslim edici bir edebiyat yapmayın dedim. Eserlerinizle sistemin hakikatlerini yerlebir edin dedim. Edebiyatı insansız bırakmayın...gelin örgütlenelim...insani gerçekçi eserlerle yüzbinlere gidelim dedikçe, "okur bize vız gelir" dediler.

Karamsarlığı...umutsuzluğu...kötümserliği...hiçliği pekiştirmeyin...mutlaklaştırmayın, bu. sistemin işine yarar dedim. Aldırmadılar.

Bakın ne diyor yazarın görevi için Jean blot, "İnsan soyunun zenginliği ve çeşitliliği karşısında duyulan mutluluğu yakalamak ve aktarmak gerekir."

Tabii bunun için Jean Blot'un dediği gibi duyarlı olacaksın. Yetmez. Hem tarih bilincin, hem bütüncü bakışın olacak. Bizim yazarımız değil insan soyunun zenginliğini görmek, yaşadığı ülkenin zenginliğini göremiyor. Yazarlarımız edebiyatımızı birkaç yazara özgü sayıyor. Refik Durbaş'ın yönettiği söyleşide net bir şekilde görülüyor bu.

Duyarlı olacaksın...tarih bilincin olacak...bütüncül bakacaksın, ancak bundan sonra, edebiyatın bir görevi olduğunu anlarsın. Ancak böyle "insan soyunun zenginliği ve çeşitliliği karşısında duyulan mutluluğu" yakalar... okuruna...insana bunu aktarırsın. Böylece"yeteneğini" sistem kullanamaz. ama sen, yazarın...edebiyatın görevi yok dersen, hakikatleri örtücü bir dille karşı gerçekçi eserler yaratırsan, sistem bunu kullanır. Seni de öldüllendirir. Sen, siyasi açıdan "ilerici" ama edebiyatınla "gerici" olursun. Bu ikilemi de çözemezsin.

İşte bizim yazarlarımızın durumu. Tarih bilinci sıfır...duyarlık sıfır...bakış elçisi yarım...bu yüzden "insan soyunun zenginliğini" göremediler. Bu zenginliğin mutluluğunu hissedemediler. İnsanı kendilerinden başlattılar. kendi dünyalarını bütün dünya sandılar. Kendi duygularını mutlaklaştırdılar.

"Yazar ve ozan, kökenlerin ve derinliklerin çocuğudur" diyor, Blot. Bizim yazarımız köksüzlüğün... yüzeyselliğin şımarık çocuğu. Bundan dolayı insanı yok sayan, insanı ezen bir edebiyat yaptı.

Şimdi bir barış çağrısına imza atmakla sorumluluktan kurtulmak istiyor. Hayır. Bu savaşın bir sorumlusu da sensin, bayan...bay yazar. İnsani olmayan...karşı gerçekçi edebiyatınla. İşte bu yüzden senin imzanın yanında ben yokum.

2 Şubat Pazar

Karlı bir gün... Öğleden sonra dışarı çıktım. biraz dolaştım. Çocuklar kar topu oynuyor... Hayatın sevinçleri... Hiç kimseye ezdirmemeli böyle sevinçleri... Dolaşırken Türkiye'de savaş yandaşlarını düşündüm. Savaş yandaşları, ağır sözlerle suçladılar barışseverleri. Şöyle. Ahmak, budala, cahil, eşşek, hayvan herif, bozguncu, tabansız, yüreksiz, kavrayışı kıt, gavur... Bir amaçları şu. Barışseverleri halkın gözünden düşürmek. Öbür amaca gelince... Bu suçlamalara barışsever, kendinden kuşkulanacak. Acaba diyecek yanlış mı yaşıyorum.

Kendi adıma şunu söylemeliyim. Kesin kararlıyım barışı savunmaya... Tek başıma kalmak ya, öyle olsa, tek başıma kalsam bile barışı savunacağım...

Neymiş, barışsever pasifmiş. Bir yanağına vurursan, o, öbür yanağına çevirmiş, buna da vur diye. Doğru değil bu. Ben, hiçbir yanağa tokat atılmamalı...bir başka deyişle savaşı oluşturan ortam ta kökten kaldırılmalı diyorum.

Karda yürüyorum. Kesin kararlıyım barışı savunmaya... Üzüntülüyüm ama, canım sıkkın. Annem, yıllar önce, yazarlığın bir koşulunu söylemişti. "Bilgi yetmez, iç dünyanda bütün insanların yüreğini taşımalısın" demişti. "Nasıl" sorumu unutmadım. Bütün insanların yüreğini taşıdım iç dünyamda. Bunun için savaşa karşı çıktım. Sonra Türkiye'de savaş yandaşlarınca yüreksiz diye suçlandım. Buna üzülüyorum...canım sıkılıyor tabii... Ama en çok, bu tavıra, insansızlığa üzülüyorum. Nasıl olur da bir insan savaşı savunabilir... Yüzlerce...binlerce insan ölecek...bunu hiç hesaba katmıyorlar.

Düşünüyorum. N'apmalıyım. Şu düşüncenin toplumsallaşması için mücadele etmeliyim. İnsan, en yüce değerdir. Hiçbir değer insanın üstünde değildir. Savaşı savunan bu değeri göremiyor. Üstelik kendinin de bir değer olduğunu kabul etmiyor... Kendini unutuyor...insan olduğunu unutuyor. Böylesine koyu...kapkara bir yabancılaşma nasıl çözülebilir... n'apmalıyım.

Bunları düşünüyorum... Yürüyorum...iç dünyada derin yanıklarla.

OKUR YAZAR BÜTÜNLEŞMESİNE ÖNERİLER

A. Necmettin BORTEÇİN

Okur yazar bütünleşmesinde örgütlenme biçimi ve kaynak yaratmak önemli yer tutan iki öge. Ama, kaynaktan önce örgütlenme biçimi geliyor bana kalırsa. Hem, kaynağın yaratılması, biraz da örgütlenme biçimine bağlı. Bu konu gündeme geldiğinde, ilk aklıma gelen örgütlenme biçimi kooperatifleşmeydi. Bunu, hem yapılmak istenenin anlamına uygunluğu hem de kooperatiflerin, sermaye şirketleri karşısındaki örgütlenme ve vergi bağışıklığı ayrıcalıkları açısından düşündüm. Sermaye şirketleri ve kooperatifler karşılaştırıldığında, kaba olarak şu farklılıklar ortaya çıktı. 1. Kooperatifler, yapıları gereği, değişir ortaklı ve değişir sermayelidir. Sermaye şirketleri ise, sermaye payları sabit, bu paylarla sınırlı olarak ortaklar değişebilir durumdadır. Bu, şu demek, bir sermaye şirketi çatısı altında örgütlenildiği zaman, kuruluştaki ortakların dışında ortak alınması ve mevcut sermayenin artırılması için anasözleşme değişikliği ile birlikte bir yığın bürokratik işlem gerekir. Hele bu yapıyı, geniş yığınlara açmak istediğinizde, her sefer aynı işlemleri yinelemek, yığınla yasal düzenlemeler yapmak gerekecektir. Oysa, kooperatiflerde, ortak sayısının veya sermayenin değişebilmesi için anasözleşmenin değişmesi gerekmez. Ortak katılımı ile sermaye kendiliğinden artar, ayrılışı ile de azalır. Şu ana dek, Cengiz Gündoğdu'nun ilk taslağına karşı çıkan olmadığı için tartışmaya katılanlarca kabul edildiğini varsayarak bunu, "Kuruluş bu işlevini, insanları ortak bir yararda odaklaştırarak yerine getirecektir." ve "Kuruluş, hiçbir şekilde büyük sermayenin yedeğinde kurulmayacaktır. Küçük sermayelerin toplamı şarttır." önermelerine bağlı kalarak ve aynı mantıkla söylüyorum, bu anlayışa en uygun örgütlenme, bence kooperatifleşmedir, derken. Sanatı toplumsallaştırabilmek için, geniş katılımı sağlamak koşul olduğuna göre, yaygın olarak etkinlik gösterilmeye başlandığında, yılda bir kaç kez anasözleşme değişikliği ile uğraşmak, insanları gerçek amaçlarından uzaklaştırıp bürokratlık yapmak zorunda bırakacaktır. Oysa, kooperatiflerde, yeni katılım, başvuruyu inceleyen yönetim kurulunun onayı ile gerçekleşir ve ayrıca bir işleme gerek yoktur.

2. Yürürlükteki vergi yasaları göz önüne alındığında da kooperatiflerin bir ayrıcalığı var. Vergi bağışıklığı. Bu da, şu açıdan önemli bence. Şirketler, kurulduğu ilk adımdan başlayarak vergi yasalarının yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadır. Her ne kadar, zarar eden kurumlar, vergi ödemezlerse de, zarar etseler bile, ödemek zorunda oldukları, geçici vergi adı verilen bir vergi var yürürlükte. Kaldı ki, kâr etti-

ğinde, kârın %46'sı oranında bir vergi yükümlülüğü kaçınılmazdır. Bugünkü rakamlarla, somut olarak konuşursak, 1991 yılı için, sermaye şirketleri zarar bile etmiş olsalar, 17-18 milyon liralık bir geçici vergi ödeyecekler. Bu da, her ay, yaklaşık bir milyonbeşyüzbin liralık bir kaynağın vergi olarak ödenmesi demektir. Kooperatiflerde böyle bir yükümlülük söz konusu olmayabiliyor. Yasalar, bazı koşullara uyan kooperatiflere, kurumlar vergisinden ve buna bağlı vergilerden bağışıklık getiriyor. Bu koşullar, iki ayrı yasada söz konusu. Kurumlar Vergisi Yasası ve Kooperatifler Yasası. Kurumlar Vergi'si Yasası'nın, kooperatiflere vergi bağışıklığı tanıyan 7/16. maddesi şöyle; "Esas mukavelelerinde sermaye üzerinden kazanç dağıtılmaması, idare meclisi başkan ve üyelerine kazanç üzerinden hisse verilmemesi, ihtiyat akçelerinin ortaklara dağıtılmaması ve münhasıran ortaklar ile iş görülmesine dair hükümler bulunması şartı ile kooperatifler, Kurumlar Vergisi'nden muaf tutulurlar." Yalnız, bu yeterli değil. Bir de, Kooperatifler Yasası'nın 93/4. maddesine uyulması zorunluluğu var. O da şöyle; "Kooperatifler, kooperatif birlikleri ve kooperatifler merkez birlikleri faaliyete geçen üst kuruluşlara girmedikleri takdirde, (....) muaflıktan yararlanamazlar." Yani, oluşmuş kooperatifler birliğine girmek koşulu var. Bu birlikler, çalışma konusu aynı olan en az yedi kooperatifin birleşmesiyle oluşuyor. Ancak, önerilen çalışma konusunda oluşmuş bir kooperatifler birliği yok İstanbul'da. Bu yüzden, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'ndan yaptığım araştırmada şunu öğrendim, eğer böyle bir birlik yoksa, doğal olarak birliğe üye olmak da söz konusu olamayacağından, vergi bağışıklığı açısından bir sorun çıkmıyor. Bu konuda, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı ile Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın anlaşmış olduğunu, yani vergi bağışıklığından yararlanılacağını, yaptığım araştırma sonucunda aynı kaynaktan öğrendim. Sonuçta, önerilen kooperatifleşme gerçekleşirse, büyük bir vergi yükünden, buna bağlı olarak da, finansman gereğinden önemli bir kaynak yaratılmış olacaktır.

3. Sermaye şirketlerinde, ortakların temsil hakları payları oranındadır. Yani, payı çok olan ortağın söz hakkı da çoktur. % 51 payı elinde bulunduran ortak, şirketi tek başına yönetebilir. Oysa, kooperatiflerde söz ve oy hakkı pay oranıyla ilintili değildir. Genel kurulda, her ortağın bir oy hakkı vardır. Zaten, yasalar, belli sayıdaki payın üstünde bir pay alımını engellemiştir. Bu da, kooperatiflere, yönetim ve denetimde kişilerin tek başına kararlar alıp uygulamasını ortadan kaldırmış olmakla demokratik bir özellik kazandırıyor.

4. Kooperatiflerde, kooperatiflerin edindiği her türlü ekonomik değer, ortakların mülkiyetindedir. Ayrılan ortak, bu değerler üstünde bir hak iddiasında bulunamaz. yani, mülkiyet ortaktır. Oysa, sermaye şirketlerinde, ortaklar, pay-

ODA İÇİ RESİMLERİ

1. Odanın içi
çıfıtçarşısı
Elimi atınca bulamıyorum güneşi

2. Açık kalınca pencere
Ne kadar bulut varsa
gök kaçağı
hurra

Duvardan duvara
kuş sürüsü
Uç bre uç
Uç bre uç

3. Ve perde aralarında
Sıkışmış sevdasından
komşu kızın gözleri

4. Dağılmış dört bir yana
anılar
yılların mezarlığı
Sıcağını koyacak yer kalmamış dudaklara
Hele sardunyalar da açınca

Sabahattin YALKIN

ları derecesinde ekonomik kazanımlara da ortaktır ve kişilerde, ortağın ayrılması, kooperatifi zor durumda bırakacaksa, bu ortağın payını alıp ayrılması bile ertelenebilir. Kabul edilmeyebilir. Yani, kooperatiflerde kişiler değil bütün ortaklar önemlidir. Kişinin çıkarı değil, kooperatif ortaklarının, ortak çıkarları önemlidir.

Bunlar, benim araştırmalarım sonucu edindiğim bilgiler ışığındaki değerlendirmelerim. Eksikelerimin veya varsa yanlışlarımın düzeltileceğini, tamamlanacağını umuyorum.

En az bunlar kadar önemli ve kısa sürede aşılması gereken bir sorun da, pazarlama/dağıtım sorunu. Satışlarda doğacak tıkanma kesin bir kaynak daralması yaratacaktır ki, işte bu noktada yaşamsal bir tehlikeden söz edilebilir? Buna çözüm olarak akla ilk gelen, bütün yurda yayılmış satış/dağıtım birimlerinin öncelikle oluşturulmasıdır. Bu, bence, merkez kuruluşla birlikte ilk adımda çözülmesi gereken bir sorun. İstanbul dışındaki abonelerin, bu konudaki düşüncelerinin alınması, istenenler ve alınacak yanıtların karşılaştırılması sonucunda bunun, gerçekleşebilirliği saptanabilir. Son olarak, şu ana dek yayımlanmış öngörüşlerle ilgili söylemek istediklerim.

1. **Kârlılık.** Çalışma konusu ne olursa olsun, eğer işin içinde bir alım-satım varsa, kâr etmenin zorunluluğu elbette tartışılmaz bir gerçektir. En azından ekonomik dalgalanmaları hayli çaplı olan ülkemizde, basılan kağıdın, mürekkebin, filmin maliyeti aynı kalmayacaktır. Yani, tüketilen malzemenin yerine yenisini koymak, emek verenlerin emeğinin karşılığını ödemek için bir oranda kâr etmek elbette zorunludur. Ancak, bu kârlılık düşüncesi, varolan ticaret şirketlerindeki mantıkta olmamalıdır. Bunun için de, olası en ayrıntılı maliyet-fiyat kâr analizi yapılmalı, gelir, gider, işgücü bütçeleri titizlikle hazırlanmalıdır. Kısaca, kurulan yapının bir kamu hizmeti zihniyetinde çalışmaması gereğinin sınırı iyi belirlenmeli, kâr, bu yanını, kendi kendine yetecek işletme sermayesini, yatırım gücünü ve bünyesinde emek verenlerin hakkını ödeyecek parayı sağlayacak noktaya kadar önemli olmalı. Bu aşamadan sonraki her türlü kâr düşüncesi bence anlamsız. Her ne kadar kitap/dergi gibi yayınlar pahalı olduğu için izleyemediği bahanelerine sığınan insanlar varsa da, bu konuda haklı olanların sayısı da azımsanmayacak kadar çoktur.

2. **Kültür ve Sanat Yapılanmasında İzlenecek Yol.** Bu, yeni yapılacak bir şey değil bence. Zaten, **İnsancıl** çatısı altında şu ya da bu katılımla bir arada bulunan insanların seçimi/tavrı bellidir. Artık, **İnsancıl** var. Yeni katılacaklar, elbette, böyle bir yapıda olup olamayacağını sorgulayarak karar verecektir. Bu anlamda, fikir ve sanat eserlerinin üretimi ile şirketi ayrı ayrı düşünemiyorum. Kaldı ki, daha geniş bir örgüt çatısı altında toplanmak demek, bir takım insanların kararlar aldığı, bir takım insanların buna uyduğu bir yapı yaratmak değildir. Şunu söylemek istiyorum, elbette, yetkili organlar seçilir, genel kuruldan aldığı yetkileri genel ilkeler içinde uygular. Bu yapının çekirdeği olarak gördüğüm **İnsancıl**'da bu zaten var. Daha geniş çatılı bir örgütlenmenin amacı ise, toplumsallaşmanın sağlanması için düşünülen gerekliliği ve işgücünü tabana yaymaktan ibarettir. Ben, böyle bir yapıda birlikte çalışacak insanların, önyargılardan arınmış, asla kötü niyetli olmayan, özverili ve dürüst, güvenilir olacaklarını/olmaları gerektiğini savunuyorum. Ama hayır, şu ya da bu nedenle bu yapıyı bozacak, küçük düşürecek, yozlaştıracak insanların da olacağından korkuluyorsa, anasözleşmeye konacak açık yaptırımlarla bu insanlar, bu yapıdan çok kolay uzaklaştırılabilirler. Hem de derhal.

3. **Yayın Türleri**. Öneriler içinde ilgimi en çok çocuk yayınları çekti. Gerçekten de, ülkemizde çocuk yayınlarına gerçekçi açıdan bakıldığında pek olumlu şeyler söylenebileceğini sanmıyorum. Temel kültürel yapının çok küçük yaşlarda oluştuğunu kabul etmek zorundayız. İnsani değerleri savunan bir kültür yapısını özleyen insanların oluşturacağı bu yapının uzun erimli düşünmesi gerektiği inancındayım. Güzel bir geleceği, insanı savunan dergilerle büyüyen çocuk, böyle bir geleceğin temel unsurudur ve bir oluşuma inancını sürdürecektir. Bana göre, üzerinde durulması gereken bir konu.

4. **Yan Etkinlikler ve Pay Güvencesi.** Kuruluşa sermaye katılımında bulunanların paylarının güvence altına alınmasına elbette karşı değilim. Yönetim, çok değerli olan bu birikimleri son derece dikkatli kullanmalıdır. Ancak, günümüzde, en sağlam bilinen kuruluşların bile böyle bir güvencesi yoktur. Bu yüzden, böyle bir güvence işlevli bir gerçekçi olamayacaktır. Yan etkinlikler için önerilen reklamcılığa da katılmıyorum. Reklamcılık başka bir şey bence. Başlıbaşına bir sektör. Ayrı bir uğraş alanı. Kendine göre kuralları olan. Ha deyince yapılacak işlerden değil. Tasarlanan yapılanmanın yoluna engel olur, uğraş ve işgücü bölünür. Bu yüzden katılmıyorum böyle bir düşünceye.

Bir kez daha, eksiklerimin tamamlanmasını, yanlışlarımın düzeltilmesini ve özellikle, tartışmaya katılımın canlanarak artmasını diliyorum.

IŞILTILI ÇİZGİ

İNSANCIL

Yorgan gitti, kavga bitti derler ya, bu, Körfez savaşında aynen böyle oldu. Her gün değil, her dakika savaşı konuşan yazarımız...aydınımız savaş bitince birdenbire sustu. Şimdi başka konuları konuşuyorlar... Nerde...nasıl çıkacağı belli olmayan bir başka savaşa kadar. Dünyanın bir yerinde savaş çıksın yine konuşurlar.

Bu neden böyle. Biz insanlığın önündeki sorunları, sorun olarak görmüyoruz...göremiyoruz. Sorunlar, alevlenince konuşulan bir konu yalnızca... Savaşa da böyle baktık. Savaş, kızdığımız...üzüldüğümüz tatsız bir olaydı... Şöyle böyle bu tatsız olay bitti... Aydınımız...yazarımız şimdi başka konularla uğraşıyor. Ama savaş, çözülmesi gereken bir sorun olarak insanın önünde duruyor.

Şimdi nerden başlamalı.

Bertrand Russell'ın konuşmalarından oluşan kitaptan bir bölüm (Çağımızın Sorunları Üstüne Düşünceler. Türkçesi. S. Eyupoğlu. V. Günyol. Cem Yayınları. İstanbul. 1972)

"*Wyatt.* Ama savaş insan yaradılışının bir gereği değil mi?

Russell. İnsan yaradılışının ne olduğunu bilmem, ama yaradılış istendiği kadar yoğrulur.(...) Yetiştirilmelerine göre insanlar bambaşka olabilirler. İnsan yaratılışının değiştirilemeyeceği düşüncesi saçmadır bence."

Yirminci yüzyılın başından beri durmaksızın savaşan insan, şunu kabul edelim, savaşa yatkın bir duruma getirildi. Hele Körfez savaşının "naklen yayını"...tekniğin zaferi dendi buna...insanın savaşa yatkınlığını bir kez daha pekiştirdi...

Biz, Bertrand Russell gibi düşünüyoruz. İnsanın yaratılışı değiştirilebilir. Devam ediyoruz. Savaşa hayır demek yeterli değil. Savaşa yatkın duruma getirilen insan doğasının...insan yaratılışının değiştirilmesi gerekir.

Biz bunu yapmadık Russell'ın vurguladığı gibi.

"*Wyatt.* Ama nice zamandır insanları savaşları istememeleri gerektiğine inandırmak istiyoruz, yine de başarmış değiliz bu işi.

Russell. Hayır, insanları inandırmaya çalışmadık. Az kişi, pek az kişi çalıştı buna, büyük çoğunluksa çalışmadı."

Russell 1950'de söylüyor bunları... 41 yıl sonra geldiğimiz noktada insan yine savaşıyor...Russell "Ayıp bir şey bu. İnsan yaradılışı dediğimiz şeyden bekleyeceğimiz bu olmamalıdır." der.

Bu ayıptan kurtulmak gerekiyor. Bu ayıptan kurtulmak için insan yaratılışının barışçıl bir yapıya dönüştürülmesi gerekiyor.

İnsan doğasını oluşturan...pekiştiren bütün etmenler ciddi bir şekilde gözden geçirilmeli...sorgulanmalı...barışçı bir dünya için insan doğasının değişmesi gerektiği, insanın önüne gündemin birinci maddesi olarak konmalı.

Çünkü şunu çok iyi bilmeliyiz. Savaş konuşulacak bir konu değil. Hele savaş, televizyonda seyirlik oyun değil.

Savaş insanın yıkımıdır.

Düşünmeliyiz. Bu ülkenin aydını, "Savaşa hayır" dedikten sonra, gönül rahatlığıyla, tüketmek için öbür konulara saldırıyor. Konu oburu aydın, hiçbir sorunu çözümlemeden durmaksızın insani sorunları konu düzleminde tüketiyor.

"Ayıp bir şey bu. İnsan yaradılışı dediğimiz şeyden beklediğimiz bu olmamalıdır." diyor Russell.

Şunu bilmeliyiz. Savaşa hayır demek bizi bu ayıptan kurtarmaz.

Barışçı bir dünya için değişime kendimizden başlamalıyız...Düşünmeliyiz. Yazılarımızla...şiirlerimizle...romanlarımızla hangi "değişmezlikleri" mutlaklaştırdık...hangi değişimleri önledik...

Sorgulamalıyız kendimizi. Biz niçin böyleyiz...niçin başka türlü olamadık.

Barışçı bir dünya için değişim, öbür insanın da değişimidir... Bu değişim, barışçı bir dünya için değişim, ayıbın silindiği...insani onurun ışıltılı çizgisidir.

İNSANCIL YAYINLARI

Ali Ersin Günçe

PAZAR RESİMLERİ

Şiirler

10.000 TL.

*

Ayten Mutlu

SENİ ÖZLEDİM

Şiirler

10.000 TL.

*

Cemile Çakır

CEMREYE ÇAĞRI

Şiirler

10.000 TL.

*

Cengiz Gündoğdu

RÜZGAR

Eleştiri

10.000 TL.

Kitap Edinme Koşulları: Kitap tutarını İnsancıl 666 043 no'lu posta çeki hesabına yatırdıktan sonra, makbuzun fotokopisiyle istenen kitabı belirten bir mektubu dergimiz adresine göndermeniz yeterlidir. Abonelere % 25 indirim yapılır. Ödemeli gönderilmez.

İNSANCIL, İNSANİ... GERÇEKÇİ ESERLER YAYINLAR